

NACIONALINĖ BENDROJI STRATEGIJA:

LIETUVOS 2007–2013 METŲ EUROPOS SAJUNGOS STRUKTŪRINĖS PARAMOS PANAUDOJIMO STRATEGIJA KONVERGENCIJOS TIKSLUI ĮGYVENDINTI

2007 M. KOVO 30 D.

TURINYS

1. STRATEGINĖ ESAMOS BŪKLĖS IR TENDENCIJŲ ANALIZĖ	3
1.1. ESAMA BŪKLĖ IR TENDENCIJOS	3
BENDRA LIETUVOS APŽVALGA	3
BENDRA LIETUVOS ŪKIO SITUACIJA	3
ŽMOGIŠKIEJI IŠTEKLIAI	5
VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS	8
GAMYBA IR PASLAUGOS	10
SOCIALINĖ IR EKONOMINĖ INFRASTRUKTŪRA	12
1.2. LYGINAMOJI LIETUVOS IR ES RODIKLIŲ VIDURKIŲ ANALIZĖ.....	16
1.3. STIPRYBIŲ, SILPNYBIŲ, GALIMYBIŲ IR GRĖSMIŲ ANALIZĖ	18
VIDAUS VEIKSNIAI: STIPRYBĖS IR SILPNYBĖS	18
IŠORĖS VEIKSNIAI: GALIMYBĖS IR GRĖSMĖS	20
2. LIETUVOS 2007–2013 METŲ EUROPOS SĄJUNGOS STRUKTŪRINĖS PARAMOS PANAUDOJIMO STRATEGIJA KONVERGENCIJOS TIKSLUI ĮGYVENDINTI IR JOS ĮGYVENDINIMO PRIORITETINĖS KRYPTYS	22
2.1. PLĖTROS VIZIJA IR TIKSLAI.....	22
2.2. PLĖTROS STRATEGIJA	24
2.3. STRATEGIJOS PRIORITETINĖS KRYPTYS	27
1 PRIORITETINĖ KRYPTIS. PRODUKTYVŪS ŽMOGIŠKIEJI IŠTEKLIAI ŽINIŲ VISUOMENEI	27
2 PRIORITETINĖ KRYPTIS. KONKURENCINGA EKONOMIKA	31
3 PRIORITETINĖ KRYPTIS. GYVENIMO KOKYBĖ IR SANGLAUDA	35
2.4. BENDROSIOS (HORIZONTALUS LYGMUO) SRITYS	41
3. ATITIKTIS ES IR LIETUVOS STRATEGINIAMS DOKUMENTAMS	45
ES STRATEGINIAI DOKUMENTAI	45
NACIONALINIAI STRATEGINIAI DOKUMENTAI	46
4. LIETUVOS 2007–2013 METŲ EUROPOS SĄJUNGOS STRUKTŪRINĖS PARAMOS PANAUDOJIMO STRATEGIJOS KONVERGENCIJOS TIKSLUI ĮGYVENDINTI ĮGYVENDINIMO NUOSTATOS.....	48
4.1. VEIKSMŲ PROGRAMŲ SĄRAŠAS IR APRAŠYMAS.....	48
4.2. FINANSINIS PLANAS	50
4.3. VEIKSMŲ PROGRAMŲ TARPUSAVIO IR JŲ BEI KITŲ ES FINANSAVIMO ŠALTINIŲ KOORDINAVIMO MECHANIZMAI.....	51
4.4. PARTNERYSTĖ.....	52
DALYVAVIMAS	53
DISKUSIJOS.....	54
INFORMAVIMAS.....	56
4.5. VALSTYBĖS PAGALBA	56
5. PRIEDAI	57
5.1. 1 PRIEDAS. PAPILDOMUMO PRINCIPŲ UŽTIKRINIMAS	57
5.2. 2 PRIEDAS. ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS PANAUDOJIMAS LISABONOS STRATEGIJOS ĮGYVENDINIMO TIKSLAMS.....	59

1. STRATEGINĖ ESAMOS BŪKLĖS IR TENDENCIJŲ ANALIZĖ

1.1. ESAMA BŪKLĖ IR TENDENCIJOS

BENDRA LIETUVOS APŽVALGA

Lietuva, kurioje gyvena apie 3,4 milijono žmonių, po nepriklausomybės atgavimo 1991 m. patyrė sparčią socialinę ekonominę ir politinę kaitą. Dabar demokratinėje Lietuvoje sukurta veikianti rinkos ekonomika, kuri sudaro stabilios ekonominės plėtros pagrindą. 2004 m. tapusi Europos Sąjungos (toliau – ES) nare, Lietuva aktyviai naudojasi priklausymo ES bendrajai rinkai, ES viešosios politikos teikiamais privalumais. Lietuvos narystė NATO ir ES užtikrina ekonominį bei politinį stabilumą ir suteikia ūkiui papildomų plėtros galimybių. Palankų poveikį Lietuvai darys ir narystė Europos pinigų sąjungoje bei įsijungimas į Šengeno erdvę. Šie veiksniai turėtų tinkamai veikti Lietuvos ūkio plėtrą, gerinant Lietuvos įvaizdį, skatinant eksporto augimą ir atvykstatamąjį turizmą. Pagaliau svari ES struktūrinių fondų parama taip pat suteikia didelę galimybę Lietuvos ūkio plėtrai.

Reikia pažymėti aktyvų Lietuvos vaidmenį bendradarbiaujant tarp regionų ir gana gerus santykius su kaimynais Rytuose ir Vakaruose, kurie gali palankiai veikti Lietuvos ūkio plėtrą. Kartu Lietuva dėl istoriškai susiklosčiusių ryšių su Rusija ir kitomis Nepriklausomų valstybių sandraugos šalimis bei palankios geografinės padėties yra svarbus tiltas tarp Vakarų ir Rytų rinkų. Lietuva yra geografiniu požiūriu palankioje vietoje – Vidurio Europos širdyje. Be to, Lietuva yra jūrinė valstybė su neužšalančiu Klaipėdos jūrų uostu.

Lietuvos gamtiniai išteklių yra skurdūs, tad šalis yra labai priklausoma nuo žaliavų tiekimo iš Rytų. Tačiau menki gamtiniai išteklių skatina kitų – visų pirma žmogiškųjų – išteklių, kurie šiais laikais yra perspektyvesni ilgalaikės ūkio plėtros požiūriu, mobilizavimą. Be to, Lietuva turi patrauklią gamtą ir kraštovaizdį, taip pat turtingą istorijos ir kultūros paveldą, gyvas krašto etnokultūrinės tradicijas, istorinius ir kultūrinius ryšius su kitomis šalimis, profesionalų meną. Tiesa, daugelis paveldo objektų yra prastos būklės, todėl jų potencialas panaudojamas labai ribotai.

BENDRA LIETUVOS ŪKIO SITUACIJA

Istoriniu požiūriu po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo praėjo dar labai nedaug laiko, tačiau šalies ūkyje per šį laikotarpį spėjo įvykti esminių permainų. Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo buvo patirtas gana didelis ūkio nuosmukis, hiperinfliacija ir didelis nedarbas, vėliau atsigaunantį Lietuvos ūkį neigiamai paveikė Rusijos ekonominė krizė. Tik 2002 m. ėmė ryškėti naujos šalies ūkio tendencijos – spartus vidaus vartojimo kilimas, nedarbo mažėjimas, darbo jėgos brangimas ir (ypač pastaruoju metu) netgi struktūrinis jos trūkumas. Nuo 2003 m. vidaus paklausos ir eksporto subalansuota plėtra bei įsisiūbavęs skolinimosi bumas išvedė Lietuvą į visos Europos lyderius pagal bendrojo vidaus produkto (BVP) augimo ir nedarbo mažėjimo tempus.

Lietuvoje yra atvira ekonomika, jos vidaus rinka maža, tad šalies ūkio plėtra priklauso nuo **eksporto** apimties. Lietuva aktyviai dalyvauja tarptautinėje rinkoje: eksportas sudaro beveik pusę BVP ir yra diversifikuotas ir pagal prekes bei paslaugas, ir pagal regionus. Didžiausią dalį eksporto 2005 m., kaip ir keliais pastaraisiais metais, sudarė rafinuoti naftos produktai (27,2 proc.), maisto prekės ir žemės ūkio produktai (13,0 proc.), mediena, medienos ir popieriaus

dirbiniai, baldai (10,9 proc.), tekstilės gaminiai, drabužių ir kailių siuvimo, odos ir jos dirbinių pramonės produkcija (9,5 proc.). Lietuvos eksportas į ES ir kitas Vakarų rinkas sparčiai augo: prekių eksportas į visas kitas ES valstybes dabar sudaro apie du trečdalius viso Lietuvos eksporto. Eksporto augimą paskutiniaisiais metais lėmė atsivėrusios ES rinkos bei ES eksporto subsidijos kai kuriems žemės ūkio produktams. Augantis eksportas rodo Lietuvos ūkio gebėjimus konkuruoti užsienio rinkose, tačiau didžiąją eksporto dalį sudaro mažesnės pridėtinės vertės produktai ir paslaugos, tad eksportui ilgesniuoju laikotarpiu didelę grėsmę kelia intensyvėjantis Azijos bendrovių, kurios sparčiai gerina nebrangių, plataus vartojimo gaminių kokybę, skverbimasis. Eksportuotų aukštųjų technologijų produktų dalis bendrame eksporte pastaraisiais metais beveik nekinta ir neviršija 3 proc. (pavyzdžiui, 2004 m. ji sudarė 2,7 proc., kai ES vidurkis buvo 18,2). Lietuvoje beveik 80 proc. viso lietuviškos kilmės prekių ir paslaugų eksporto užtikrina apdirbamoji gamyba, kur apie 2/3 visų sąnaudų sudaro žaliavos, kuras ir energija, o jų brangimo tendencija vis labiau ryškėja. Tad augančios žaliavų ir kuro kainos pasaulinėse rinkose gali didinti Lietuvos ūkio, kuriam būdingas labai didelis energetinis imlumas, sąnaudas bei mažinti jo konkurencingumą. Tuo tarpu paslaugų (išskyrus transporto), ypač IT paslaugų, eksportas, kuris mažiau priklausomas nuo turimų importuoti žaliavų ir augančių kuro kainų, tebėra labai mažas.

Kiek palankesnę aplinką Lietuvos eksporto plėtrai gali sudaryti kai kurių Lietuvos prekybos partnerių įstojimas į Pasaulio prekybos organizaciją (PPO) ir geresnės prekybos sąlygos su trečiosiomis šalimis. Nepriklausomų valstybių sandraugos (NVS), Azijos šalyse ir kitose eksporto rinkose pastebimas ūkio augimas, nors NVS šalių rinkos tebėra nepakankamai stabilios. Tikėtina, jog tai sudarys dideles tranzito paslaugų augimo galimybes, ypač pritraukiant dalį Azijos valstybių užsienio prekybos srautų. Bet ekonomikos sąstingis kai kurių svarbių Lietuvos prekybos partnerių šalyse (pvz., Vokietijoje) bei cikliškas Vakarų rinkų svyravimas gali daryti neigiamą poveikį nedidelei šalies ekonomikai.

2000–2004 m. ūkio plėtra buvo itin sparti – vidutinis **BVP metinis pokytis** siekė 7 proc. Per šį laikotarpį užsienio prekybos (prekių ir paslaugų) apyvarta išaugo 1,8 karto. Kita vertus, Latvijos ir Estijos ekonomika 2000–2004 m. kasmet vidutiniškai išaugo atitinkamai po 7,5 proc. ir 7,2 proc. daugiausia dėl to, kad šioms šalims 1999 m. Rusijos krizės poveikis buvo daug mažesnis nei Lietuvai. Spartus Lietuvos ūkio augimas buvo suderintas su makroekonominio stabilumu. Infliacija buvo nedidelė ir tik 2004 m. šiek tiek viršijo ES nustatytą konvergencijos kriterijų. Fiskalinis deficitas buvo gerokai žemiau Stabilumo pakte nustatyto 3 proc. lygio.

Kartu pradėjo ryškėti ir nerimą keliančios tendencijos, netolimoje ateityje galinčios gerokai sulėtinti ūkio augimą. Kai kurių ES valstybių darbo rinkų atsivėrimas sustiprino emigraciją iš Lietuvos ir paaštrino kvalifikuotos darbo jėgos trūkumo problemą: darbo jėgos ėmė trūkti, ji sparčiai brangsta. Darbo jėgos brangimas mažina šalies įmonių konkurencingumą ir trukdo eksporto plėtrai, kuri ir taip apsunkinta gaminių iš Azijos invazijos į aplinkines rinkas. Tuo tarpu vidaus vartojimas, taigi ir importas, dėl pajamų kilimo auga, juos stimuliuoja ir sparčiai didėjantis vartojamųjų paskolų portfelis. Pagaliau, priešingai prognozėms, tiesioginių užsienio investicijų srautas (TUI) pastaraisiais metais augo labai ribotai: šiuo metu bendras sukauptų TUI lygis Lietuvoje yra mažiausias iš visų ES valstybių narių.

Tad nepaisant dabar esamos pozityvios ūkio raidos, makroekonominių veiksnių ir tendencijų analizė rodo, jog Lietuva įžengia į lėtėjančio ūkio augimo fazę. Vadinas, norint išlaikyti spartesnę ūkio augimą ilgesniuoju laikotarpiu, reikia tikslingai perorientuoti valstybės investicijas kartu išnaudojant ES struktūrinės paramos teikiamas galimybes.

Ūkio plėtra reikalinga Lietuvai siekiant įveikti šalies atsilikimą nuo ES vidurkio bei sumažinti **išsivystymo netolygumus tarp atskirų Lietuvos regionų**. Lietuvos BVP vienam

gyventojui (įvertinus perkamąją galią) 2004 m. sudarė tik 48 proc. ES vidurkio, kas rodo didelį Lietuvos ūkio išsivystymo atotrūkį nuo ES vidurkio. Kartu Lietuvai būdingi gana dideli skirtingų regionų išsivystymo netolygumai, kurie ir toliau didėja. Atotrūkis tarp labiausiai išsivysčiusios Vilniaus ir skurdžiausios Tauragės apskrities pagal BVP vienam gyventojui, palyginti su šalies vidurkiu, 2004 m. sudarė apie 2,6 karto (šis skirtumas 1997–2004 metų laikotarpiu padidėjo 2,5 karto). 2004 m. šalies samdomojo darbo pajamų vidurkį viršijo tik trys apskritys (Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos), o didžiausias santykinio skurdo lygis buvo kaime, ypač periferinėse, pasienio vietovėse, mažiausias – didžiuosiuose miestuose. Vis dėlto tolygiai išsidėstę Lietuvos miestai ir miesteliai sudaro prielaidas tolygiai ūkio ir visos šalies plėtrai. Kita vertus, atskirose Lietuvos vietovėse tebėra ryškūs gyvenimo kokybės skirtumai, kuriuos sunkiai galima apibūdinti pavieniais statistiniais rodikliais. Toliau pateikiamoje situacijos ir tendencijų analizėje detaliau nagrinėjamos atskiros plėtros problemos teritoriniu aspektu, kuri atskleidžia, jog egzistuoja dideli socialinio ir ekonominio išsivystymo skirtumai tarp didžiųjų ir likusių miestų, miesto ir kaimo vietovių, taip pat tarp šalies centro ir periferinių vietovių.

ŽMOGIŠKIEJI IŠTEKLIAI

Lietuvos ekonomikos augimo lemiama didėjanti darbo jėgos paklausa sudarė palankias sąlygas augti **užimtumui** ir mažėti nedarbui: užimtumo lygis išaugo nuo 57,5 proc. 2001 m. iki 62,6 proc. 2005 m. (*Eurostat* duomenimis). Tačiau bendras darbo jėgos ekonominis aktyvumas nuo pat 2001 m. keitėsi nedaug ir 2001–2005 m. net kiek sumažėjo (atitinkamai nuo 69,7 iki 68,4 proc.), o neaktyvių 15 metų ir vyresnių gyventojų skaičius padidėjo 4,4 proc. (atitinkamai nuo 1164,6 tūkst. iki 1216,4 tūkst.). Vadinasi, darbo rinkoje neišnaudojamos pakankamai didelės dalies darbo jėgos, kuri yra ekonomiškai neaktyvi, galimybės. Kita svarbi Lietuvos gyventojų užimtumo tendencija – kaime vyraujantis užimtumas žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje. Šiame sektoriuje Lietuvoje 2005 m. dirbo 14,1 proc. visų dirbančių gyventojų, kai tuo tarpu ES-15 – 5,8 proc. (2003 m.).

Nedarbas, gana ilgą laiką buvęs viena opiausių šalies problemų, pastaruju metu sparčiai sumažėjo – nuo 16,5 proc. 2001 m. iki 8,3 proc. 2005 m. (*Eurostat* duomenimis); kartu sparčiai mažėjo ir šio rodiklio skirtumai tarp atskirų šalies vietovių. Panaši tendencija buvo būdinga ir registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykio rodiklio atveju. Šie iš pažiūros teigiami rodiklių poslinkiai nepadidino šalies regionų teritorinės socialinės sanglaudos. Mažėjantį nedarbo lygį ir bedarbių skaičių visų pirma lėmė gyventojų judėjimas į didžiuosius šalies miestus ir Lietuvos įstojimo į ES paskatinta emigracija iš šalies. Tikėtina, kad didžioji išvykusių į užsienį dalis yra darbingo amžiaus gyventojai, siekiantys migruoti į kitas šalies vietas ar užsienį dėl nepalankių socialinių, ekonominių ir teritorinių gyvenimo sąlygų. Kartu tebėra gana didelis jaunimo nedarbas (2005 m. jis siekė 15,7 proc.), žymi jaunimo nedarbo mažėjimo tendencija išsilaikė ir 2006 m.

Nedarbas Lietuvoje yra struktūriškai nepalankus. Stebimas nekvalifikuotų ar kvalifikaciją praradusių bedarbių dalies augimas (Lietuvos darbo biržos duomenimis, – apie 70 proc. registruotų bedarbių), didelis ilgalaikių bedarbių skaičius (2005 m. ilgalaikiai bedarbiai sudarė apie 55 proc. visų bedarbių). Didžiąją ilgamečių bedarbių dalį sudaro būtent nekvalifikuoti asmenys, nepasirengę konkuruoti darbo rinkoje, nes neturi darbo rinkai reikalingo profesinio pasirengimo, darbo įgūdžių arba yra praradę ryšį su darbo rinka, taip pat įvairūs socialinės rizikos ar socialinę atskirtį patiriantys asmenys. Tai ir sudaro pagrindines kliūtis jų integracijai į darbo rinką. Moterų ilgalaikio nedarbo lygis yra kiek aukštesnis nei vyrų. Be to, pastaraisiais metais didėjo ilgamečių bedarbių dalis kaimo vietovėse.

ES gyventojų pajamų ir gyvenimo sąlygų 2004 m. tyrimo duomenimis, **skurdo** rizikos lygis, t. y. gyventojų, gaunančių pajamas, esančias žemiau skurdo rizikos lygio, dalis, buvo 20,5 proc. Skurdo rizikos lygio skirtumai akivaizdūs miesto ir kaimo vietovėse: didžiausias skurdo rizikos lygis – kaime, mažiausias – didžiuosiuose miestuose. 2004 m. 34,6 proc. kaimo gyventojų ir 13,5 proc. miesto gyventojų gyveno gaudami pajamas, esančias žemiau skurdo rizikos lygio; skurdo rizikos lygis penkiuose didžiuosiuose šalies miestuose buvo dar žemesnis – 9,1 proc.

Pagrindinis skurdą lemiantis veiksnys yra nedarbas. Pavyzdžiui, 2004 m. 10 proc. dirbančių gyventojų gyveno žemiau skurdo rizikos lygio, kai tuo tarpu tarp nedirbančių gyventojų žemiau skurdo rizikos lygio gyvenantys sudarė 62,8 proc. Be to, aukščiausias skurdo rizikos lygis – 81,6 proc. – buvo tuose namų ūkiuose, kuriuose visi darbingo amžiaus šeimos nariai buvo bedarbiai su nepilnamečiais vaikais. Statistika atskleidžia ir pagrindines skurdo priežastis, kurios dažnai yra tarpusavyje glaudžiai susijusios: nepakankamos pajamos (darbas mažos pridėtinės vertės sektoriuose, priklausomybė nuo valstybės išmokų), nedarbas, žemas išsilavinimas ar rinkos poreikių neatitinkanti kvalifikacija, sunkumai derinant šeimos ir darbo įsipareigojimus.

Skurdas yra glaudžiai susijęs su **socialine atskirtimi**. Socialinė atskirtis – tai tam tikrų asmenų ar grupių negalėjimas ar nesugebėjimas naudotis visuomenės sukuriamomis gėrybėmis, įsidarbinti, dalyvauti bendruomenės gyvenime. Pagrindiniai socialinės atskirties rizikos veiksniai yra ligos, neįgalumas, ilgalaikis nedarbas, priklausomybė nuo psichotropinių medžiagų, kalbos nemokėjimas, nepakankamos pajamos ir kita. Todėl įvairūs tyrimai išskiria šias asmenų, kuriems labiausiai gresia socialinės atskirties rizika, kategorijas: neįgalieji, pagyvenę asmenys, probleminės šeimos ir vaikai, asmenys grįžę iš įkalinimo vietų, turintys priklausomybių, tautinės mažumos, smurto (ypač šeimose), prekybos žmonėmis aukos, ilgamečiai bedarbiai. Prie šių grupių priskiriamų asmenų, 2005 m. duomenimis, Lietuvoje yra daug: 72,9 tūkst. ilgamečių bedarbių (apie 55 proc. visų bedarbių); apie 16,9 tūkst. šeimų, pripažintų socialinės rizikos šeimomis, jose augo beveik 37 tūkstančiai vaikų; 1761,7 asmenys iš 100 000 buvo priklausomi nuo alkoholio. Gana didelis ir prie kitų rizikos grupių priklausančių asmenų skaičius. Socialinę atskirtį lemia įvairūs ir dažnai skirtingi veiksniai, kurie nuveda prie labai panašaus „uždaro“ priežasčių–padarinių rato. Pavyzdžiui, probleminėse šeimose gyvenantys vaikai patenka į vadinamuosius „skurdo sąstus“, anksti pasitraukia iš švietimo sistemos, neįgyja reikiamos kvalifikacijos, tampa ilgamečiais bedarbiais, priklausomais nuo valstybės paramos, nemotyvuotais dirbti, į jų galimybes skeptiškai žiūri darbdaviai ir visuomenė (toks požiūris dažnai įgyja ir diskriminacijos požymių). Kaip ir skurdo atveju, socialinės atskirties problemos kaimo vietovėse pastebimos dar labiau nei miestuose – dėl pajamų lygio skirtumų, besiskiriančio socialinių paslaugų prieinamumo.

Kita vertus, šiuos reiškinius lydi vis didėjanti **kvalifikuotos darbo jėgos paklausa** – jos trūkumas, ypač didžiuosiuose šalies miestuose, tampa pagrindiniu ūkio plėtros stabdžiu. Pasaulio banko 2004 m. atliktoje Lietuvos investicinio klimato studijoje nurodoma, kad apklausti įmonių vadovai kaip vieną didžiausių kliūčių investicijoms įvardijo būtent kvalifikuotų specialistų stoka. Didelės dalies darbo jėgos kvalifikacija nepakankamai atitinka darbo rinkos poreikius, gyventojai neturi reikiamų įsidarbinimo gebėjimų ir verslumo, o jų profesinis ir teritorinis mobilumas šalies viduje tebėra žemas. Darbo jėgos kvalifikacijos problemą iš dalies rodo ir tai, kad darbo našumas Lietuvoje yra vienas žemiausių ES (52,5 proc. ES vidurkio, 2005 m.), o darbo našumas kai kuriuose sektoriuose nuo ES vidurkio atsilieka iki 10 kartų (pvz., tekstilės ir aprangos sektoriuje).

Demografinę situaciją stipriai veikia dvi tendencijos: emigracija ir visuomenės senėjimas. Pastaraisiais metais daug žmonių emigravo į labiau išsivysčiusias ir savo darbo rinkas atvėrusias ES valstybes nares, o pačių Lietuvos gyventojų nuolat mažėja – mažesnis gimstamumas nei Lietuvoje yra tik keliose ES valstybėse. Demografinė situacija sparčiau blogėja kaime. Gyventojų mažėjimą kaime lemia kaimui būdingas mažesnis gimstamumas ir didesnis mirtingumas nei mieste, taip pat pažymėtina jaunų 25–29 m. amžiaus kaimo gyventojų (ypač moterų) migracija į miestus. Kita demografinė kaimo tendencija yra gyventojų senėjimas – mažėja vaikų iki 15 metų dalis, daugėja 60-mečių ir vyresnio amžiaus gyventojų dalis. Tokią prastą demografinę padėtį kaime daugiausia lemia nepakankamas sveikatos ir švietimo paslaugų prieinamumas, neigiami darbo jėgos paklausos pokyčiai, prasta infrastruktūros būklė.

Besikeičianti demografinė situacija stipriai veikia visą darbo rinką. Emigruoti į užsienį labiau linkęs jaunimas, todėl vyresniems gyventojams atsirado daugiau galimybių įsidarbinti. Ši priežastis lėmė naują tendenciją – pagyvenusių asmenų (55–64 m.) užimtumo didėjimą (atitinkamai nuo 38,9 proc. 2001 m. iki 49,2 proc. 2005 m.). Šių asmenų užimtumo lygis mūsų šalyje buvo gerokai aukštesnis už ES-25 vidurkį (42,5 proc. 2005 m.). Kartu tai lemia didėjantį darbo jėgos vidutinį amžių. Kvalifikuotų darbuotojų augančio vidutinio amžiaus nekompensuoja paruoštų naujų specialistų srautas. Toks gyventojų senėjimas ne tik lemia didėjantį sveikatos priežiūros, socialinių ir kitų viešųjų paslaugų poreikį, bet ir didelę egzistuojančios darbo jėgos mokymosi visą gyvenimą svarbą. Švietimo ir mokymo kokybė tampa esmine Lietuvos ūkio plėtros prielaida.

Lietuvos švietimo sistema pagal didelę dalį formaliojo švietimo rodiklių nedaug atsilieka nuo ES šalių vidurkio ar jį lenkia. Pagal mokinių pasiekimų tyrimų rodiklius Lietuva darė sparčią pažangą bendrojo lavinimo sistemoje. Aukštesni nei ES vidurkis Lietuvos jaunimo pagrindinio ir bendrojo lavinimo programų baigimo rodikliai ir žemesni ankstyvo pasitraukimo iš švietimo sistemos rodikliai. Labai didelė dalis jaunimo įgyja aukštąjį išsilavinimą, tačiau išsilavinimo kokybė ir įgyta kompetencija nepakankamai atitinka verslo ir visuomenės poreikius. Aukštajam mokslui skiriama gana didelė BVP dalis, bet lėšų, tenkančių vienam studentui, kiekis yra vienas mažiausių Europos Sąjungoje. Aukštojo mokslo studijų programose pernelyg mažai skiriama dėmesio sprendimų priėmimo, vadovavimo ir tyrėjo, analitiko gebėjimų ugdymui. Profesinio mokymo programose pernelyg mažai skiriama dėmesio specifinių ūkio sektoriui gebėjimų, praktinių įgūdžių ugdymui. Dabartinė rengiamų kvalifikacijų struktūra nebeatitinka darbo rinkos poreikių. Be to, nepaisant jaunimo aktyvumo siekiant viduriniojo ir aukštojo mokslo, Lietuvos **mokymosi visą gyvenimą** rodikliai yra vieni prasčiausių ES: 2005 m. tęstiniame mokyme Lietuvoje dalyvavo beveik dvigubai mažesnė suaugusiųjų dalis nei ES. Suaugusiųjų dalyvavimas visose – formaliojo, neformaliojo – švietimo formose ir net savišvietos lygis yra žemas, tačiau prasčiausiai dalyvaujama neformaliajame mokyme. *Eurostat* duomenimis, Lietuvoje žemesnės kvalifikacijos asmenys dalyvauja tęstiniame mokyme kelis kartus rečiau nei turintys aukštesnę kvalifikaciją ir tai yra nerimą keliantis ženklas ūkio sektoriams, kurie stipriau priklauso nuo darbininkiškų profesijų darbuotojų. Darbininkų rengimas ir perkvalifikavimas yra silpniausia suaugusiųjų švietimo grandis. Greta darbininkų mokymosi poreikiai yra mažiausiai tenkinami visų amžiaus grupių specialiųjų poreikių, socialinės rizikos asmenų, vyresnių ir kaimo vietovių gyventojų.

Minėtos tendencijos didina tęstinio mokymosi reikšmę ir poreikį mokymosi visą gyvenimą sistemoje. Tačiau formaliojo švietimo sistema dėl įvairių sisteminių trūkumų visuose švietimo lygmenyse yra menkai prisitaikiusi prie šių pokyčių: tiek profesinio mokymo, tiek aukštojo mokslo įstaigos teikia mažai tęstinio mokymo paslaugų, švietimo sistema yra pernelyg uždara, per lėtai mokosi ir prisitaiko prie kintančių poreikių. Neracionalus švietimo įstaigų tinklas,

bendradarbiavimo tarpusavyje ir su socialiniais partneriais gebėjimų stoka, pernelyg centralizuotas įstaigų valdymas ir finansavimo sistema deramai neskatina konkurencijos ir iniciatyvos. Lietuvoje yra gana plačiai ir tolygiai išvystytas profesinio rengimo įstaigų tinklas, tačiau pasenusi minėtų įstaigų techninė bazė neužtikrina, kad parengtų absolventų praktinės žinios bei įgūdžiai atitiktų darbo rinkos poreikius. Trūksta visų švietimo lygmenų įstaigų bendradarbiavimo tarpusavyje ir su darbdaviais, kuris leistų efektyviau ir profesionaliau parengti reikiamos kvalifikacijos darbuotojus. Kartu Lietuva atsilieka nuo ES vidurkio pagal mokinių profesinio mokymosi pasirinkimą mažą pagrindinį išsilavinimą įgijusių jaunų žmonių dalis ateina mokytis į profesinio mokymo įstaigas ir įgyja profesinę kvalifikaciją.

Žmogiškieji ištekliai mokslinių tyrimų srityje taip pat neatitinka dabartinių ir ateities ūkio poreikių. Mažas tyrėjų skaičius – lyginant, kokį procentą visų dirbančių gyventojų sudaro tyrėjai, matyti, kad Lietuva beveik du kartus atsilieka nuo ES vidurkio. Be to, vos 6,6 proc. visų tyrėjų dirba verslo įstaigose, o tai žemiausias lygis tarp ES narių (ES-15 rodiklis sudaro apie 50 proc.). Aukštas tyrėjų vidutinio amžiaus vidurkis lemia prognozuojamą dar didesnę jų trūkumą artimiausioje ateityje, kai pasitraukus vyresnės kartos mokslininkams gali nepavykti jų pakeisti jaunesniais. Nors Lietuva turi vieną didžiausių pasaulyje santykinį studentų skaičių, šiuo metu Lietuvos mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros (toliau – MTTP) sektoriaus darbo jėga neatitinka šiuolaikinių šio sektoriaus poreikių tiek kiekybiniu, tiek kokybiniu aspektu: tyrėjams trūksta ne tik šiuolaikinės atitinkamos srities, bet ir horizontaliosios kompetencijos. Tyrėjo profesija tebėra nepatraukli, o stebimas protų nutekėjimas ateityje gali gerokai susilpninti šalies intelektines galimybes, ūkio plėtros, ypač daug žinių reikalaujančiose srityse, perspektyvas.

VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS

2005 metų pabaigoje Lietuvoje veikė apie 930 valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, tačiau apklausos rodė, jog tik 35 proc. gyventojų pasitikėjo jomis. Nors Lietuvoje sukurtas ir tobulinamas viešojo administravimo reglamentavimas, daugiapakopė centrinio valdymo struktūra yra neoptimali, taip pat neoptimalus atsakomybės pasiskirstymas tarp centrinio, teritorinio ir vietos savivaldos lygių, kai kurios funkcijos yra dubliuojamos. Lietuvoje sukurta regioninės plėtros institucinė ir valdymo struktūra, bet reikia didinti šios struktūros efektyvumą, atsižvelgiant į naujas Lietuvos regioninės politikos iki 2013 m. strategijos kryptis ir poreikius. Dabar Lietuvoje yra 60 savivaldybių, jų skaičius pastaruoju metu gausėjo. Kai kuriose savivaldybėse savivaldybių institucijos ir įstaigos yra toli nuo gyventojų, nepajėgia užtikrinti spartaus ir tinkamo viešųjų vietos reikalų tvarkymo bei viešųjų paslaugų teikimo.

Statistikos departamento duomenimis, 2005 m. Lietuvoje 408,2 tūkst. **dirbančių gyventojų** (tai sudaro apie 28 proc. visų dirbančių gyventojų Lietuvoje) dirbo **valstybės sektoriuje**, o viešųjų paslaugų srityje dirbo 328 tūkst. gyventojų. Valstybės tarnybos įstatymo nuostatos buvo taikomos apytikriai 50 tūkst. dirbančių asmenų, iš jų 22259 buvo valstybės tarnautojai (21319 karjeros, 478 politinio (asmeninio) pasitikėjimo, 462 įstaigų vadovai) bei 25389 statutiniai valstybės tarnautojai. Didžioji dalis Lietuvos valstybės tarnautojų turi aukštojo mokslo kvalifikaciją, bet jiems trūksta tam tikrų pagrindinių ir bendrųjų gebėjimų (kompiuterinio raštingumo, užsienio kalbų, strateginio valdymo, ES reikalų tvarkymo) bei tam tikrų specialiųjų gebėjimų. 2005 m. mokymams buvo skirta 8,2 mln. Lt, arba 1,25 proc. valstybės tarnautojų metinio darbo užmokesčio, bet šis finansavimo lygis dar nėra pakankamas norint užtikrinti aukštą valstybės tarnautojų kompetencijos lygį. Pagaliau valstybės sektoriaus darbuotojams būdingos ir kitos, bendros visiems Lietuvos žmogiškiesiems ištekliams problemos – emigracija, senėjimas ir kitos neigiamos tendencijos – bei konkrečiai šiam sektoriui aktuali problema – administracinių

gebėjimų ir sukauptos patirties praradimas dėl valstybės tarnautojų perėjimo dirbti į privatų sektorių.

Valdžios sektoriaus išlaidos 2005 m. sudarė 33,7 proc. BVP ir buvo mažiausios tarp visų ES-25 valstybių narių (ES valstybių narių vidurkis 2005 m. buvo 47,3 proc.). Taip pat valstybės valdymo išlaidos Lietuvoje yra mažesnės, palyginti su kitomis ES valstybėmis narėmis. Tačiau Lietuvoje maža išlaidų dalis nukreipiama sritims, kurios prisideda prie ūkio augimo (pavyzdžiui, viešojo sektoriaus išlaidos MTTP 2004 m. sudarė tik 0,6 proc. BVP). Nepaisant strateginio planavimo, programinio biudžeto ir kitų veiklos valdymo priemonių įdiegimo, Lietuvoje dar nepakankama orientacija į rezultatus, nes minėtų priemonių kokybė ir jų naudojimas priimant sprendimus dar nepakankamas. Remiantis 1996–2004 metais atliktais Pasaulio banko vertinimais, bendras Lietuvos valdymo efektyvumo rodiklis, palyginti su kitomis ES narėmis, yra gana žemas (2004 m. rodiklio vertė buvo 0,7, palyginimui ES-25 valstybių narių vidurkis – 1,246). Daug problemų kyla atliekant veiklos vertinimą centriniu valdymo lygiu ir strateginį planavimą vietos lygiu.

Remiantis Pasaulio banko vertinimais, Lietuvos verslo reglamentavimo aplinka gerėja, tačiau tebėra tam tikrų verslo apribojimų. Lietuva taiko sąlyginai nesudėtingas verslo registravimo procedūras, įmonės įkūrimas yra greitas ir nebrangus (2004 m. truko 26 dienas ir sudarė 8 procedūras, kai Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos šalių buvo 25 dienos ir 6 procedūros). Tad Lietuvoje mažėja nereikalingos **administracinės naštos** apimtis, tačiau pagal Pasaulio banko vertinimus Lietuva šioje srityje dar atsilieka nuo ES valstybių narių (2004 m. Lietuvos reguliavimo rodiklis buvo 1,16, palyginimui vidutinis rodiklis ES-25 valstybėse narėse buvo 1,29). Kartu Lietuvoje trūksta labiau išplėtos geresnio reguliavimo politikos, nors taikomi tam tikri šios politikos bruožai (pavyzdžiui, veikia išankstinio sprendimo poveikio vertinimo sistema). Pagaliau santykinai aukšta administracinė korupcija tebėra vienas iš administracinės verslo aplinkos apribojimų. Remiantis Pasaulio banko ir *Transparency International* duomenimis, Lietuvos korupcijos rodikliai tebėra vieni blogiausių tarp ES narių.

Lietuvoje vyksta ir ateityje planuojamos atskirų **viešųjų politikų ir paslaugų reformos**, kurių įgyvendinimas labai prisidėtų prie socialinės ir ekonominės plėtros, ilgalaikio valstybės finansų tvarumo. Ypač dideli reformos poreikiai aukštojo mokslo, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros, sveikatos priežiūros srityse. Piliečių ir kitų asmenų aptarnavimo viešojo administravimo ir kitose institucijose pavyzdinėje tvarkoje reglamentuojamas piliečių ir kitų asmenų aptarnavimas viešojo administravimo ir kitose institucijose, santykiai tarp šių institucijų ir piliečių bei kitų asmenų. Tačiau Lietuvoje sąlyginai mažai įdiegta modernių viešųjų paslaugų teikimo sistemų, kurios būtų paremtos „vieno langelio“ principu. 2005 m. Lietuvoje pradėti diegti viešojo administravimo kokybės vadybos metodai, tačiau valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kuriose taikomi kokybės valdymo modeliai, dalis Lietuvoje labai maža. Tarp savivaldybių išryškėjo nemaži kiekybiniai ir kokybiniai viešųjų paslaugų teikimo skirtumai, nepakankamas bendruomenių ir nevyriausybinių organizacijų dalyvavimas teikiant viešąsias paslaugas.

Lietuva pirmauja tarp valstybių narių pagal **ES direktyvų perkėlimą į nacionalinę teisę**. 2005 m. gruodžio mėnesio duomenimis, direktyvų perkėlimo deficitas Lietuvoje sudarė 0,4 proc. (6 direktyvos, ES-25 vidurkis – 1,6 proc., ES tarpinis tikslas – 1,5 proc.). Daugiausia neperkeltų direktyvų yra teisingumo ir saugumo, energetikos ir transporto srityse. Taip pat Lietuva pirmauja tarp ES valstybių narių pagal Europos Bendrijos teisės pažeidimų nebuvimą (neiškeltų bylų skaičių) – iki 2005 metų liepos mėnesio Lietuvai buvo iškelta tik viena Bendrijos teisės pažeidimo byla. Tačiau pajėgumas taikyti atskiras ES teisyno nuostatas nacionaliniu lygiu tebėra dar nepakankamas: remiantis Europos Komisijos ir Pasaulio banko vertinimais, Lietuvoje dar

reikia stiprinti pajėgumą taikyti perkeltas ES teisyno nuostatas kai kuriose srityse. Taip pat reikia toliau stiprinti teismų kompetenciją taikant Europos Bendrijos teisę. Be to, Lietuvoje reikia gerai pasiruošti esminių ES iniciatyvų (pavyzdžiui, atnaujintos Lisabonos strategijos) ir naujų teisyno nuostatų (pavyzdžiui, naujos paslaugų direktyvos) įgyvendinimui. Kitas svarbus iššūkis, kuriam reikia taip pat tinkamai pasiręgti, yra Lietuvos pirmininkavimas Europos Sąjungai 2013 m.

Lietuvoje priimant sprendimus siekiama **konsultuotis su suinteresuotomis grupėmis**. Tačiau remiantis Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos SIGMA apžvalga, Lietuvoje konsultacijos tarp ministerijų yra efektyvesnės, palyginti su konsultacijomis su visuomene. Pastarosioms konsultacijoms būdingos paklausos (t. y. viešajame sektoriuje trūksta tinkamų konsultavimosi mechanizmų) ir pasiūlos pusės (t. y. nepakankamai stiprūs NVO gebėjimai dalyvauti sprendimų priėmimo) problemos. Retai bendruomenių atstovai dalyvauja priimant vietos savivaldos sprendimus. Be to, viešojo ir privačiojo sektorių partnerystė, plėtojant viešąją infrastruktūrą ir teikiant viešąsias paslaugas (kartais vadinama koncesija), Lietuvoje kol kas taikoma ribotai.

GAMYBA IR PASLAUGOS

Lietuvos ūkio struktūra yra įvairialypė. Lietuvoje labiausiai išvystyta yra apdirbamoji pramonė, sukurianti apie penktadalį šalies BVP ir eksportuojanti apie 60 proc. savo produkcijos. Pastaraisiais metais kylantis vidaus vartojimas užtikrino sparčią vidaus prekybos ir statybos plėtrą – jų lyginamoji dalis pasiekė atitinkamai 18,1 proc. ir 7,1 proc. BVP. Šiuo požiūriu išsiskiria transporto sektorius – transportui ir ryšiams drauge tenkanti BVP dalis Lietuvoje yra beveik dvigubai didesnė nei ES vidurkis. Tuo tarpu aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų gamybos ir paslaugų dalis pramonės struktūroje tebėra labai maža – aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų sektorių sukurta pridėtinė vertė apdirbamosios gamybos sukurtoje pridėtinėje vertėje 2004 m. siekė 17,1 proc.

Pasaulyje vyksta spartus **produktyvumo** augimas, kurį lemia nauji valdymo metodai, modernios technologijos ir darbo automatizavimas. Produktyvumo augimą skatina verslo globalizacija ir ypač tiesioginės investicijos, kurios atveria vartus naujoms technologijoms ir naujoms veiklos formoms. Lietuvos bendras darbo produktyvumas 2004 m. siekė tik 41,7 proc. ES-15 darbo produktyvumo rodiklio (ūkio sukuriamas bendras vidaus produktas vienam dirbančiam asmeniui). Darbo jėgos produktyvumo skirtumai atsiranda dėl sektorių produktyvumo, darbo organizavimo ir vadybos skirtumų. Nepatenkinamą bendrą darbo produktyvumą iš dalies lemia maža aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų sektorių sukuriamo produkto dalis visoje šalies pramonėje – 2005 m. tik 16,1 proc. pramonės parduotos produkcijos sudarė aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų sektorių sukurtas produktas. Kita žemo darbo produktyvumo priežastis yra maža tradicinių verslo sektorių, sudarančių didžiąją dalį Lietuvos ūkio struktūroje, sukuriama pridėtinė vertė. Stabilus, tačiau pamažu lėtėjantis pramonės produktyvumo augimas Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų šalių, rodo, kad tradiciniai augimo šaltiniai greitai gali išsekti ir moksliniai tyrimai bei inovacijos turėtų tapti pagrindiniu ilgalaikės ūkio plėtros veiksniumi.

Deja, pagal statistikos duomenis didžioji dalis šalies pramonės įmonių (72 proc.) nevykdo jokios **inovacinės veiklos**. Itin menkas strategiškai reikšmingą inovacinę veiklą vykdyusių įmonių skaičius (1 proc.), kurį lemia neišplėtotą MTTP veikla versle ir pramonėje. Nedidelė ir įmonių, plėtojančių technologijų modifikavimu pagrįstas (be mokslinių tyrimų veiklos) inovacijas, dalis (4 proc.). Santykinai dominuojantys inovacinių veiklų tipai Lietuvoje yra

tęstinių inovacijų ir pritaikymo (adaptavimo) būdu diegiamų inovacijų kūrimas (abiejų tipų veiklas vykdo po 11 proc. įmonių), kuris yra mažiau perspektyvus sparčios žinių ekonomikos plėtros ir globalizacijos perspektyvoje. Kol kas Lietuvos inovatyvumas vertinamas 0,27 balais pagal Europos Komisijos dokumente *European Innovation Scoreboard 2005* paskelbtą apibendrintą inovacijų indeksą. Lietuva labai atsilieka nuo ES-25, juo labiau nuo ES-15 šalių vidurkių, kurie siekia atitinkamai 0,42 ir 0,46 balų.

Lietuvoje bendros išlaidos fundamentiniams ir taikomiesiems **moksliniams tyrimams** (toliau – moksliniai tyrimai) **ir eksperimentinei (technologijų) plėtrai** tebėra labai nedidelės (tik 0,76 proc. BVP, 2004 m.; ES vidurkis – apie 1,9 proc.). Privataus sektoriaus išlaidos moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai yra ypač mažos (0,16 proc. BVP). Nors viešojo sektoriaus išlaidos šioje srityje gana artimos ES vidurkiui (Lietuvoje 0,6 proc. BVP, ES-25 valstybių vidurkis 0,68 proc.), tačiau šio sektoriaus mokslinių tyrimų sritys ir rezultatai nėra orientuoti į ūkio ir visuomenės poreikius, mažas tokių MTTP rezultatų panaudojimas versle. Lietuvos išradėjai pateikia ypač mažai patentinių paraiškų Europos patentų biurui ir Jungtinių Valstijų patentų biurui. Lietuvoje aukštas mokslinių tyrimų potencialas tam tikrose taikomųjų tyrimų srityse, formuojasi kompetencijos centrai ir tinklai, tačiau viešoji mokslinių tyrimų infrastruktūra juose išlieka menka ir nepakankama adekvačiai ūkio plėtrai reikalingų mokslinių tyrimų veiklai. Be to, silpnas mokslo įstaigų ir universitetų bei ūkio subjektų bendradarbiavimas ne tik mokslinių tyrimų, bet ir studijų procese.

Kaip jau minėta, Lietuvoje vidutinis darbo jėgos produktyvumas yra daug mažesnis už ES vidurkį. Brangstant darbo jėgai ir jai nuolat emigruojant, sparti ūkio plėtra ilgesniu metu laikotarpiu įmanoma tik esant nuolatiniam intensyviai investavimui į modernias technologijas ir joms įdiegti reikalingą įrangą. Taikant išlaidų metodą, **bendrojo pagrindinio kapitalo formavimui** tenkanti investicijų dalis pastaruosius ketverius metus nuolat augo – nuo 18,8 proc. BVP 2000 m. iki maždaug 22 proc. BVP 2005 m. Mūsų šalies rodiklis 2004 m. pagaliau pasiekė naujųjų ES narių vidurkį ir šiek tiek viršijo ES-15 atitinkamą santykį (apie 20 proc.). Tačiau Lietuvoje didesnė dalis investuotų lėšų, palyginti su ES ir kitomis Baltijos šalimis, buvo skirta statybai: 2003 m. Lietuvoje ji sudarė 58 proc., ES – 52 proc. Taigi į įrangą mūsų šalies įmonės investavo gerokai mažesnę BVP dalį.

Kadangi produktyvumo augimui esminį poveikį daro inovacijos, aštrėjančios konkurencijos sąlygomis didėja **tiesioginių užsienio investicijų**, kaip naujas technologijas, šiuolaikiškus vadybos metodus ir kitus ūkio modernizacijai svarbius aspektus pritraukiančio šaltinio, svarba. Tuo tarpu Lietuvoje veikia mažai didžiųjų transnacionalinių korporacijų, o pagal sukauptas TUI vienam gyventojui mūsų šalis tarp visų ES valstybių užima paskutinę vietą. Be to, pačios TUI telkiasi didžiausiuose šalies miestuose. Tinkamai panaudotas didėjantis verslo internacionalizavimas ir pasaulinė verslo perkėlimo tendencija gali daryti palankų poveikį tiesioginėms užsienio investicijoms ir verslo bendradarbiavimui Lietuvoje. Tuo tarpu pernelyg detalai reglamentuoti santykiai darbo rinkoje, per daug biurokratizuota ir komplikauta žemės įsigijimo ir statybos leidimų išdavimo tvarka menkina Lietuvos galimybes konkurencinėje kovoje su kaimyninėmis šalimis dėl užsienio investicijų. Tarp Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų dominuoja ilgalaikės investicijos, tačiau vis dar didelė jų dalis susijusi su besibaigiančiu privatizavimo procesu ir (arba) įmonių jungimusi, o plynojo lauko investicijų dalis tebėra nedidelė. Svarbios tokios situacijos priežastys yra minėti investicinės aplinkos trūkumai, taip pat aiškios bendros TUI pritraukimo politikos nepakankamumas bei investicijoms pritraukti skirtų teritorijų (pramoninių zonų, plyno lauko teritorijų ir kitų) trūkumas. 2005 m. parengtų investavimui zonų buvo tik 13,4 ha, iš jų daugiausia aplink sostinę Vilnių, o

pramoninių parkų su įrengta infrastruktūra, tinkamų investuoti, bendra paklausa (t. y. tiek tiesioginėms užsienio, tiek vidaus investicijoms) Lietuvoje siekia iki 98 ha per metus.

Smulkaus ir vidutinio verslo struktūroje dar dominuoja mikroįmonės, tačiau pamažu auga lyginamoji mažų, taip pat vidutinių įmonių dalis. BVP dalis, sukurta mažose ir vidutinėse įmonėse, taip pat auga – 2003 m. ji sudarė 68,2 proc. viso BVP, o 2004 m. – 69,1 proc. BVP. Veikiančių įmonių skaičius Lietuvoje tebėra pastovus (apie 55 tūkst.), įmonių ir asmenų, dirbančių pagal verslo liudijimus ar registruotą individualią veiklą, skaičius tūkst. gyventojų yra 42,8 (ES vidurkis – 55 įmonės ir asmenys, dirbantys pagal verslo liudijimus). Veikiančios mažos ir vidutinės įmonės šalies apskrityse taip pat yra pasiskirsčiusios labai netolygiai: tose apskrityse, kurių centrai yra didieji šalies miestai, sukonzentruota didžioji veikiančių mažų ir vidutinių įmonių dalis. Štai 2004 m. pabaigoje 54,5 proc. šių įmonių veikė Vilniaus ir Kauno apskrityse. Tai iliustruoja žemą verslumo lygį mažesniuose šalies rajonuose. Iš dalies jį lemia ir nepakankamai geras mažų ir vidutinių įmonių prieinamumas prie finansavimo šaltinių, tokių lankstesnių ir dažnai valstybės remiamų finansinės paramos verslui priemonių, kaip mikrokreditavimas ar rizikos kapitalo fondai, trūkumas.

Lietuvoje **verslo aplinka** yra gana palanki, tačiau dar tebėra tam tikrų trūkumų. Augantys ES teisės aktų reikalavimai aplinkos, kokybės ir kitose srityse siekia naudos aplinkai ir vartotojams, tačiau didina verslo sąnaudas juos įgyvendinant ir taikant nacionaliniu lygiu. Smulkiajam ir vidutiniam verslui aktuali viešųjų paslaugų verslui infrastruktūra (verslo informaciniai centrai, verslo inkubatoriai, mokslo ir technologijų parkai, inovacijų centrai ir kt.) iš dalies sukurta, bet daugelis jos įstaigų išgyvena ankstyvąjį plėtros etapą.

Žemės ūkio sektoriui būdingas aukštas užimtumas ir žemas produktyvumas. Kaime vyrauja didelė priklausomybė nuo žemės ūkio ekonominės veiklos, kaimo gyventojams būdingas žemesnis išsilavinimo lygis, jie santykinai lėtai pereina prie alternatyvios ekonominės veiklos. Tiesa, Lietuvoje didėja kaimo turizmo paslaugų paklausa, o paraleliai sparčiai auga kaimo turizmo paslaugų pasiūla. **Žuvininkystės** sektorius patiria tokius ekonominius sunkumus, kaip nepastovūs žuvininkystės išteklių ir didelis kuro kainų augimas. Tolesniam vystymuisi trukdo nepakankamos finansinės galimybės ir mažas mikroįmonių, mažų ir vidutinio dydžio įmonių pelningumas. Dalis žuvininkystės įmonių yra nekonkurencingos, neturi pakankamai žinių ir kapitalo, turi menkus verslumo įgūdžius. Egzistuoja poreikis veiklos rūšių diversifikavimui (tam, kad žvejai galėtų turėti kelias darbo vietas, kuriant papildomas darbo vietas ne žuvininkystės sektoriuje), vystyti turizmą ir stiprinti žuvininkystės regionų konkurencingumą, plėsti žuvininkystės produkcijos asortimentą ir tokiu būdu skatinti jos vartojimą. Žuvininkystės sektorius pasižymi palyginti žemu žuvininkystės sektoriaus darbuotojų išsilavinimo lygiu, žemu mokymo pajėgumų lygiu, specialistų ir kvalifikuotų darbuotojų trūkumu. Žuvininkystės sektorius taip pat patiria tokius sunkumus, kaip nepakankamas modernių technologijų įdiegimas, nepakankamai išvystyta taikomųjų mokslinių tyrimų sistema.

SOCIALINĖ IR EKONOMINĖ INFRASTRUKTŪRA

Adekvati socialinė ir ekonominė infrastruktūra sudaro sąlygas ūkiui ir visuomenei įveikti tokių aukščiau apibrėžtų tendencijų, kaip globalizacija, visuomenės senėjimas, emigracija ir kitų, keliamus iššūkius bei sėkmingai plėtotis. Specifinė Lietuvos geografinė padėtis taip pat lemia ekonominės infrastruktūros svarbą, sudarant sąlygas šalies ūkiui ir visuomenei glaudžiau integruotis į ES bendrą rinką ir visiškai panaudoti jos privalumus.

Lietuvos **transporto infrastruktūros** tinklas yra palyginti tankus, tačiau nėra tinkamai subalansuotas, neefektyvi atskirų transporto rūšių sąveika. Planuojama, kad augant vidaus,

tarptautiniams ir tranzito srautams, atitinkamų transporto infrastruktūros tinklo dalių apkrova sparčiai didės. Tuo tarpu dėl neužtikrintos sąveikos su Vakarų Europos geležinkelio tinklu bei prastų Lenkijos kelių susisiekimas per Lenkiją su kitomis ES valstybėmis nėra kokybiškas. Modernios Šiaurės–Pietų transporto ašies, formuojamos TEN-T koridoriaus I Varšuva–Kaunas–Ryga–Talinas pagrindu, nebuvimas neleidžia Lietuvos gyventojams ir verslo subjektams patogiai ir taupant laiką susisiekti su kitų ES šalių kultūros, turizmo ir verslo centrais. Be to, techniniai ir technologiniai geležinkelių infrastruktūros parametrai šalyje neleidžia visiškai patenkinti augančios paklausos krovinių vežimui, užtikrinti reikiamos keleivių aptarnavimo kokybės. Taip pat ir kelių (ypač valstybinės ir vietinės reikšmės), vandens transporto ir civilinės aviacijos infrastruktūra savo techniniais parametrais dar gerokai atsilieka nuo ES šalių senbuvių lygio. Dėl silpnai išvystyto viešojo keleivinio transporto tinklo Lietuva gerokai atsilieka nuo ES vidurkio pagal keleivių apyvartą rodiklį. Kartu Lietuvoje sparčiai auga individualių automobilių skaičius, kurių didžioji dalis yra senesni nei 10 metų. Tai kelia transporto kamščių didžiausiuose miestuose ir jų prieigose problemą, prisideda prie kitų opių problemų – pvz., patiriami dideli laiko ir degalų nuostoliai, didėja kelių transporto (ypač lengvųjų automobilių) avaringumas, oro užterštumas ir žuvusiųjų keliuose skaičius, tuo tarpu pagal saugaus eismo priemonių kiekį ir jų diegimo tempus Lietuva atsilieka nuo Vakarų Europos valstybių. Silpnai išvystytas infrastruktūros pajėgumas logistikos paslaugoms teikti stabdo efektyvią atskirų transporto šakų sąveiką, plėtojant multimodalinio transportavimo paslaugas.

Nors Lietuvoje sparčiai auga **informacinių ir elektroninių ryšių technologijų (IRT)** skaičius, gana didelė IRT naudojimo atskirtis vis dar išlieka: pagrindinė kompiuterių ir interneto vartotojų dalis yra jauni žmonės, gyvenantys didmiesčiuose, gaunantys sąlyginai dideles pajamas, tuo tarpu kaimiškose vietovėse labai mažas kompiuterius turinčių namų ūkių skaičius, nėra prieigos prie plačiajuosčio interneto ryšio galimybių. Viešųjų paslaugų (ypač sveikatos priežiūros srityje) perkėlimo į internetą lygis tebėra gana žemas, verslui skirtos paslaugos į internetą perkeliamos daug greičiau, nei skirtos gyventojams. Kol kas Lietuvoje stinga elektroninės demokratijos plėtrai reikalingų sprendimų, nepakankamas dėmesys skiriamas lietuvių kalbos ir kultūros sklaidai daugiakultūrėje informacinėje visuomenėje. Vis plačiau naudojant IRT atvirose sistemose (pvz., teikiant viešąsias elektronines paslaugas), toliau didės poreikis užtikrinti IRT saugą ir informacinių sistemų suderinamumą.

Lietuvos **energetikos ūkį** charakterizuoja didelė priklausomybė nuo energijos išteklių, gaunamų iš vieno šaltinio, nes dujų ir elektros tinklai neturi tiesioginių sąsajų su Vakarų Europos ar Skandinavijos energetikos sistemomis, o vietinių energijos išteklių yra mažai. Galima ribota atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimo energijos gamybai plėtra. Pačioje Lietuvoje energetinė infrastruktūra išplėtotą gana neblogai, tačiau dažniausia yra pasenusi ir neatitinka nūdienos energijos tiekimo saugumo ir patikimumo reikalavimų. Be to, šaliai būdingas aukštas energijos intensyvumas, energijos gamyba, tiekimas ir vartojimas (ypač blokiniuose gyvenamuosiuose namuose, kur gyvena apie du trečdaliai Lietuvos gyventojų) yra neefektyvūs.

Aplinkos kokybė Lietuvoje nėra bloga, tačiau daugeliu atvejų reikia toliau ją gerinti. Lietuvoje net apie 70 proc. paviršinių vandens telkinių yra labai paveikti antropogeninės veiklos, tik apie 60 proc. gyventojų yra aprūpinami centralizuotai tiekiamu geriamuoju vandeniu ir centralizuoto nuotekų surinkimo ir tvarkymo paslaugomis ir tik apie 77 proc. nuotekų valoma pagal ES reikalavimus. Didžioji dalis šalyje susidarančių gamybos ir komunalinių atliekų yra šalinama sąvartynuose, dauguma kurių neatitinka aplinkosaugos reikalavimų ir stipriai teršia aplinką. Be to, pagal atliktus tyrimus Lietuvoje, įskaitant ir sąvartynus, iš viso yra apie 5200 galimai užterštų teritorijų, keliančių grėsmę aplinkai ir žmonių sveikatai. Pastaraisiais metais

tampa aktuali ir didžiųjų miestų užterštumo kietosiomis dalelėmis bei teršimo azoto oksidais problema. Oro taršos problemos didžiuosiuose miestuose kyla dėl nepakankamo viešojo transporto išvystymo ir nuolat augančio individualių transporto priemonių skaičiaus. Didžiausius šiltnamio dujų ir teršalų kiekius į atmosferą išmeta energetika, transportas ir pramonė. Viena iš rimčiausių oro taršos problemų yra ta, kad didieji energetikos objektai, naudojantys tradicinius energijos šaltinius (naftos produktai, gamtinės dujos), neturi išmetamų į orą teršalų valymo įrangos, todėl pagaminamos energijos vienetui į aplinką patenka dvigubai daugiau teršalų nei vidutiniškai ES-15 priklausančiose šalyse. Vis dėlto patraukli gamta ir kraštovaizdis tebėra vienas esminių Lietuvos išteklių. Kraštovaizdžio ir biologinei įvairovei išsaugoti Lietuvoje sukurta saugomų teritorijų sistema, apimanti ir Europos ekologinį tinklą *Natura 2000*, kuri užima apie 15 proc. šalies ploto. Pastaraisiais metais jaučiamas augantis vietos gyventojų ir užsieniečių susidomėjimas saugomomis vertybėmis, tačiau daugumoje Lietuvos saugomų teritorijų silpnai išplėtotas pažintinio turizmo ir ekologinio švietimo infrastruktūra ir tai riboja saugomų vertybių prieinamumą visuomenei.

Lietuvoje toliau didėja turistų skaičius ir atvykstamojo **turizmo** pajamos: Lietuvos banko duomenimis, per trejus metus pajamos iš atvykstamojo turizmo padidėjo 50 proc. ir 2005 m. sudarė 2,562 mlrd. Lt. Rinkų globalizacija šalia dabartinių atveria tokias naujas turizmo rinkas, kaip Rusija, Kinija ir kitos Azijos šalys, ir Lietuva turi siekti jomis pasinaudoti. Problema ta, kad Lietuva vis dar tebėra šalis, neturinti aiškaus turizmo įvaizdžio. Be to, atskiruose Lietuvos regionuose viešoji turizmo infrastruktūra, sudaranti galimybes turizmo reikmėms efektyviai panaudoti didelį rekreacinių išteklių ir kultūros paveldo potencialą bei skatinanti turistų srautų didėjimą ir privataus paslaugų sektoriaus plėtrą, nėra pakankamai išplėtotas. Kitas ribojantis veiksnys yra turistinės klasės apgyvendinimo paslaugų pasiūlos trūkumas: šių paslaugų paklausą lemia tai, kad vietinio ir atvykstamojo turizmo sraute dominuoja individualūs turistai (2005 m. – 93,2 proc.). Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos duomenimis, apie 90 proc. laisvalaikio ar atostogų tikslais atvykstančių turistų yra jaunesni nei 30 metų arba vyresni nei 65 metai, o jų pajamos yra vidutinės arba žemesnės už vidutines.

Mažėjant darbingo amžiaus žmonių skaičiui, labai svarbu gerinti dirbančių žmonių **sveikatą**, sumažinti dėl ligų prarandamų darbo dienų skaičių, pailginti darbingą amžių, mažinti ankstyvų mirčių ir invalidumo atvejų skaičių: senstančioje visuomenėje labai svarbi tampa sveikatos būklė, tiesiogiai veikianti darbo jėgos apimtį ir produktyvumą. Esami Lietuvos pagrindiniai sveikatos rodikliai gerėja, tačiau kai kurie iš jų dar atsilieka nuo ES vidurkio. Tikėtina vidutinė gyvenimo trukmė Lietuvoje ilgėja ir priartėjo prie Vidurio ir Rytų Europos vidurkio, bet yra trumpesnė negu ES-15 priklausančiose šalyse (2004 m. tikėtina vidutinė gyvenimo trukmė Lietuvoje buvo 72,06 metų). Širdies ir kraujagyslių ligos Lietuvoje, kaip ir visoje Europoje, buvo ir tebėra pagrindinė mirties priežastis. 2004 m. širdies ir kraujagyslių ligoms teko 54,5 proc. visų mirties atvejų. Lietuvoje nuo širdies ir kraujagyslių sistemos ligų miršta beveik dvigubai daugiau gyventojų negu vidutiniškai ES-15 priklausančiose šalyse. Kitos esminės mirties priežastys yra piktybiniai navikai bei išorinės mirties priežastys (traumos, apsinuodijimai ir kita). Ligų profilaktikai ir prevencijai, jų ankstyvajai diagnostikai skiriamas nepakankamas dėmesys, nėra užtikrinamas šiuolaikiškas gydymas, sveikatos priežiūros įstaigų infrastruktūra yra pasenusi, trūksta modernių medicinos technologijų. Šiuo metu įgyvendinama sveikatos priežiūros sistemos reforma siekia optimizuoti sveikatos priežiūros išteklius ir paslaugų infrastruktūrą. Tačiau sveikatos priežiūros sistema vis dar teikia per daug stacionarių paslaugų, neišnaudojamas ambulatorinės reabilitacijos galimybės, ambulatorinių paslaugų plėtra nėra tolygi ir pakankama. Išlaikyti sveiką darbo jėgą galima tik užtikrinus visiems šalies gyventojams kokybiškas ir vienodai prieinamas sveikatos priežiūros paslaugas, kurios

neįmanomos be adekvačių investicijų į sveikatinimo veiklos tobulinimą ir sveikatos priežiūros paslaugų infrastruktūrą.

Lietuvoje veikia gana tankus **švietimo paslaugas** teikiančių įstaigų tinklas. Tačiau nuo nepriklausomybės atkūrimo švietimo įstaigų infrastruktūros atnaujinimui ir plėtrai teko ypač mažai investicijų. Todėl daugeliu atvejų šių įstaigų turima infrastruktūra nebeatitinka besikuriančios žinių visuomenės poreikių, neleidžia užtikrinti pakankamos švietimo paslaugų kokybės. Nepaisant daugelio švietimo paslaugų prieinamumo ir kokybės rodiklių gerėjimo, Lietuva vis dar stipriai atsilieka nuo ES, ypač mokymosi visą gyvenimą srityje. Kad būtų pasiekta spartesnė pažanga šioje srityje, reikia toliau reformuoti švietimo sistemą, užtikrinant optimalesnį turimų išteklių naudojimą, geresnę teikiamų paslaugų atitiktį paklausai. Šias reformas susiejus su investicijomis būtų galima pasiekti aukštesnį dirbančių ir į darbo rinką patenkančių asmenų kvalifikacijos lygį, kas užtikrintų didesnę užimtumo lygį, darbo produktyvumo (bei užmokesčio) augimą ir šalies ūkio plėtrą. Šie veiksniai turės didelį poveikį aukštesnei gyvenimo kokybei ir sanglaudai.

Šiuolaikinėje ekonomikoje didžioji dalis bendrojo vidaus produkto sukuriama ir augimas vyksta **urbanizuotose teritorijose**. Tačiau ne visos urbanizuotos teritorijos dėl įvairių priežasčių yra vienodai patrauklios investicijoms, o kartu ir ekonomikos augimo skatinimui. Lietuvoje yra pakankamai tolygiai išsidėsčiusių miestų tinklas, kuris turėtų sudaryti prielaidas tolygiam šalies vystymuisi. Tačiau didžioji dalis ekonominės veiklos pritraukiama į didžiuosius miestus – Vilnių, Kauną, Klaipėdą, Šiaulius ir Panevėžį. Kitų Lietuvos miestų – regioninių centrų, turinčių ekonomikos augimo potencialą, ekonomikos augimo galimybes išnaudojamos nepakankamai. Dėl menko investicinio patrauklumo ir aglomeracijos ekonomijos veiksmių regioniniai centrai nėra pakankamai konkurencingi, palyginti su didžiais miestais, tačiau jų potencialą rodo pamažu kintantis TUI išsidėstymas šalyje: per 2000–2004 metų laikotarpį TUI dalis labiau išsivysčiusiose apskrityse sumažėjo nuo 95,1 iki 89,5 proc.

Investicinį miestų patrauklumą bei gyvenimo juose kokybę riboja ir įvairūs miestų urbanistinės infrastruktūros trūkumai, pavyzdžiui, nuskurdusios urbanistinės zonos, esminės ekonominės ir socialinės infrastruktūros trūkumas, nepakankamos **būsto** sąlygos. Šalyje pasikeitus bendrabučio tipo daugiabučių namų naudojimo pobūdžiui ir didelę dalį jų privatizavus (Lietuvoje apie 97 proc. viso būsto fondo priklauso gyventojams privačios nuosavybės teise), būsto išlaikymo ir atnaujinimo našta tenka jų savininkams. Aukščiau pateikti socialiniai, ekonominiai ir teritoriniai šalies regionų skirtumai lemia nevienodas namų ūkių galimybes išlaikyti ir tinkamai prižiūrėti bei atnaujinti turimą būstą.

1.2. LYGINAMOJI LIETUVOS IR ES RODIKLIŲ VIDURKIŲ ANALIZĖ¹

Rodiklis	Metai	Lietuvos vidurkis	ES-25 vidurkis	Skirtumo įvertinimas
BVP vienam gyventojui (pagal PGP), proc.	2004	48,0	100,0	Aukštas
Darbo našumas vienam dirbančiam asmeniui (pagal PGP), proc. ES vidurkio	2004	41,7	100,0 (ES-15)	Aukštas
Užimtumo lygis, proc. (tarp jų pagyvenusių asmenų užimtumo lygis, proc.)	2005	62,6 (49,2)	63,8 (42,5)	Žemas (Žemas)
Nedarbo lygis, proc. (tarp jų ilgalaikio nedarbo lygis, proc.)	2005	8,3 (4,3)	8,7 (3,9)	Žemas (Vidutinis)
Skurdo rizikos lygis, proc.	2004	20,5	16 (2003 m.)	Aukštas
Dirbančių darbingo amžiaus neįgaliųjų dalis, proc.	2003	20	40	Aukštas
4 metų vaikų dalyvavimas švietime, proc.	2003	53,1	86,3	Aukštas
25–64 metų gyventojų, per paskutines 4 savaites dalyvavusių švietimo ir profesinio mokymo veikloje, dalis, proc.	2005	6,3	10,8	Aukštas
Asmenų, baigusių pagrindinio mokymo programas ir pasirinkusių profesinį mokymą, dalis tarp vidurinio mokslo pakopos asmenų (ISCED 3), proc. (vyrų/moterys)	2003	31,7 / 20,5	57,5 / 53,9	Aukštas
Lėšos, tenkančios vieno valstybės biudžeto lėšomis studijuojančio studento studijoms, tūkst. eurų	2001	3,1	8,6	Aukštas
Studentų skaičiaus dalis 20–24 metų amžiaus grupėje, proc.	2003	45	36	Vidutinis
Tikėtina vidutinė gyvenimo trukmė, metai	2004	72,06	79,1 (2003 m., ES-15)	Vidutinis
Mirtingumas, mirčių skaičius 1000 gyventojų	2004	12,0	9,76 (2003 m., ES-15)	Vidutinis
Išlaidos moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai, proc. BVP	2004	0,76	1,9	Aukštas
Apibendrintas inovacijų indeksas	2005	0,27	0,42 (ES-15)	Aukštas
Europos patentų biurui pateiktų paraiškų skaičius 1 mln. gyventojų, vnt.	2002	2,6	133,6	Aukštas
Eksportuotų aukštųjų technologijų produktų dalis bendrame eksporte, proc.	2004	2,7	18,2	Aukštas

Rodiklis	Metai	Lietuvos vidurkis	ES-25 vidurkis	Skirtumo įvertinimas
Verslumo lygis, įmonių ir asmenų, dirbančių pagal verslo liudijimus ar registruotą individualią veiklą, skaičius tūkst. gyventojų	2004	42,8	55	Vidutinis
Metinės rizikos kapitalo investicijos, tenkančios 1 mln. gyventojų, mln. Lt	2004	74,5	233,5	Aukštas
Nuolatinių interneto vartotojų dalis, proc.	2005	30	43	Vidutinis
Pagrindinių viešųjų paslaugų teikimo internete lygis, proc.	2004	49	65	Vidutinis
Plačiajuosčio interneto skvarbos lygis, proc.	2005	7	13	Vidutinis
Keleivių vežimas, keleivių nuvažiuoti kilometrai vienam gyventojui per metus	2003	1165	2870	Aukštas
Avaringumas, eismo įvykiuose žuvusių žmonių skaičius 100 tūkst. gyventojų	2004	21,2	9,5	Aukštas
Iki nustatytų reikalavimų išvalomų nuotekų dalis, proc.	2003	69	92	Aukštas
Centralizuotai tiekiamo reikalavimus atitinkančio geriamojo vandens dalis, proc.	2003	63	90	Aukštas
Ūkio energijos intensyvumas, naftos ekvivalento kg /1000 eurų (1995 m. euro verte)	2004	1135,6	204,9	Aukštas
Viešbučių vietų skaičius 10 tūkst. gyventojų	2004	55,9	233 (2001 m.)	Aukštas
Žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje dirbančių asmenų dalis, proc.	2005	13,9	5,8 (ES-15, 2003 m.)	Aukštas

1.3. STIPRYBIŲ, SILPNYBIŲ, GALIMYBIŲ IR GRĖSMIŲ ANALIZĖ

Toliau pateiktoje stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių (SSGG) analizės lentelėje apibendrinama esamos būklės ir ateities tendencijų analizė, kur:

- 1) stiprybės suvokiamos kaip vidaus (statiniai) veiksniai, darantys teigiamą poveikį;
- 2) silpnybės – vidaus (statiniai) veiksniai, darantys neigiamą poveikį;
- 3) galimybės – išorės tendencijos, galinčios daryti teigiamą poveikį;
- 4) grėsmės – išorės tendencijos, galinčios daryti neigiamą poveikį.

Siekiant aiškiau struktūruoti analizę, atskirai apibendrinamos keturios esminės veiksmų grupės:

- **Bendras kontekstas** (visoms kitoms veiksmų grupėms bendri veiksniai)
- **Mūsų žmonės**
- **Gamybinis sektorius** (pramonė ir paslaugos)
- **Infrastruktūra**

VIDAUS VEIKSNIAI: STIPRYBĖS IR SILPNYBĖS

STIPRYBĖS	SILPNYBĖS
<p>Bendras kontekstas:</p> <p>Santykinai spartus ūkio augimas, derantis su makroekonominio stabilumu</p> <p>Dalyvavimas bendrojoje rinkoje</p> <p>Geografinė padėtis, gamtinės sąlygos, turima infrastruktūra ir istoriškai susiklostę ryšiai, palankūs Lietuvos buvimui tiltu tarp Rytų ir Vakarų tranzito, prekių gamybos ir paslaugų teikimui</p> <p>Patraukli gamta ir kraštovaizdis, turtingas kultūros paveldas, gausūs rekreaciniai ištekliai</p> <p>Diejami geresnio reglamentavimo principai</p> <p>Didelis aukštojo mokslo, sveikatos priežiūros sistemų potencialas</p>	<p>Bendras kontekstas:</p> <p>Maža vidaus rinka, geografiškai nutolusi nuo labiau išsivysčiusių rinkų</p> <p>Ribotas tiesioginių užsienio investicijų srautas, maža sukaupta santykinė jų suma</p> <p>Blogėjanti demografinė situacija: trumpa vidutinė gyvenimo trukmė, mažas gimstamumas, didelė emigracija (ypač jaunų žmonių); didelis mirtingumas nuo pagrindinių neužkrečiamų ligų ir traumų</p> <p>Neoptimali viešojo sektoriaus valdymo sistema, funkcijų pasiskirstymas, nepakankama orientacija į rezultatus, lėtas viešųjų paslaugų perkėlimas į elektroninę erdvę</p> <p>Efektyvaus ryšio tarp aukštojo mokslo ir verslo nebuvimas</p>
<p>Mūsų žmonės:</p> <p>Didelis tam tikrų grupių (ypač moterų ir vyresnio amžiaus gyventojų) užimtumas</p> <p>Aukštas dirbančių gyventojų išsilavinimas</p> <p>Lietuvoje didesnė jaunimo dalis nei vidutiniškai ES baigia bendrojo lavinimo įstaigas, mažesnė dalis anksti nustoja mokytis</p> <p>Didelės mokslinių tyrimų galimybės tam</p>	<p>Mūsų žmonės:</p> <p>Nepanaudojamas didelis darbingo amžiaus, tačiau ekonomiškai neaktyvių gyventojų potencialas, didelė žemės ūkyje dirbančiųjų dalis</p> <p>Struktūriškai nepalankus nedarbas, tebesantis gana aukštas jaunimo nedarbas, didelis ilgamečių bedarbių skaičius</p> <p>Didėjantis kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas, lydimas esamos darbo jėgos ir gyventojų kvalifikacijos neatitikties darbo rinkos ir žinių visuomenės poreikiams</p>

<p>tikrose taikomųjų tyrimų srityse, kuriami kompetencijos centrai ir tinklai</p>	<p>Žemas mokymosi visą gyvenimą lygis, menkas švietimo sistemos prisitaikymas teikti tęstinio mokymo paslaugas bei bendradarbiavimas su partneriais</p> <p>Aukštas tyrėjų vidutinio amžiaus vidurkis, labai mažas privačiame sektoriuje dirbančių tyrėjų skaičius</p>
<p>Gamybinis sektorius:</p> <p>Tolydžiai auganti bendrojo pagrindinio kapitalo formavimui ūkyje tenkanti investicijų dalis</p> <p>Pagal produktus ir pagal regionus diversifikuotas augantis eksportas</p> <p>Spartus informacinių technologijų ir elektroninių ryšių (IRT) sektoriaus augimas</p> <p>Sukurta viešoji verslo paslaugų infrastruktūra</p>	<p>Gamybinis sektorius:</p> <p>Žemas ūkio produktyvumas, didelis energijos intensyvumas</p> <p>Mažas aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų produktų, taip pat paslaugų (išskyrus transporto) eksportas</p> <p>Žemas inovatyvumas, menka inovacinė veikla, labai žemas įmonių investicijų į MTTP lygis bei silpna mokslinių tyrimų bazė, silpnas bendradarbiavimas tarp įmonių ir viešojo sektoriaus mokslo ir tyrimų įstaigų, mažas MTTP rezultatų panaudojimas versle</p> <p>Žemas verslumo lygis, tebesantys verslo aplinkos trūkumai, gana aukštas administracinės korupcijos lygis, nepakankamas mažų ir vidutinių įmonių prieinamumas prie finansavimo šaltinių</p> <p>Didelė priklausomybė nuo žemės ūkio ekonominės veiklos kaime</p>
<p>Infrastruktūra:</p> <p>Pakankamai tankus transporto ir ryšių infrastruktūros tinklas</p> <p>Išplėtotą energetinę infrastruktūrą</p> <p>Tolygus miestų išdėstymas šalies teritorijoje</p>	<p>Infrastruktūra:</p> <p>Silpna atskirų transporto rūšių sąveika; neišvystytas susisiekimas automobilių keliais ir geležinkeliais per Lenkiją su kitomis ES šalimis; žemas techninis transporto infrastruktūros lygis; neišplėtotas viešas keleivinis transportas</p> <p>Didelė priklausomybė nuo energijos išteklių iš Rytų; energijos gamyba, tiekimas ir vartojimas šalyje yra neefektyvūs, didelė dalis energetinės infrastruktūros yra pasenusi</p> <p>Didelė IRT naudojimo atskirtis (jauni/vyresni, miestas/kaimas), žemas bendras IRT naudojimo lygis, ribotas priėjimas prie plačiajuosčio interneto ryšio</p> <p>Sveikatos priežiūros sistemos išteklių ir paslaugų infrastruktūra nepriderinti prie gyventojų poreikių ir neatitinka kokybės reikalavimų</p> <p>Platus, tačiau neoptimalus švietimo ir mokslo institucijų tinklas, skurdi jų bazė</p> <p>Aiškaus turizmo įvaizdžio nebuvimas, neišplėtotą turizmo infrastruktūrą ir paslaugas, paveldo objektai nepritaikyti turizmo poreikiams, nepakanka turizmo informacijos</p> <p>Gyventojų vartojamas geriamas vanduo neatitinka sveikatos</p>

	<p>reikalavimų, dalis vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros neatitinka poreikių</p> <p>Aukšti ir didėjantys išsivystymo ir gyvenimo kokybės netolygumai tarp atskirų Lietuvos regionų bei miesto ir kaimo, dideli miestų urbanistinės infrastruktūros trūkumai mažesniuose miestuose</p>
--	--

IŠORĖS VEIKSNIAI: GALIMYBĖS IR GRĖSMĖS

GALIMYBĖS	GRĖSMĖS
<p>Bendras kontekstas:</p> <p>Lietuvos narystė Europos pinigų sąjungoje, įsijungimas į Šengeno erdvę</p> <p>Paslaugų teikimo ES rinkoje liberalizavimas</p> <p>Didėjantis Rusijos ir Azijos šalių (ypač Kinijos) krovinių tranzito ir keleivių/turistų srautų potencialas</p> <p>Aktyvesnis tarptautinis bendradarbiavimas viešojo administravimo srityje</p> <p>Naujų technologijų, sudarysiančių sąlygas viešųjų paslaugų kokybės ir prieinamumo gerėjimui, plėtojimas</p> <p>Sėkmingos aukštojo mokslo, sveikatos priežiūros sistemų reformos</p>	<p>Bendras kontekstas:</p> <p>Natūraliai lėtėjantis ūkio augimas ateityje</p> <p>Sparčiai senstanti visuomenė</p> <p>Žaliavų ir kuro kainų augimas bei didėjantis šių išteklių deficitas pasaulio rinkose</p> <p>Didelės išlaidos įvairiems ES teisės aktų reikalavimams įgyvendinti</p>
<p>Mūsų žmonės:</p> <p>Didėjantis grįžtančių emigrantų iš Lietuvos srautas</p>	<p>Mūsų žmonės:</p> <p>Tolesnis aukštos kvalifikacijos specialistų, tyrėjų ir kitos darbo jėgos nutekėjimas į užsienį</p> <p>Viešojo sektoriaus gebėjimų silpnėjimas: valstybės tarnautojų ir kitų viešojo sektoriaus darbuotojų emigracija, perėjimas į privatų sektorių</p>
<p>Gamybinis sektorius:</p> <p>Tiesioginių užsienio investicijų (įmonių, tyrimų centrų) pritraukimas, ypač aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų srityje</p> <p>Augančios NVS ir kitos Lietuvos eksporto rinkos, palankesnės prekybos su trečiosiomis šalimis sąlygos</p> <p>Didėjantis verslo internacionalizavimas ir bendros projektinės veiklos apimties su Europos Sąjungos įmonėmis bei mokslo institucijomis augimas, energijos tiekimo patikimumo ir saugumo didėjimas</p>	<p>Gamybinis sektorius:</p> <p>Auganti užsienio pramonės ir paslaugų (ypač iš Azijos šalių) konkurencija Lietuvoje gaminamiems produktams</p> <p>NVS šalių rinkos nestabilumas ir cikliškas Vakarų rinkų svyravimas</p> <p>Kapitalo nutekėjimas iš Lietuvos į perspektyvesnes šalis</p>
<p>Infrastruktūra:</p>	<p>Infrastruktūra:</p>

<p>Tolimesnis energetikos ir transporto sektorių liberalizavimas Lietuvoje</p> <p>Dalyvavimas bendrose ES elektros ir gamtinių dujų rinkose</p>	<p>Sparčiai didėjantis socialinės paramos bei sveikatos priežiūros paslaugų poreikis, mažėjantis šių, taip pat švietimo sistemos, finansinis, ekonominis veiksmingumas</p> <p>Didėjantys nuostoliai dėl transporto kamščių didžiausiuose šalies miestuose ir jų prieigose, aukšto avaringumo šalies keliuose</p> <p>Augančio ūkio ir globalinio atšilimo neigiami padariniai aplinkai</p>
---	---

2. LIETUVOS 2007–2013 METŲ EUROPOS SAJUNGOS STRUKTŪRINĖS PARAMOS PANAUDOJIMO STRATEGIJA KONVERGENCIJOS TIKSLUI ĮGYVENDINTI IR JOS ĮGYVENDINIMO PRIORITETINĖS KRYPTYS

Atlikta dabartinės Lietuvos socialinės ir ekonominės būklės ir ateities tendencijų strateginė analizė teikia pagrindą Lietuvos 2007–2013 metų ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijai konvergencijos tikslui įgyvendinti, jos vizijai, tikslams, uždaviniams bei įgyvendinimo prioritetinėms kryptims. Strategija remiasi atliktos SSGG analizės veiksmių tarpusavio ryšių nagrinėjimu: kaip stiprybės bus panaudojamos galimybėms įgyvendinti ar grėsmių galimam neigiamam poveikiui sumažinti arba kaip silpnybės bus neutralizuojamos pasinaudojant atsiveriančiomis galimybėmis ir panašiai. Pati strategija taip pat yra nuosekliai derinama su Europos Sąjungos ir nacionaliniais strateginiais dokumentais, jų principais bei esminėmis strateginėmis nuostatomis.

2.1. PLĖTROS VIZIJA IR TIKSLAI

Lietuvos 2007–2013 metų ES struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti remiasi ir nuosekliai pratęsia dar Lietuvos 2004–2006 m. bendrajame programavimo dokumente suformuluotą strateginę viziją, jog 2015 m. Lietuva pasieks kai kurių ES-15 priklausančių šalių socialinio ir ekonominio išsivystymo lygį. Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje numatytas bendrasis ekonominės strategijos tikslas – mažinti šalies ekonominio išsivystymo lygio atsilikimą nuo ES šalių vidurkio – atitinka šios vizijos esmę. Visi Lietuvos žmonės turi pajusti apčiuopiamai geresnę gyvenimo kokybę, kuri visų pirma pasireikš augančiomis pajamomis bei visuotiniu užimtumu.

Geresnė gyvenimo kokybė kartu reiškia ir labiau integruotą visuomenę, kurioje bus gerokai sumažinta skurdo rizika bei socialinė atskirtis. Visuomenės integruotumo aspektas yra labai svarbus, nes geresnė gyvenimo kokybė yra subjektyvi samprata, ir tokie objektyvūs kriterijai, kaip BVP vienam gyventojui ar nedarbo lygis, negali jos iki galo atskleisti. Ne mažiau svarbūs yra tokie gyvenimo kokybę lemiantys aspektai, kaip priėjimas prie kokybiškų viešųjų paslaugų (pavyzdžiui, švietimo ir mokymo, sveikatos priežiūros), kokybiškos darbo sąlygos ar priklausymas aktyviai vietos bendruomenei.

Taigi vizija jungia du esminius elementus. Jai pasiekti būtinas spartus Lietuvos ūkio augimas ilguoju laikotarpiu. Kadangi remiantis Europos šalių istorine patirtimi matyti, kad spartus ūkio augimas bent jau trumpuoju laikotarpiu natūraliai lemia didėjančius išsivystymo skirtumus geografiniu ir socialiniu požiūriu, todėl vizija apima ir pripažinimą, kad reikia imtis papildomų veiksmų, norint, kad spartaus ūkio augimo siūlomos gyvenimo kokybės gerėjimo galimybės pasiektų kuo daugiau Lietuvos žmonių.

2007–2013 m. Lietuvai skiriama ES struktūrinė parama suteikia galimybę svariai prisidėti prie pirmiau suformuluotos plėtros vizijos pasiekimo. Todėl pagrindinis Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos konvergencijos tikslui įgyvendinti tikslas:

Sparčiai gerinti sąlygas investuoti, dirbti ir gyventi Lietuvoje, kad ūkio augimo teikiama nauda pasiektų visus Lietuvos gyventojus.

Pirmasis plėtros tikslas – spartinti ūkio augimą ilguoju laikotarpiu

Siekiant įgyvendinti nustatytą pagrindinį Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos konvergencijos tikslui įgyvendinti tikslą bei užsibrėžtą viziją, visų pirma svarbu išlaikyti spartų ūkio augimą ilguoju laikotarpiu – būtent *nenutrūkstamas spartus šalies ūkio augimas* yra viena esminių gyvenimo sąlygų Lietuvoje gerėjimo prielaidų. Pažymėtinas ilgalaikio spartaus ūkio augimo poreikis siekiant sumažinti išsivystymo netolygumus tarp Lietuvos ir ES vidurkio (dabar Lietuvos BVP vienam gyventojui dar nesiekia 50 proc. ES vidurkio). Per pastaruosius metus spartus ūkio augimas daugiau priklausė nuo augančio vidaus vartojimo, o tai lemia ribotas šalies ilgalaikio augimo galimybes. Todėl Lietuvoje reikia toliau plėtoti tinkamą ilgalaikio ūkio augimo pagrindą, susijusį su ūkio konkurencingumu tarptautinėse rinkose. Lietuvos, kaip mažos ir atviros ekonomikos, neturinčios didelių nuosavų gamtinių, energetinių ir kitų išteklių, plėtra ateityje vis labiau remsis žinioms, o ne kapitalui ar žaliavoms imlia pramonės ir paslaugų sektorių plėtra. Kartu spartus ūkio augimas turi būti išlaikomas užtikrinant makroekonominį stabilumą ir siekiant visateisės narystės Ekonominėje ir pinigų sąjungoje, kaip numatyta pirmajame nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo prioritete. Šis plėtros tikslas yra susijęs su toliau minimu socialinės sanglaudos tikslu, nes prie ūkio plėtros turi prisidėti ne tik labiausiai išsivystę Lietuvos regionai (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos apskritys), bet ir kiti regionai tinkamai išnaudodami savo vidines plėtros galimybes.

Antrasis plėtros tikslas – kurti daugiau geresnių darbo vietų

Globalioje aplinkoje ribotus išteklius turinčiai Lietuvai esminiu plėtros ištekliu, kuris galėtų užtikrinti ilgalaikę ūkio plėtrą ir prisidėtų prie gyvenimo kokybės gerėjimo, tampa žmonės. Žmonių ištekliai, kvalifikuota darbo jėga tampa vienu iš svarbiausių Lietuvos ūkio plėtros apribojimų, šis veiksnys įgaus dar didesnę reikšmę ateityje. Todėl svarbu mobilizuoti visus Lietuvos darbingo amžiaus gyventojus, paskatinti juos aktyviai dalyvauti ekonominėje veikloje (aktyviai integruotis į darbo rinką ir kuo ilgiau joje išlikti) ir visuomeniname gyvenime. Kadangi darbo jėgos paklausa jau aiškiai viršija pasiūlą, svarbus yra ne kiekybinis, o kokybinis darbo vietos aspektas. Šiuo požiūriu svarbu Lietuvos ūkyje sukurti kuo *daugiau naujų geresnių darbo vietų*. Šiuo atveju geresnė darbo vieta suvokiama kaip aukštesnės kvalifikacijos reikalaujanti, didesnę pridėtinę vertę kurianti ir didesnę tikimybę išlikti ilgesniuoju laikotarpiu turinti darbo vieta. Tokių darbo vietų skaičiaus didėjimas leistų sukurti didesnę pridėtinę vertę Lietuvos ūkyje ir prisidėtų prie dirbančių žmonių gyvenimo kokybės didinimo, jų pajamų stabilaus augimo. Be to, sukūrus daugiau geresnių darbo vietų, būtų galima tikėtis stabdyti kvalifikuotos darbo jėgos nutekėjimą į užsienį. Kartu reikia pabrėžti, jog neatsiejamas tokių darbo vietų skaičiaus didėjimo aspektas yra poreikis užtikrinti aukštas, ūkio poreikiams aktualias naujai į darbo rinką įsiliesiančių mūsų žmonių kompetencijas, o ypač – darbo rinkoje jau dalyvaujančiųjų nuolatinį mokymąsi. Tad šio tikslo siekimas reiškia poreikį kuo greičiau pereiti prie žinių visuomenės, kuri turėtų sudaryti palankesnes sąlygas ūkio augimui ateityje.

Trečiasis plėtros tikslas – plėtoti socialinę sanglaudą

Spartaus ūkio augimo palaikymas ir didesnio skaičiaus bei kokybiškesnių darbo vietų kūrimas yra svarbūs Lietuvos socialinės ir ekonominės plėtros tikslai. Tačiau šios strategijos vizijoje kartu pripažįstami ir Lietuvos, kaip pastaruosius 15 metų didelę politinę, ekonominę ir

socialinę kaitą pergyvenusios valstybės, visuomenės ypatumai ir jų lemiamas poreikis užtikrinti didesnę *socialinę sanglaudą*. Lietuvos ūkio augimas ilguoju laikotarpiu gali būti stabilus ir darnus tik turint tvirtą pagrindą, kurį garantuoja ne tik konkretūs gamybos veiksniai ir jų kokybė, bet ir platesnės prielaidos, kurios apima integruotą visuomenę bei deramą dėmesį aplinkai. Sanglauda reiškia poreikį užtikrinti, kad Lietuvos gyventojai jaustųsi vienos bendruomenės dalimi ir atskiros socialinės grupės dalintųsi ekonominės plėtros nauda. Siekiant sanglaudos, o kartu ir geresnės gyvenimo kokybės plačiąja prasme, labai svarbus tampa ne tik jau minėtas siekis įtraukti visus į darbo rinką, bet ir poreikis užtikrinti bendrą ekonominio intereso viešųjų paslaugų (visų pirma švietimo bei mokymo ir sveikatos priežiūros) prieinamumą bei kokybę, aktyvų vietinio plėtros potencialo išnaudojimą ir darnų turimų gamtinių išteklių vartojimą. Pagaliau socialinės sanglaudos tikslas taip pat susijęs su ūkio augimu ir verslo konkurencingumu, nes aplinkos kokybė tampa vienu iš svarbiausių ūkio konkurencingumo veiksnių, o skurdesnių teritorijų galimybės ir įvairių socialinių grupių indėlis galėtų būti geriau išnaudojamas siekiant ilgalaikės ūkio plėtros.

2.2. PLĖTROS STRATEGIJA

Norint pasiekti apibrėžtuosius tikslus, reikia imtis įvairių veiksmų, iniciatyvų: nuo įvairių viešosios politikos reformų ir teisinio reguliavimo tobulinimo iki investicinių priemonių. Ši strategija yra daugiamečių strateginių investavimo programų – veiksmų programų – strateginis pagrindas, todėl daugiausia dėmesio joje telkiama į investavimo prioritetus. Be to, čia išskiriamos tik bendriausio lygio strateginės investavimo prioritetinės kryptys, nes detalesni prioritetai ir juos įgyvendinančios veiksmų grupės bus plėtojamos minėtose veiksmų programose.

Žvelgiant į ateitį, yra laikomasi nuostatos, jog sparčią ūkio plėtrą, gerovės kūrimą bei kokybiškas darbo vietas gali garantuoti tik ekonomika, besiremianti aktyviu žinių kūrimu bei jų pritaikymu ir tai daryti gebančiais žmonėmis. Taigi vienas pagrindinių investavimo prioritetų yra Lietuvos žmonių ištekliai bendrąja prasme ir darbo jėga konkrečiai. Žmonių ištekliai tampa vienu iš didžiausių Lietuvos ūkio plėtros apribojimų. Nors Lietuvos darbo jėga yra palyginti išsilavinusi, ypač reikia mažinti tokias silpnynes, kaip kvalifikacijos neatitiktį darbo rinkos bei žinių visuomenės poreikiams ir mažėjančią kvalifikuotos darbo jėgos pasiūlą. Užimtumo ir lankstesnės darbo rinkos skatinimas toliau leistų didinti užimtumo lygį Lietuvoje ir tenkinti verslo plėtros poreikius. Taigi tinkamai orientuotos investicijos turi padėti iš esmės spręsti šiuo metu sudėtingą situaciją darbo rinkoje. Viena esminių šios strategijos orientacijų yra siekis paspartinti žinių ekonomikos plėtrą Lietuvoje. Produktyvios žinios, kaip ekonomikos pagrindas, yra kaupiamos ir nuolat atnaujinamos, ir šis ekonomikos išteklius yra unikalus, nes nėra išsemiamas kaip materialieji ištekliai. Produktyvių žinių kaupimas, sklaida ir efektyvus panaudojimas yra tiesiogiai susiję su aktyviu inovacijų, verslumo ir kūrybiškumo visose visuomenės gyvenimo bei ūkio srityse skatinimu, palankių sąlygų darbo jėgai konkurencingai dalyvauti žiniomis ir inovacijomis grindžiamoje kūrybingoje ekonomikoje sudarymu. Tad šiandienos valstybėje gebėjimas orientuotis į visuomenę, tinkamai panaudojančią turimus žinių išteklius, tampa sėkmingą šalies ūkio plėtrą lemiančiu veiksmu. **Žinių visuomenės plėtra** – kaip visuomenės, grindžiančios savo veiklą žiniomis, – yra pagrindinis ekonomikos plėtros, darbo vietų kūrimo ir socialinės gerovės veiksnys ilguoju laikotarpiu.

Ekonominės veiklos struktūra Lietuvoje daugeliu požiūrių panaši į kaimyninių šalių struktūrą, tačiau turi ir kai kurių savitumų. Kaip ir daugelyje kitų ES valstybių narių, kuriant

bendrają pridėtinę vertę, vyrauja paslaugų sektorius. Tačiau Lietuvoje tuo pat metu didelę reikšmę tebeturi maža pridėtinė vertė pasižymintys sektoriai ir daug darbo jėgos reikalaujančios technologijos. Spartesnę perėjimą prie aukštesnės pridėtinės vertės kūrimo stabdo žemas inovatyvumas, menka įmonių inovacinė, tuo labiau mokslinių tyrimų, veikla, taip pat verslumo trūkumas, lemiantis nedidelį mažųjų ir vidutinių įmonių skaičių. Tuo tarpu **konkurencinga ekonomika** Europoje tiesiogiai remiasi įmonių inovacija naujų procesų ir produktų srityje siekiant didesnio produktyvumo. Taigi ateities konkurencinga ekonomika remiasi inovacijomis ir aktyviu žinių kūrimu ir taikymu: šiuo atžvilgiu Lietuvos pramonėje ir paslaugų sektoriuje reikalingi dideli struktūriniai pokyčiai, pasireiškiantys sparčiu aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų pramonės ir paslaugų kuriamo bei eksportuojamo produkto dalies augimu. Valstybė turi imtis priemonių, skirtų ūkio konkurencingumui didinti, teikdama tiek tiesioginę, tiek netiesioginę paramą inovacijoms, tačiau kartu siekdama kuo mažesnio galimo rinkos iškraipymo ir neigiamų padarinių konkurencijai. Taip pat labai svarbu aktyviai panaudoti galimybes norimus pokyčius paspartinti pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas, visų pirma aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų pramonės ir paslaugų srityse. Kartu konkurencinga ekonomika nėra tik geresnės įmonių vadybos ar verslininkų inovacijų rezultatas – daugelis kitų veiksnių yra svarbūs siekiant didesnio produktyvumo ir geresnės darbo aplinkos, ir visų pirma – efektyvios fizinės infrastruktūros ir verslo aplinkos, kuri sudarytų mobilumo, bendravimo, sparčios informacijos sklaidos ir bendradarbiavimo prielaidas, buvimas. Lietuvos ūkis gauna didelę naudą iš dalyvavimo ES bendrojoje rinkoje, tačiau mūsų šalies infrastruktūrinės (visų pirma transporto, energetikos) sąsajos su kitomis ES šalimis tebėra nepakankamos ir turi būti neatidėliotinai stiprinamos. ES struktūrinės paramos lėšomis taip pat siekiama iš dalies prisidėti prie atnaujintos Nacionalinės energetikos strategijos įgyvendinimo. Sėkmingas dviejų pagrindinių atnaujintos Nacionalinės energetikos strategijos tikslų – energijos tiekimo saugumo didinimo ir darnios energetikos plėtros – įgyvendinimas savo ruožtu sudarys sąlygas tiek Lietuvos ekonomikos konkurencingumui augti (dėl patikimų ir modernių energijos tiekimo tinklų ir sistemų), tiek ir aukštesnei gyvenimo kokybei ir sanglaudai (dėl didesnio energijos efektyvumo bei platesnio atsinaujinančių energijos išteklių vartojimo).

Ekonomikos augimas ilguoju laikotarpiu gali būti stabilus ir tvarus tik turint tvirtą pagrindą, kurį garantuoja integruota visuomenė bei tinkamas dėmesys aplinkai. Todėl šis prioritetas skirtas būtent žmogui – socialiniams ir ekonominiams skirtumams tarp žmonių, jų grupių, šalies regionų, miesto ir kaimo vietovių mažinti. **Sanglauda** yra svarbus plėtros prioritetas ir Lietuvos, ir ES lygiu: gerovės kūrimo procese dalyvauti ir naudą gauti turi visos valstybės teritorijos bei visuomenės grupės. Tad labai svarbi tiek teritorinė, tiek socialinė ir ekonominė sanglauda. Reikia užtikrinti subalansuotą ir aprėpiančią plėtrą ir tuo tikslu imtis specialių priemonių siekiant užtikrinti gyvenimo kokybę ir sanglaudą. Būtent teritorinė ir socialinė bei ekonominė sanglauda pastaraisiais metais sparčiai augant ūkiui Lietuvoje tampa vienu esminių prioritetų. Teritorinė ir socialinė bei ekonominė sanglauda neabejotinai yra viena svarbiausių spartaus ūkio augimo prielaidų ilguoju laikotarpiu, nes leidžia efektyviai panaudoti vietinį ūkio augimo potencialą. Sanglaudai pasiekti iš esmės būtinas priimtinas **gyvenimo kokybės** užtikrinimas. Ją daugiausia lemia esminių viešųjų paslaugų, pirmiausia švietimo bei sveikatos priežiūros prieinamumas ir kokybė, su būstu susijusių problemų sprendimas, taip pat svarbu, kad būtų sudarytos sąlygos aktyviai įsitraukti į visuomenės laisvalaikio bei bendruomenės veiklą.

Šios strategijos plėtros tikslų bus siekiama investuojant į tris esmines šios strategijos įgyvendinimo prioritetines kryptis:

- 1. Produktyvūs žmogiškieji ištekliai žinių visuomenei.**
- 2. Konkurencinga ekonomika.**
- 3. Gyvenimo kokybė ir sanglauda.**

Igyvendinant šią strategiją, joje suformuluotas prioritetas ir ja remiantis parengtas veiksmų programos, bus nuosekliai atsižvelgiama į tokius horizontalius prioritetus, kaip darnus vystymasis, lygios galimybės ir informacinė visuomenė, taip pat įvairių viešosios politikos sričių (pvz., sveikatos apsaugos, švietimo ir mokslo) reformų Lietuvoje poreikius. Daug dėmesio bus skiriama regioninės plėtros aspektui. Šioje strategijoje nėra numatoma atskira regionų plėtros prioritetinga kryptis ar veiksmų programa, nes joje yra integruotas toliau (2.3. dalyje) pristatomas regioninis įgyvendinimo aspektas, kuris garantuos deramą vietos valdžios ir regionų vaidmenį planuojant ir įgyvendinant atskirų veiksmų programų remiamas investicijas. Siekiant skirtumų tarp didžiųjų miestų ir kitų regioninių centrų, tarp miesto ir kaimo mažinimo, šios strategijos įgyvendinimas remsis ir Lietuvos nacionalinėje regionų plėtros politikoje išskiriamomis trimis prioritetingomis kryptimis – penkių regioninių ekonominės plėtros centrų (ir dviejų didelių potencialą turinčių subcentrų) stiprinimu, Vyriausybės išskirtų probleminių teritorijų (savivaldybių) prioritetinga plėtra, siekiant gyvenimo kokybės ir patrauklumo gyventi didinimo, bei kaimo diversifikavimu, kuriant darbo vietas, nesusijusias su prekinės žemės ūkio produkcijos gamyba.

2.3. STRATEGIJOS PRIORITETINĖS KRYPTYS

Toliau glaustai atskleidžiamas strategijos prioritetinių kryptų turinys, kartu nustatant esmines strategines kiekvienos jų įgyvendinimo nuostatas. Siekiant akcentuoti šios strategijos požiūriu pačius aktualiausius investavimo aspektus, prioritetinių kryptų aprašyme pateikiamos tik apibendrintos investavimo kryptys, kurios šią strategiją įgyvendinančiose veiksmų programose bus nuodugniau išanalizuotos, pagrįstos ir suformuluotos atitinkamai detalizuojant. Žemiau formuluojant investavimo kryptis kartu nustatoma ir kiekybinė siektinų tikslų išraiška, nurodant, prie kokių tikslų siekimo bus prisidedama investuojant lėšas pagal šią strategiją iki 2013 metų. Šie tikslai yra visiškai suderinti su nacionaline Lisabonos įgyvendinimo programa, kitomis nacionalinėmis strategijomis ir programomis. Pagrindinis šios strategijos siekis – orientuoti būsimas investicijas tokiu būdu, jog jos kuo efektyviau prisidėtų prie nustatomų tikslų pasiekimo. Kartu svarbu pabrėžti, jog šiems tikslams pasiekti svarbios koordinuotos valstybės pastangos, nes nurodomų tikslų pasiekimui poveikį daro ne tik investicinės, bet ir kitos administracinės, teisinės bei kitos valstybės įgyvendinamos priemonės.

1 PRIORITETINĖ KRYPTIS. PRODUKTYVŪS ŽMOGIŠKIEJI IŠTEKLIAI ŽINIŲ VISUOMENEI

Žinių visuomenės sukūrimas Lietuvoje yra ilgo laikotarpio prioritetasis, nurodantis esminį uždavinį investicijoms pagal šią prioritetinę kryptį – sukurti aktyviai darbo rinkoje dalyvaujančią visuomenę, kurios visi nariai nuolat aktyviai įgyja, atnaujina, plečia savo kompetencijas ir produktyviai taiko jas šalies ūkyje. Žvelgiant į trumpesnę laikotarpį, žinių visuomenės kūrimas reikalauja aktyvaus investavimo siekiant teigiamų pokyčių keliose esminėse srityse, todėl įgyvendinant šią prioritetinę kryptį, bus siekiama šių pagrindinių uždavinių:

- 1) pritraukti ir išlaikyti žmones darbo rinkoje;
- 2) siekti aktyvesnio mokymosi visą gyvenimą;
- 3) plėtoti aukščiausios kvalifikacijos darbo jėgą;
- 4) siekti efektyvesnio viešojo administravimo.

Žmonių pritraukimas ir išlaikymas darbo rinkoje

Visų pirma darbingo amžiaus žmogų reikia įtraukti į darbo rinką ir padėti jam išlikti joje (*užimtumas*), sudarant sąlygas jam efektyviai taikyti bei nuolat atnaujinti savo kompetencijas, taip pat esat poreikiui persikvalifikuoti. Atsižvelgiant į darbo jėgos Lietuvoje raidos tendencijas (pvz., senėjimą, tebeaugančią emigraciją, kompetentingos ir kvalifikuotos darbo jėgos trūkumą), kelios pagrindinės kryptys šiuo atveju yra prioritetinės: dirbančių asmenų kompetencijų prisitaikyti prie pokyčių ugdymas, jaunų žmonių įtraukimas į darbo rinką ir jau besirengiančiųjų iš jos pasitraukti (išeiti į pensiją) kuo ilgesnis išlaikymas joje, taip pat ekonomiškai neaktyvių gyventojų įtraukimas į darbo rinką. Kitas svarbus darbo jėgos rezervas yra didelė dirbančių gyventojų žemės ūkyje dalis, tad didelis dėmesys bus skiriamas jų skatinimui užsiimti kita ekonomine veikla, sutiekiant šiam pokyčiui reikalingą kompetenciją. Aukščiau paminėtiems pokyčiams būtina *lankstesnė darbo rinka*: ir dirbančių asmenų gebėjimas prisitaikyti prie naujų sąlygų (žinių ekonomikos), ir darbdavių lankstumas. Naudojant aktyvias prevencines darbo rinkos reguliavimo priemones, bus skatinamas įsidarbinimo galimybių didinimas (specialias priemones skiriant asmenims, kuriems labiausiai gresia socialinės atskirties rizika), verslumas,

profesinis ir geografinis mobilumas, skatinamos karjeros planavimo ir konsultavimo priemonės, padedančios prisitaikyti prie darbo rinkos, taikomos kitos aktualios priemonės.

Siekiant plėtos vizijoje įtvirtinto visapusiškumo (t. y., kad plėtos teikiama nauda turi pasiekti visus Lietuvos gyventojus), ypatingas dėmesys bus teikiamas ir priemonėms, kurios didina motyvaciją ir pasitikėjimą savimi, užtikrina socialinę ir profesinę rehabilitaciją, padeda įveikti *socialinę atskirtį*, skatina įvairių tikslinių grupių (pvz., žmonių su negalia, buvusių kalinių, kaimo gyventojų, etninių mažumų ir kitų socialiai atskirtų žmonių grupių) pasirengimą darbo rinkai ir integraciją joje.

Skatinant žmonių pritraukimą ir išlaikymą darbo rinkoje, būtina nuolat ieškoti naujų, novatoriškų sprendimų ir juos pritaikyti praktikoje. 2004–2006 m. novatoriškiems sprendimams socialinėje srityje diegti buvo skirta ES EQUAL iniciatyva. Tuo tarpu 2007–2013 m. laikotarpiu EQUAL principus numatoma nuosekliai integruoti į bendrą ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją. Šie principai – tai tarptautinis bendradarbiavimas, partnerystė, novatoriškų sprendimų paieška ir jų nuoseklus diegimas politikoje. Tolesnio ES paramos programavimo metu bus nustatytos ir skatinamos konkrečios veiklų grupės ir iniciatyvos, numatančios taikyti EQUAL principus: pavyzdžiui, šeimos ir darbo išsipareigojimų derinimo, socialinę atskirtį patiriančių grupių įtraukimo į darbo rinką srityse.

Investuojant bus siekiama iki 2013 m. padėti:

- 1) padidinti gyventojų užimtumo lygį tarp 15–64 m. gyventojų – iki 70 proc. (61,2 proc. 2004 m.), tarp 55–64 m. gyventojų – iki 52 proc. (47,1 proc. 2004 m.);
- 2) padidinti darbo jėgos aktyvumo lygį tarp 15–64 m. gyventojų iki 73,5 proc. (69 proc. 2004 m.).

Aktyvesnis mokymasis visą gyvenimą

Labai svarbu kokybiškai suteikti žinias, gebėjimus ir įgūdžius, juos nuolat atnaujinti, todėl daug dėmesio bus skiriama *mokymosi visą gyvenimą* sistemai, visų pirma poreikiui tą sistemą toliau efektyviai reformuoti, kad ji geriau atitiktų asmens ir darbo rinkos poreikius, taip pat tobulinti švietimo sistemoje dirbančių asmenų kompetencijas. Bene svarbiausi prioritetai, ypač siekiant efektyviai įtraukti jaunus žmones į darbo rinką, tebėra profesinis orientavimas ir tinkamas šiuolaikines technologijas atitinkančių profesinių pagrindinių gebėjimų suteikimas mokymo metu, todėl bus plėtojamas mokymas sektoriniuose praktinio mokymo centruose, profesinio mokymo įstaigose, gamyboje – aktyviai mokant pameistrystės ir pasinaudojant kitomis mokymosi galimybėmis, į mokymo (-si) procesą aktyviai įtraukiant darbdavius. Kita esminė problema, kurią bus siekiama spręsti, yra suaugusiųjų dalyvavimas tęstiniame mokyme. Tuo tikslu bus diegiamos dirbantiems asmenims pritaikytos lanksčios, individualizuotos mokymosi programos, mokymosi patrauklumą sustiprins investicijos į bendrą mokymo paslaugų kokybę, švietimo įstaigų atvirumo ir lankstumo reaguojant į rinkos poreikius didinimas, nacionalinės kvalifikacijų sistemos sukūrimas ir kokybės užtikrinimo sistemų stiprinimas. Deramas dėmesys bus teikiamas sustiprinant mokymosi paslaugų prieinamumą labiausiai švietimo ir pasirengimo darbo rinkai požiūriu apleistoms visuomenės grupėms: visų amžiaus grupių specialiųjų poreikių, socialinės rizikos asmenų, darbininkiškų profesijų atstovų, vyresniems ir kaimo vietovių gyventojams. Ypač daug dėmesio bus skiriama specialiųjų poreikių ir socialinės rizikos vaikų ir jaunimo išlaikymui ar sugrąžinimui į nuosekliojo švietimo sistemą, kad jie galėtų įgyti paklausią darbo rinkoje profesinę kvalifikaciją, arba jiems turi būti

pasiūlytos alternatyvios kokybiško neformaliojo švietimo galimybės, kurios veiksmingai padėtų integruotis į visuomenę ir darbo rinką.

Investuojant bus siekiama iki 2013 m. padėti:

- 1) pakelti mokymosi visą gyvenimą lygį iki 11 proc. (6,3 proc. 2005 m.);
- 2) pakelti jaunimo švietimo pasiekimų lygį iki 90 proc. (85,2 proc., 2005 m.);
- 3) sumažinti ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos lygį iki 9 proc. (9,2 proc. 2005 m.).

Aukščiausios kvalifikacijos darbo jėgos plėtra

Kaip minėta, žinių visuomenė turi gebėjimą ne tik efektyviai taikyti žinias, bet ir turi kurti jas. Tad trečioji pagrindinė kryptis yra neatidėliotinas poreikis kurti, atnaujinti, plėsti, telkti (sugrąžinti iš emigracijos) *aukščiausios kvalifikacijos specialistus*. Tai būtų ne tik mokslininkai ir kiti tyrėjai, – prie jų priskirtini ir ūkinėje veikloje dalyvaujantys, tačiau tiriamojo darbo neatliekantys aukščiausios kvalifikacijos specialistai. Šis palyginti siauras darbo rinkos segmentas, jo plėtra yra labai svarbūs plėtros vizijai įgyvendinti, nes be jo tiek stiprinti mokslo ir verslo ryšį ar skatinti inovacinę veiklą įmonėse, tiek pritraukti aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų tiesioginių užsienio investicijų tampa sunkiai įmanoma. Taigi didėjantis specialistų pritraukimas sukurtų pagrindą toliau sparčiai plėsti žinių ekonomiką; kita vertus, būtina mokslininkus ir kitus tyrėjus aktyviai susieti su ūkine veikla: žinios neturi būti savitikslės – jos turi padėti plėtoti ekonomiką. Kad tokia mokslo ir verslo sąsaja atsirastų, pirmiausia reikia užtikrinti tinkamus pačių tyrėjų gebėjimus: ne tik jų mokslines kompetencijas, bet ir verslumą, kitas bendrąsias kompetencijas, kurios įgalintų juos tas žinias taikyti ekonomikoje.

Esamos būklės ir ateities tendencijų analizė rodo, kad dabartiniai žmonių išteklių MTTP srityje neatitinka dabartinių ir ateities poreikių dėl įvairių problemų (dėl mažo tyrėjų skaičiaus, jų senėjimo, protų nutekėjimo, nepakankamos kvalifikacijos), nors darbo rinkoje auga ir ateityje augs aukštos kvalifikacijos darbuotojų (įskaitant ir tyrėjų) paklausa. Todėl bus siekiama gerinti žmogiškųjų išteklių kokybę ir kiekybę pagrindinėse mokslo šakose (pirmiausia technologinių ir gamtos mokslų), kurios orientuotos į žiniomis pagrįstos ekonomikos poreikius. Mokslininkų ir tyrėjų senėjimo problema bus sprendžiama ne tik gerinant studijų ir mokymosi kokybę, bet ir skatinant šiuos žmones imtis tyrėjo karjeros ir ją tęsti (ypač versle) bei populiarinant mokslinių tyrimų ir inovacijų kultūrą Lietuvoje.

Investuojant bus siekiama iki 2013 m. padėti:

- 1) padidinti tyrėjų skaičių iki 6,1/15 proc. (bendras skaičius, tenkantis tūkstančiui dirbančių asmenų/dalis versle; 5,12/6,6 proc., 2004 m.);
- 2) pasiekti 400 vnt. mokslinių publikacijų 1 mln. gyventojų lygį (242 vnt. 2004 m.);
- 3) padidinti jaunų tyrėjų dalį (tyrėjai, turintys daktaro laipsnį, amžiaus grupėse iki 45 metų, be verslo sektoriaus) iki 50 proc. (38,2 proc., 2004 m.).

Efektyvesnis viešasis administravimas

Šiuolaikinėje žinių ekonomikoje ir žinių visuomenėje viešojo administravimo sektorius, t. y. institucijos ir viešoji politika, įgauna vis didesnę reikšmę, nes jis turi ne tik šalinti trūkumus ir sudaryti palankias sąlygas rinkoms efektyviai veikti, bet ir skatinti žinių kūrimą ir perdavimą. Efektyvus viešasis administravimas yra svarbi žiniomis pagrįstos ekonomikos konkurencingumo

sąlyga, todėl reikia užtikrinti efektyvią valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų veiklą bei valstybės tarnautojų kvalifikacijos ir kompetencijos atitiktį besikeičiantiems poreikiams. Tad ketvirtoji pagrindinė šios prioritetinės krypties sritis yra *administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas*. Taip pat bus atsižvelgiama į skaidrumo ir atvirumo poreikį viešajame administravime.

Pasinaudojant galimybe investuoti Europos socialinio fondo lėšas į šią sritį, 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu planuojama daugiausia dėmesio teikti toms sritims, kurios sudaro didžiausius socialinės ir ekonominės plėtros apribojimus bei esmines nacionalinės viešojo administravimo reformos dalis. Didžiausius socialinės ir ekonominės plėtros apribojimus Lietuvoje sudaro nepakankama valstybės sektoriaus išlaidų dalis, nukreipta į ūkio augimą didinančias sritis, nepakankamas orientavimasis į rezultatus, taip pat išliekantys ekonominės veiklos reguliavimo apribojimai, kita administracinė verslo našta bei viešųjų politikų reformos poreikiai ilgalaikio valstybės finansų ir ekonomikos augimo tvarumo kontekste.

Lietuvos viešojo administravimo plėtros iki 2010 m. strategijoje numatyta viešojo administravimo vizija – teikianti geresnes viešąsias paslaugas ir atsižvelgianti į asmenų poreikius viešojo administravimo sistema, perimanti ES institucinę, administravimo ir politinio proceso patirtį. Viešajame sektoriuje reikalingos gerai veikiančios mokesčių ir išlaidų sistemos, nukreiptos į augimą ir užimtumą. Tuo tikslu bus siekiama racionaliau paskirstyti išteklius ir juos efektyviai panaudoti Lietuvoje: išlaidų pusėje remiant įvairias veiklos valdymo priemones, o pajamų pusėje – mokesčių (ir socialinio draudimo įmokų) reformą. Šioje srityje bus siekiama valstybės sektoriaus išlaidų (įskaitant valstybės investicijas) efektyvumo ir tęstinumo. Taip pat bus siekiama tobulinti visos viešojo administravimo sistemos sandarą ir atskirų institucijų struktūrą, šalinant esančias struktūrines problemas ir siekiant optimalaus funkcijų pasiskirstymo.

Be to, Lietuvoje bus investuojama į žmonių išteklius valstybės tarnyboje. Parama bus teikiama valstybės tarnybos, kaip sistemos, gebėjimams stiprinti (įskaitant paramą valstybės tarnybos įvaizdžiui gerinti ir valstybės tarnautojų motyvacijai didinti, siekiant mažinti emigracijos, perėjimo į privatų sektorių ir kitas grėsmes valstybės tarnyboje), valstybės tarnautojams mokytis ir kvalifikacijai tobulinti (bendrųjų ir specialiųjų gebėjimų srityse) bei kitiems su mokymu susijusiems veiksams.

Administracinė verslo aplinka yra viena iš svarbiausiųjų prioritetinių veiksmų sričių, kur Europos Komisija kvietė ES valstybes nares imtis papildomų veiksmų. Lietuvoje bus siekiama didinti ekonominės veiklos reglamentavimo kokybę, mažinti administracinę naštą verslui (įgyvendinant ES geresnio reglamentavimo iniciatyvą), imtis kitų administracinės verslo aplinkos (įskaitant kovą su korupcija) tobulinimo priemonių.

Lietuvoje pripažintas viešosios politikos ir reformų, kurios gali prisidėti prie socialinės ir ekonominės plėtros bei ilgalaikio valstybės finansų tvarumo, atskiruose sektoriuose poreikis. Todėl bus siekiama remti Lietuvos viešųjų politikų ar viešųjų paslaugų reformas, kuriuos bus rengiamos ir įgyvendinamos nauju programavimo laikotarpiu (ypač aukštojo mokslo, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros, valstybės ekspertinėse ir kontrolės institucijose, sveikatos priežiūros srityse). Taip pat Lietuvoje bus didinama įvairių viešųjų paslaugų, kurios teikiamos verslui ir piliečiams, atitiktis jų poreikiams, kokybė ir prieinamumas (diegiant vieno langelio principą, tobulinamas kokybės valdymas viešajame sektoriuje ir t. t.).

Nepaisant sėkmingo ES direktyvų perkėlimo, Lietuvoje tebėra poreikis stiprinti administracinius gebėjimus efektyviai įgyvendinti ES viešąją politiką. Tai apima Lietuvos atstovavimą priimant sprendimus ES lygiu, ES teisyno nuostatų perkėlimą ir taikymą nacionaliniu lygiu (tose srityse, kur įgyvendinimo metu bus nustatytos didžiausios spragos) bei

pasiruošimą įgyvendinti svarbiausias ES iniciatyvas (pavyzdžiui, peržiūrėtą Lisabonos strategiją) ir ES teisyno nuostatas (pavyzdžiui, naują paslaugų direktyvą).

Be to, bus skatinama viešojo ir privataus sektoriaus partnerystė ir paklausos, ir pasiūlos atžvilgiu (kuriant konsultavimosi su suinteresuotomis grupėmis priemones, stiprinant partnerių gebėjimus ir remiant jų bendrus veiksmus su valstybės ir savivaldybių institucijomis ir įstaigomis). Daug dėmesio bus skiriama įvairiems tarptautinio bendradarbiavimo veiksams („dvynių“ projektai, stažuotės, kolegų apžvalgos ir t. t.), įgyvendinantiems novatoriškos veiklos ir bendradarbiavimo principą.

Pagaliau administracinių gebėjimų stiprinimas Lietuvoje bus labai svarbus siekiant efektyviai naudoti ES struktūrinės paramos lėšas 2007–2013 m. laikotarpiu. Norint efektyviai panaudoti išaugusią ES struktūrinės paramos apimtį, bus siekiama sustiprinti valdymo ir kontrolės sistemą, užtikrinti ES struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo paramos planavimo, stebėsenos, kontrolės, audito, vertinimo, viešinimo bei kitų su šios paramos panaudojimu susijusių veiklų kokybę ir veiksmingumą. Šiems poreikiams tenkinti bus naudojama techninė pagalba, kuri bus atskirta nuo Europos socialinio fondo paramos administracinių gebėjimų stiprinimui ir viešojo administravimo efektyvumo didinimui.

Investuojant bus siekiama iki 2013 m. padėti:

- 1) padidinti gyventojų pasitikėjimą valstybės ir savivaldybių institucijomis ir įstaigomis ne mažiau kaip iki 40 proc. (35 proc., 2005 m.);
- 2) padidinti bendrą valdymo efektyvumo rodiklį (Pasaulio banko matuojamas rodiklis) iki 1.25 (0.85, 2005 m.);
- 3) padidinti bendrą reguliavimo kokybės rodiklį (Pasaulio banko matuojamas rodiklis) iki 1.3 (1.13, 2005 m.).

2 PRIORITETINĖ KRYPTIS. KONKURENCINGA EKONOMIKA

Spartų ūkio augimą ilguoju laikotarpiu įmanoma pasiekti tik kuriant, stiprinant ir išlaikant šalies ekonomikos tarptautinį konkurencingumą, nes Lietuva, būdama maža ir atvira ekonomika, yra neišvengiamai priklausoma nuo sėkmingų ekonominių santykių su kitomis ES bendrosios rinkos ir trečiosiomis šalimis. Pagal šią prioritetinę kryptį galima nurodyti du svarbiausius siekius. Pirma, tai siekis didinti visų ūkio sektorių produktyvumą ir modernizuoti Lietuvos ūkio struktūrą, aktyviai plėtojant aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų įmonių sektorių, didinant tradicinėse pramonės šakose sukuriama pridėtinę vertę, taip pat sudarant išskirtines sąlygas didinti šalies smulkiojo ir vidutinio verslo gyvybingumą ir inovatyvumą. Tam turėtų būti pasitelktas ir šalies mokslinis bei kūrybinis potencialas, naudojamas aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų srityse. Antra, tai siekis sukurti efektyvią fizinę infrastruktūrą ir gerą verslo aplinką, kuri sudarytų prielaidas verslo ir visuomenės mobilumui, bendravimui ir bendradarbiavimui tarp verslo, mokslo ir valdžios.

Įgyvendinant šią prioritetinę kryptį keliami trys uždaviniai:

- 1) didinti produktyvumo lygį versle, ypač sudarant palankią aplinką inovacijoms ir smulkiajam ir vidutiniam verslui;
- 2) didinti aukštos pridėtinės vertės verslo lyginamąją dalį;
- 3) efektyvinti ekonominę infrastruktūrą.

Didesnis verslo produktyvumas, sudarant palankesnę aplinką inovacijoms ir smulkiąjam bei vidutiniam verslui

Didėjantis produktyvumas leidžia augti bendrajam vidaus produktui ir gyventojų pajamoms. Produktyvumo didėjimą lemia ir kvalifikuota darbo jėga (pirmoji šios strategijos prioritetinė kryptis), ir tikslingos, inovacijas į ūkinę veiklą diegiančios investicijos į materialųjį ir nematerialųjį turtą. Inovacijos yra sudėtingų ir daug dalyvių įtraukiančių procesų rezultatas, apimantis įmonių gebėjimą pasinaudoti papildomomis kitų rinkos dalyvių, organizacijų ir institucijų žiniomis. Siekiant eliminuoti esamą rinkos nepakankamumą, numatoma teikti valstybės *pagalba investicijoms į inovacijas versle* (pavyzdžiui, parama investicijoms į naujus gamybos įrenginius ir technologijas, parama IT sprendimams įmonėse diegti, parama pažangiems vadybos metodams ar ekoinovacijoms diegti) yra pateisinama pasireiškiančiu rinkos nepakankamumu. Įmonės bus skatinamos diegti inovacijas modifikavimo ir adaptavimo būdu, remiant ne tik technologijų įsigijimą, bet ir daug investicijų reikalaujanti technologijų įdiegimą, pasirengimą inovatyvių produktų pateikimui rinkai.

Nors Lietuvoje sukurta veikianti rinkos ekonomika, Lietuvos verslo aplinka dar turi tam tikrų trūkumų, todėl reikia sudaryti palankesnes sąlygas verslui bei inovacijoms plėtoti ir skatinti verslumą, ypač tarp jaunimo. Įgyvendinant šį uždavinį, bus siekiama pagerinti bendrą verslo klimata, kuris sudarytų *palankias sąlygas verslo pradžiai ir tolesnei įmonių plėtrai, tarptautiniam konkurencingumui* stiprinti. Kartu su įvairiomis reguliacinėmis ir mokestinėmis priemonėmis, kurios labai veikia verslo sąlygas svarbus veiksnys verslo plėtrai yra ir verslo paramos ir inovacijų skatinimo sistema. Todėl pagal šią prioritetinę kryptį būtų investuojama į verslo, visų pirma smulkiojo ir vidutinio verslo, paramos ir inovacijų sklaidos sistemos tobulinimą, verslo bendradarbiavimo skatinimą ir finansinės aplinkos gerinimą. Iš esmės to bus siekiama remiant verslumo ir inovacijų skatinimui palankios aplinkos gerinimą ir gerinant teikiamų paslaugų kokybę, perimant geriausią kitų valstybių patirtį bei teikiant įmonėms ir asmenims, ketinantiems pradėti verslą, netiesioginę paramą (pavyzdžiui, teikiant verslui viešąsias subsidijuojamas paslaugas), lemiančią mažesnę konkurencijos iškraipymą. Taip pat bus skatinami kūrybiniai verslai, o siekiant stiprinti verslo–verslo ir verslo–mokslo institucijų partnerystę bus remiamos klasterizacijos, technologinės partnerystės ir kitos panašios bendros iniciatyvos. Be to, plėtojant įvairias finansinės paramos verslo subjektams priemones (rizikos kapitalo fondai, pradinio kapitalo fondai, mikrokreditai, garantijos, dalinis palūkanų dengimas ir kt.), bus siekiama *užtikrinti geresnę prieinamumą prie finansavimo šaltinių*, ypač pradedantiems verslą bei inovacijas diegiantiems, taip pat kaimo vietovėse verslą pradedantiems ar plėtojantiems subjektams.

Atsižvelgiant į pasaulinę gamybos perkėlimo tendenciją ir mažą aukštųjų (pavyzdžiui, biotechnologijų, lazerių, informacinių technologijų) ir vidutiniškai aukštų technologijų gamybos dalį Lietuvoje, labai svarbu pritraukti tiesioginių užsienio investicijų (TUI), kurios leistų perimti pažangias technologijas bei šiuolaikines vadybos žinias. Iš esmės pasibaigus privatizacijos procesui, pagrindinė investicinė TUI pritraukimo kryptis yra plynojo lauko investicijos, kurioms paskatinti reikia visumos paskatų ir prielaidų. Viena svarbių prielaidų yra *viešųjų teritorijų pritaikymas investicijoms pritraukti ir pramoninių teritorijų regeneracija*, siekiant užtikrinti, kad Lietuvoje būtų reikiama nacionalinės/regioninės svarbos pramoninių teritorijų ir kitų investicijoms skirtų viešųjų teritorijų pasiūla. Be to, šio proceso sėkmė yra neatsiejama nuo laiku atliekamo su šia sritimi susijusio teisinio reguliavimo (pvz., nuosavybės paėmimo visuomenės reikmėms) tobulinimo bei strateginės sąsajos su teritorijų planavimo procesu užtikrinimo, taip pat pagal pirmąją šios strategijos prioritetinę kryptį jau pristatyto siekio –

užtikrinti reikiamą aukščiausios kvalifikacijos darbo jėgos pasiūlą. Pagaliau verslo klimatui gerinti ir tiesioginėms užsienio investicijoms pritraukti bus panaudotos ir kitos priemonės, pavyzdžiui, šalies verslo sąlygų įvaizdžio gerinimas, aktyvi informacijos apie Lietuvos prioritetus tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo srityje sklaida ir kita.

Investuojant bus siekiama iki 2013 m. padėti:

- 1) padidinti darbo našumą iki 65 proc. ES vidurkio (41,7 proc., 2004 m.)
- 2) padidinti lietuviškos kilmės prekių eksporto, išskyrus rafinuotus naftos produktus, apimtis iki 60 proc. (parduota kasybos, karjerų eksploatavimo ir apdirbamosios gamybos, išskyrus rafinuotus naftos produktus, produkcijos ne Lietuvos rinkoje dalis, procentais nuo visos parduotos atitinkamos produkcijos; 51,8 proc., 2005 m.).

Didesnė aukštos pridėtinės vertės verslo lyginamoji dalis

Aukštos pridėtinės vertės verslo lyginamosios dalies ūkio struktūroje augimas, kartu ir šalies ūkio tarptautinio konkurencingumo sustiprėjimas, yra neįmanomi be didesnių ir tikslingesnių valstybės bei verslo investicijų į aukštos kokybės mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą. Šalies įmonių tarptautinis konkurencingumas tiesiogiai priklauso nuo jų gebėjimo kuo greičiau pasiūlyti rinkai naujų žinių. Kartu svarbu tam tikruose mokslinių tyrimų sektoriuose sukurti „kritinę masę“, kurti ūkio konkurencingumui plėtoti reikiamas žinias.

Šiuo metu Lietuvos valstybinės mokslo įstaigų ir universitetų turimas tam tikras mokslinis potencialas daugiausia yra panaudojamas globalioms problemoms spręsti, ir tik labai maža mokslininkų ir kitų tyrėjų dalis dirba pramonėje ar kituose verslo sektoriuose arba jų labui. Tad siekiant suaktyvinti mokslo rezultatų pritaikymą versle, daugiau dėmesio bus skiriama glaudesniajam verslo ir mokslo bendradarbiavimui užtikrinti. Esantį silpną Lietuvos įmonių bei mokslo įstaigų ir universitetų bendradarbiavimą lemia įvairios priežastys. Viena vertus, aukščiausios kvalifikacijos specialistams, mokslininkams ir kitiems tyrėjams rengti, aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų plėtrai reikia modernios mokslinių tyrimų bazės, kuri šiuo metu daugeliu atvejų yra kritinės būklės ir nusidėvėjusi. Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje ir Aukštųjų technologijų plėtros programoje (2007–2013) numatyta plėtoti viešojo mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros (MTTP) sektoriaus pajėgumą ir potencialą. Tuo tikslu bus remiama *viešos MTTP bazės, tiesiogiai susijusios su ūkio konkurencingumo stiprinimu, plėtra*. Kartu numatoma *parama ir viešųjų mokslinių tyrimų įstaigų ir universitetų vykdomiems moksliniams tyrimams*, suplanuotiems nacionalinėse teminėse mokslo ir studijų programose, kurie sietini su teigiamu poveikiu ir aktualumu verslo plėtrai ir ūkio augimui mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros projektams vykdyti. Kita vertus, Lietuvos įmonių inovacinė veikla yra labai pasyvi, labai mažai įmonių, kurios vykdo MTTP pagrįstą inovacinę veiklą. Investicijos į mokslinius tyrimus ir technologijų plėtrą yra ilgalaikio pobūdžio ir pasižymi didele rizika, todėl valstybei tenka svarbus vaidmuo jas skatinant: tik nedidelė dalis ūkio subjektų yra pajėgūs investuoti į šią sritį be valstybės paramos ir kitokių fondų pagalbos. Tuo tikslu numatomos *augančios investicijos į mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą (MTTP) versle*. Pagaliau siekiant suaktyvinti verslo ir mokslo dialogą, aktyviai bus remiamas *technologijų perdavimas, žinių ir technologijų sklaidos terpės gerinimas ir naujų, su MTTP susijusių įmonių kūrimasis*. Svarbu pabrėžti įmonių ir mokslo institucijų partnerystės naudą ir išorinio paskatinimo jungtis į įvairaus pobūdžio partnerystę svarbą: šiuo atveju tikslinga skatinti įmonių ir mokslo institucijų bendras iniciatyvas, pavyzdžiui, susijusias

su klasterių kūrimu ir technologinių platformų, patenkančių į ūkio plėtros išvalgos identifikuotas „proveržio“ sritis, skatinimu.

Investuojant į šio uždavinio įgyvendinimą, bus siekiama, kad bendradarbiavimo problemos būtų sprendžiamos kompleksiskai, įtraukiant visas suinteresuotas puses. Siekiant Lietuvoje sukurti europinį lygį atitinkančią žinių ekonomiką, mokslo sistema ir universitetinis mokslas turi derintis prie ekonominių permainų keliamų reikalavimų. Tad valstybės ir ES struktūrinės paramos ištekliai moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai bus koncentruojami srityse, kurios yra itin svarbios Lietuvos verslo tarptautiniam konkurencingumui ir ilgalaikiam ekonomikos augimui užtikrinti. Daug dėmesio bus skiriama glaudžiam visų veiksmų programų investicijų koordinavimui, kompleksiniam jų naudojimui MTTP srityje, derinant žmonių išteklių, infrastruktūros ir bendradarbiavimo tarp verslo ir mokslo sektorių veiksmus. Nacionalinės (kompleksinės) teminės programos prioritetinėse MTTP srityse, kurių įgyvendinimas būtų finansuojamas iš ES struktūrinių fondų, padės derinti paramą pagal atskirus ERPF ir ESF finansuojamus prioritetus, taip užtikrinant viską apimantį paramos pobūdį MTTP srityje.

Investuojant bus siekiama iki 2013 m. padėti:

- 1) padidinti išlaidas MTTP iki 2,2 proc. BVP (0,76 proc., 2004 m.);
- 2) padidinti Europos patentų biurui pateiktų paraiškų skaičių 1 mln. gyventojų iki 30 vnt. (2,6 vnt. 2002 m.).

Efektyvi ekonominė infrastruktūra

Pagrindą Lietuvos ūkio konkurencingumui didėti ilguoju laikotarpiu suteiktų efektyvi ekonominė infrastruktūra, kuri sudarytų verslo ir visuomenės mobilumo, bendravimo ir bendradarbiavimo prielaidas. Atsižvelgiant į šalies geografinės padėties teikiamus privalumus, daugiausia dėmesio šiuo atveju tenka *subalansuoto transporto infrastruktūros tinklo, atitinkančio mobilumo poreikius bei sudarančio palankias sąlygas tranzitui, plėtrai*. Tešiant 2004–2006 m. Sanglaudos fondo strategijoje suformuluotą TEN-T tinklo Lietuvoje modernizavimo prioritetų įgyvendinimą, toliau bus tobulinamos susisiekimo įvairiomis transporto rūšimis sąlygos, plėtojamos nepakankamos sausumos transporto jungtys su kitomis ES valstybėmis ir trečiųjų šalių transporto tinklais Šiaurės–Pietų transporto ašyje (*Via Baltica, Rail Baltica*) ir Rytų–Vakarų transporto ašyje (IX multimodalinis transporto koridorius ir Klaipėdos valstybinis jūrų uostas). Be to, bus investuojama į kitus tarptautinės ir regioninės reikšmės automobilių kelių, geležinkelių, civilinės aviacijos, vandens transporto infrastruktūros objektus bei gerinamas saugus eismas ir mažinamas neigiamas transporto poveikis aplinkai. Kartu bus siekiama efektyvios tarpusavio sąveikos tarp atskirų transporto rūšių plėtojant multimodalinį transportą, išnaudojant jūrų greitkelių iniciatyvos atveriamas galimybes. Tai sudarys sąlygas toliau didinti transporto paslaugų eksporto apimtį.

Be to, atsižvelgiant į Lietuvos energetinę priklausomybę nuo vieno tiekėjo bei energetikos infrastruktūros techninę būklę ir amžių, taip pat labai svarbus yra *patikimo ir saugaus energijos tiekimo Lietuvos vartotojams užtikrinimas*. Energijos tiekimo tinklai yra ta kritinė energijos transformavimo ir tiekimo grandinės dalis, nuo kurios daugiausia priklauso saugus ir patikimas energijos tiekimas. Plėtojant ir atnaujinant elektros, gamtinių dujų bei centralizuoto šilumos tiekimo tinklus ir sistemas, bus siekiama užtikrinti energijos tiekimo saugumą bei patikimumą ir sudaryti technines galimybes Lietuvai integruotis į Europos Sąjungos elektros ir gamtinių dujų rinkas. Atnaujinant ir plėtojant elektros ir centralizuoto šilumos tiekimo tinklus bei sistemas, bus

naudojamos pažangios šiuolaikiškos technologijos, leidžiančios ne tik padidinti energijos tiekimo saugumą ir patikimumą, bet kartu ir gerokai sumažinti energijos nuostolius, o gamtinių dujų atveju papildomai bus sudaryta galimybė prijungti naujų vartotojų, kas paskatins verslo plėtrą atskiruose Lietuvos regionuose.

Pagaliau labai svarbų pagrindą numatytiems ūkio pokyčiams suteikia *išplėtota ir visiems prieinama informacinių technologijų ir elektroninių ryšių (IRT) infrastruktūra*, leidžianti sparčiai ir pigiai plisti informacijai, ja naudotis gamyboje bei teikiant viešojo ar privataus sektoriaus paslaugas. Daugiausia dėmesio bus skiriama elektroninio turinio ir IRT infrastruktūros plėtrai. Elektroninio turinio plėtra suprantama kaip valstybės teikiamų viešųjų paslaugų (pvz., el. valdžios paslaugos, el. sveikatos paslaugos) plėtojimas, elektroninės demokratijos skatinimas, lietuvių kalbos ir kultūros išsaugojimo daugiakalbėje pasaulio informacinėje visuomenėje sprendimų kūrimas, taip pat informacinių technologijų diegimo versle skatinimas, kuriant elektroninio verslo plėtrai palankią aplinką. Plėtojant IRT infrastruktūrą, daugiausia dėmesio bus skiriama plačiajuosčio ryšio „paskutinės mylios“ poreikiams tenkinti, jo prieinamumui, pirmiausia periferinėse, nekonkurencingose (t. y. tose, kur rinka neužtikrina adekvačios plačiajuosčio ryšio prieigos) šalies teritorijose. Taip pat bus siekiama sudaryti palankias sąlygas viešųjų paslaugų teikimui suderinus valstybės informacijos šaltinius (registus, informacines sistemas ir kt.) bei užtikrinti paslaugų teikimo sistemų saugumą ir suderinamumą.

Investuojant bus siekiama iki 2013 m. padėti:

- 1) padidinti intermodalinių vežimų bendroje krovinių vežimų rinkoje apimtį 0,8 proc. (2005 m., 3,2 proc.);
- 2) sumažinti transporto avaringumo nuostolius nuo 2,7 proc. (2005 m.) iki 2,2 proc. BVP;
- 3) padidinti transporto paslaugų eksporto apimtį 35 proc. (4 mlrd. Lt, 2005 m.);
- 4) sumažinti elektros energijos transportavimo nuostolius 2 proc. (8,3 proc., 2005 m.), o šiluminės energijos – 3 proc. (19,6 proc. 2005 m.);
- 5) padidinti gamtinių dujų vartotojų skaičių 10 proc. (600 000, 2005 m.);
- 6) sudaryti galimybę visiems norintiems gyventojams, smulkaus ir vidutinio verslo įmonėms prisijungti prie esamų plačiajuosčio ryšio tinklų 98 proc. šalies teritorijos;
- 7) perkelti 95 proc. pagrindinių viešųjų paslaugų į elektroninę terpę (49 proc., 2004 m.).

3 PRIORITETINĖ KRYPTIS. GYVENIMO KOKYBĖ IR SANGLAUDA

Siekiant aukštesnės gyvenimo kokybės ir didesnės sanglaudos, kurios sudarytų pagrindą stabiliam ir darniam ūkio augimui ilguoju laikotarpiu, daugiausia bus siekiama esminių pokyčių trijose srityse. Pirma, siekiama sudaryti visas reikalingas prielaidas vietos plėtros potencialui sustiprėti ir būti efektyviai išnaudojamam ūkio plėtros procese. Antra, norima užtikrinti aukštos kokybės ir prieinamas esmines viešąsias paslaugas, pirmiausia švietimo, sveikatos priežiūros, darbo rinkos orientavimo srityse. Pagaliau neatsiejama gyvenimo kokybės dalis yra geresnė aplinkos kokybė.

Pagal šią prioritetinę kryptį keliami trys uždaviniai:

- 1) geriau panaudoti vietos potencialą;
- 2) teikti kokybiškas ir prieinamas viešąsias paslaugas;
- 3) siekti geresnės aplinkos kokybės.

Vietos potencialo panaudojimas

Numatoma įgyvendinti visą kompleksą veiksnių, vienijamų vieno siekio – paskatinti efektyvų vietos potencialo panaudojimą ūkio plėtros procese. Šiuo atveju vietos potencialas apimtų tokius esminius SSGG analizėje išskirtus veiksnius, kaip turtingas gamtos, kultūrinis ir istorinis potencialas, tolygus miestų išsidėstymas bei kaimo vietovėse sutelkti žemės ūkio veikloje užimti žmogiškieji išteklių, kurie yra vienas esminių laisvos darbo jėgos rezervų. Kartu siekiama užtikrinti darnią, visavertę ir sveiką aplinką žmogui dirbti ir gyventi (pastaruoju aspektu svarbus ir šiltas, ekologiškas bei kokybiškas būstas). Gamtos ir kultūros vertybių ir gamtinių išteklių pritaikymas, derinamas su jų išsaugojimu, taip pat sudarys patrauklias sąlygas pažintinio turizmo plėtrai bei prisidės prie tolesnio miestų ir kaimo vietovių vystymosi.

Lietuvoje svarbi sritis, sudaranti vietos plėtros potencialą, yra paveldas ir gamtos išteklių. Lietuva turi turtingą kultūros paveldą, savitas etnokultūrinės tradicijas, istorinius ir etninius ryšius su kitomis šalimis, profesionalų meną. Tačiau paveldo objektai dažnai yra prastos būklės ir nepritaikyti turizmui ir viešiesiems poreikiams. Iš daugiau kaip 10000 kultūros paveldo objektų, turizmui panaudojami tik apie 3 proc. Tad *gamtos ir kultūros paveldo, gamtos išteklių pritaikymas turizmui bei viešiesiems poreikiams* leis sukurti sąlygas ir išplėsti kultūrinio turizmo, aktyvaus poilsio ir sveikatingumo, ekologinio turizmo, dalykinio (konferencijų) turizmo veiklų sritis ir tokiu būdu paskatinti regionų plėtrą. Kultūros paveldo objektai, pritaikyti turizmui, formuoja naujus turistinės traukos centrus, kurie didina turistų srautus, pritraukia į regionus privačias investicijas, skatina naujų turizmo paslaugų ir darbo vietų sukūrimą, tuo didina turizmo pajamas, be to, daro poveikį vietos bendruomenių kūrimuisi. Turizmas, kaip darbu imlus verslo sektorius, pritraukia dėl vykstančio ūkio restruktūrizavimo atsilaisvinančią darbo jėgą (ypač moterų) bei sukuria prielaidas jaunimui realizuoti savo idėjas, kurti verslą regionuose. Parama kultūros paveldo objektų pritaikymui turizmui bus teikiama pagal suformuotas nacionalines turizmo trasas (maršrutus). Be to, bus skatinama viešosios turizmo infrastruktūros plėtra, gamtinius išteklius panaudojant ir pritaikant aktyviam poilsui ir pramogoms bei sveikatingumui, siekiant mažinti sezoniškumo poveikį turizmo produktų ir viešųjų paslaugų vartojimui, didinti aktyvaus poilsio, sveikatingumo, pramogų asortimentą, tokiu būdu skatinant turistų, turinčių didesnes pajamas, pritraukimą į Lietuvą. Taip pat daug dėmesio bus skiriama turizmo informacijos sklaidos plėtrai, turizmo skatinimo ir rinkodaros paslaugoms, siekiant gerinti Lietuvos, kaip turizmo šalies, įvaizdį.

Siekiant skatinti turizmo paslaugų teikėjų verslumą, stiprinti jų konkurencingumą ir sudaryti prielaidas pereiti prie aukštesnės pridėtinės vertės turizmo produktų ir paslaugų, parama numatoma *turizmo paslaugų pasiūlai gerinti* suformuotose nacionalinėse turizmo trasose (maršrutuose): konferencijų ir pramogų objektams (įskaitant nacionalinės reikšmės sporto objektus) kurti ir plėtoti, turistinės klasės apgyvendinimo paslaugoms, įvairioms laisvalaikio paslaugoms. Bus siekiama padidinti turizmo produktų įvairovę, plėtoti esamus ir kurti naujus turizmo traukos centrus, kuo daugiau panaudojant turimą infrastruktūrą bei papildant ją naujomis paslaugomis.

Siekiant efektyviai išnaudoti vietos plėtros potencialą, numatomos *investicijos į priemones, padėsiančias spręsti ir miesto, ir kaimo vietovių tipines problemas – tų vietovių atkūrimą ir įtraukimą į ūkinę veiklą*. Tuo tikslu bus stiprinamas galimų regioninių plėtros centrų, išskirtų Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijoje, investicinis potencialas, lemiantis tolygesnę teritorinę plėtrą. Siekiant regionuose išlaikyti darbo išteklius, ypač jaunimą, būtina sukurti infrastruktūrą, užtikrinančią bent minimalią gyvenimo kokybę. Taip pat bus siekiama, kad mažėtų gyvenimo aplinkos ir kokybės skirtumai tarp pagrindinių šalies miestų ir

mažesnių miestų: numatoma investuoti į miesto, miestelio bendruomenės poreikius tenkinančios (pavyzdžiui, kultūros, rekreacinės ar sporto) infrastruktūros plėtrą, šiuolaikiškų susisiekimo sistemų ir gatvių infrastruktūros plėtrą, nuskurdusių ar nenaudojamų urbanizuotų zonų gaivinimą. Antra, numatomos ir investicijos, siekiant spręsti tipines miestų problemas, jeigu kai kurios jų dalys/rajonai tampa didėjančio nusikalstamumo, socialinės izoliacijos, užterštumo šaltiniais. Šiuo atveju numatomi visuomenę įtraukiantys ir pilietinę iniciatyvą skatinantys bei ją panaudojantys projektai. Daug dėmesio bus skiriama ir *būsto sąlygų* pagerinimui probleminėse teritorijose, išskirtose Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu, – tai svarbus veiksnys, skatinantis socialinę-ekonominę ir teritorinę sanglaudą. Toks investavimas į būsto plėtrą neturi būti pavienis, jis turi būti derinamas su socialinėmis, ekonominėmis ir aplinkos gerinimo priemonėmis pagal integruotą probleminės teritorijos (savivaldybės) plėtros planą. Be to, pasirinktos vietovės turi atitikti mažiausiai tris iš dešimties 2006 m. gruodžio 8 d. Komisijos reglamento (EB) Nr. 1828/2006 47 straipsnyje pateiktus kriterijus. Gyvenimo aplinkos ir kokybės gerinimas ne tik padės išlaikyti esamus žmoniškuosius išteklius, vykdys emigracijos prevencijos priemones, tačiau ir bus ilgalaikė investicija siekiant pritraukti aukštos kvalifikacijos darbo jėgą, tokiu būdu skatinant mažesnių šalies miestų ūkio augimą ir verslo konkurencingumą.

Esant poreikiui sumažinti didelę priklausomybę nuo žemės ūkio ekonominės veiklos ir mažinti gyvenimo kokybės skirtumus tarp miesto ir kaimo, bus siekiama *sudaryti sąlygas žemės ūkyje dirbančių asmenų aktyvesniam perėjimui prie ne žemės ūkio ekonominės veiklos*, padidinti bendrą kaimo gyventojų verslumą. Pagrindinis kaimo diversifikacijos tikslas – sudaryti sąlygas naujų darbo vietų kūrimui ne žemės ūkio veiklose kaimo vietovėse, kartu gerinant kaimo viešąją infrastruktūrą, skirtą gyventojų verslumui skatinti ir užimtumui didinti. Kaip ir miesteliuose, numatomos investicijos į gyvenimo kokybės gerinimą, plėtojant viešąją infrastruktūrą, naudojamą teikiant būtinas paslaugas ūkiui ir gyventojams kaimo vietovėse, taip pat į kitas priemones, padedančias mažinti kaimo vietovių atskirtį bei sustiprinti ryšius tarp jų ir miestų. Be to, ir miestuose, ir kaimo vietovėse, siekiant *paskatinti socialinę integraciją*, bus plėtojama įvairi socialinė infrastruktūra (tarp jų neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos sistema), skatinanti neįgaliųjų bei socialinės atskirties žmonių grupių integraciją į darbo rinką ir visuomenę.

Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšos papildomos lėšomis iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai, kurios yra skirtos spręsti žemės ir miškų ūkio konkurencingumo ir struktūrines problemas kaime bei kaimo plėtros klausimus palaikant žemdirbių ir kaimo gyventojų pajamų lygį, taip pat lėšomis iš Europos žuvininkystės fondo, skirto Lietuvos žvejybos laivynui modernizuoti, subalansuoti su esamais ištekliais, žvejų darbo sąlygoms bei produkcijos kokybei gerinti, akvakultūros bei žuvų perdirbimo pramonei modernizuoti, siekiant padidinti žuvininkystės sektoriaus konkurencingumą, vystyti žuvininkystės vietovių ekonominę ir socialinę gerovę, pagerinti pajūrio aplinkos kokybę.

Investuojant bus siekiama iki 2013 m. padėti:

- 1) padidinti pajamas iš atvykstamojo turizmo 50 proc. (2 562 mln. Lt ,2005 m.);
- 2) pagerinti regioninių ekonomikos augimo centrų migracijos saldo (atvykusių ir išvykusių santykis; -2409 2004 m.);
- 3) sumažinti dirbančiųjų žemės ir miškų ūkyje kaimo gyventojų dalį iki 10 proc. (13,9 proc., 2005 m.).

Kokybiškos ir prieinamos viešosios paslaugos

Siekiant užtikrinti aukštos kokybės ir prieinamas esmines bendro intereso viešąsias paslaugas, visų pirma bus koncentruojamasi į sveikatos, švietimo ir socialinių paslaugų sritis. Kokybiškos ir prieinamos sveikatos, švietimo ar darbo rinkos paslaugos yra neatsiejama produktyvios darbo jėgos, galinčios kurti žinių visuomenę ir dalyvauti joje, kūrimo dalis.

Siekiant *švietimo ir studijų institucijų tinklo optimizavimo ir modernizavimo*, bus atitinkamai remiama švietimo (nuo ikimokyklinio ugdymo iki aukštojo mokslo imtinai) sistemos reforma ir optimizavimas bei jų infrastruktūros ir priemonių plėtra, siekiant pagerinti teikiamų paslaugų kokybę, atitiktį naujiems kompetencijos reikalavimams bei šių paslaugų prieinamumą visoms socialinėms grupėms. Tai turėtų lemti aukštesnę dirbančių ir į darbo rinką patenkančių asmenų kvalifikaciją ir aukštesnį užimtumo lygį, kas lems darbo produktyvumo (bei užmokesčio) augimą ir šalies ūkio plėtrą. Šie veiksniai turės didelį poveikį aukštesnei gyvenimo kokybei ir sanglaudai. Siekiant sudaryti sąlygas pirmos šios strategijos prioritetinės krypties įgyvendinimui, bus remiama ir *valstybės užimtumo rėmimo politika įgyvendinančių įstaigų plėtra, profesinio orientavimo (profesinio informavimo, konsultavimo, karjeros planavimo gebėjimų ugdymo) tinklo plėtra, profesinio mokymo tinklo reforma ir optimizavimas bei modernizavimas*. Numatoma investuoti į infrastruktūrą, kuri sudarytų prielaidas teikiamų paslaugų kokybei ir efektyvumui didinti bei pačioms paslaugoms tapti labiau prieinamoms visos Lietuvos gyventojams. Tinkamas šio uždavinio įgyvendinimas sukurs prielaidas efektyviam pirmos šios strategijos prioritetinės krypties įgyvendinimui, o jo įgyvendinimo metu bus siekiama tų pačių kiekybinių tikslų, kaip ir pirmoje prioritetinėje kryptyje. Taip pat numatoma investuoti į nestacionarių socialinių paslaugų tinklo plėtrą – taip sprendžiant šio tinklo teikiamų paslaugų prieinamumo ir kokybės problemas. Savo ruožtu kokybiškos nestacionarios paslaugos prisidėtų vykdant socialinės atskirties problemų prevenciją, didinant socialinę įtrauktį, skatinant ekonomiškai neaktyvius gyventojus integruotis į darbo rinką. Bus remiama neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugų ir kitų paslaugų neįgaliesiems plėtra, siekiant padėti negalią turintiems asmenis aktyviau įsitraukti į visuomenės gyvenimą, įgyti tinkamą darbo rinkai kvalifikaciją, padidinti šių asmenų užimtumą ir sumažinti socialinės atskirties riziką.

Pagrindiniai Lietuvos sveikatos rodikliai gerėja, tačiau senstanti visuomenė ir sergamumas lemia didelius žmogiškojo kapitalo praradimus. *Viešųjų paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas sveikatos priežiūros srityje* sudarys prielaidas pailginti sveiko gyvenimo trukmę ir sumažinti darbo dienų praradimus bei geriau išnaudoti vietos potencialą. Sveikiausio gyvenimo trukmė mažėja ir daugiausiai darbo dienų prarandama dėl lėtinių neužkrečiamų ligų (širdies ir kraujagyslių, onkologinių), taip pat dėl psichikos sutrikimų, traumų ir kitų išorinių priežasčių. Širdies ir kraujagyslių, onkologinės ligos bei traumos taip pat yra ir pagrindinės darbingo amžiaus žmonių mirtingumo priežastys. Siekiant sumažinti šių sveikatos sutrikimų neigiamą poveikį visuomenės narių darbingumui, numatoma investuoti į sveikatos priežiūros paslaugų infrastruktūros modernizavimą ir paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimą (profilaktiką, diagnostiką ir šiuolaikinį gydymą). Anksčiau ir tiksliau diagnozuojamos ligos turės mažiau ilgalaikių neigiamų padarinių, žmogus ilgiau išliks darbingas, o taikant šiuolaikinį gydymą ligos atveju – bus pajėgus greičiau grįžti į darbą. Visa tai turės neabejotinai teigiamą poveikį darbo jėgos produktyvumui šalyje. Norint pagerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir prieinamumą, taip pat būtina tęsti nacionalinę sveikatos priežiūros sektoriaus reformą, kurią vykdant siekiama dviejų vienas kitą papildančių tikslų: pirmasis tikslas – didinti sveikatos priežiūros sektoriaus efektyvumą, užtikrinti teikiamų paslaugų kokybę diegiant šiuolaikines medicinos technologijas sveikatos priežiūros įstaigose, kur dirba aukštos kvalifikacijos medicinos

specialistai; ir kitas tikslas – optimizuoti sveikatos priežiūros įstaigų tinklo apimtį ir struktūrą, priderinti jį prie sveikatos priežiūros paslaugų poreikio ir kokybės reikalavimų užtikrinant sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą visoje šalyje, ypač kaimo bei atokiose vietovėse. Optimizuojant sveikatos priežiūros įstaigų tinklą bus kuriama finansiniu ir ekonominiu požiūriu tvari sveikatos priežiūros sistema, kuri teiktų kokybiškas ir prieinamas sveikatos priežiūros paslaugas, tačiau kartu ilgesniuotu laikotarpiu jai išlaikyti reikalingomis sąnaudomis nekeltų nepagrįstai didelio spaudimo valstybės finansams ir šalies makroekonominiam stabilumui.

Šių investavimo krypčių sėkmė priklauso nuo efektyviai veikiančios sveikatos priežiūros specialistų parengimo ir kvalifikacijos kėlimo sistemos. Pažangiausia diagnostinė įranga, naujų technologijų diegimas pareikalaus daug pastangų, rengiant būtinus specialistus, stiprinant dabartinių specialistų įgūdžius. Tai glaudžiai susiję su investicijomis pagal strategijos 1 prioritetinę kryptį „Produktyvūs žmogiškieji ištekliai žinių visuomenei“.

Užtikrinti sveiką darbo jėgą yra viena esminių krypčių tiek plėtojant darbo jėgos produktyvumą, naikinant kliūtis spartesnei ekonominei plėtrai visoje šalyje, tiek skatinant socialinę sanglaudą. Sveikas ir darbingas žmogus – didžiausia valstybės vertybė, nes darbingo žmogiškojo kapitalo didinimas būtinas ekonomikos augimui.

Skiriant paramą kokybiškų ir prieinamų viešųjų paslaugų plėtrai čia numatomos investicijos į infrastruktūrą, tačiau viešųjų paslaugų kokybę lemia ir jas teikiančių žmonių kompetencija, gebėjimai ir pačių paslaugų turinys. Todėl šios investicijos yra tiesiogiai susijusios su parama, kurią numatoma teikti įgyvendinant šios strategijos 1 prioritetinę kryptį „Produktyvūs žmogiškieji ištekliai žinių visuomenei“, pagal kurią bus investuojama siekiant sustiprinti žmogiškuosius išteklius viešąsias paslaugas teikiančiuose sektoriuose, įskaitant švietimą, tyrimus, valstybės užimtumo rėmimo paslaugas, nestacionarias socialines paslaugas, sveikatos apsaugą.

Tuo tarpu investuojant į infrastruktūrą daug dėmesio bus skiriama sukurtosios infrastruktūros tęstinumui – siekiant išvengti papildomo spaudimo valstybės biudžetui ateityje, baigus įgyvendinti šią strategiją. Dėl šios priežasties investuojant bus vertinami galimi lėšų šaltiniai sukurtosios infrastruktūros išlaidoms padengti po to, kai baigsis ES struktūrinė parama, o pačios investicijos bus skiriamos atsižvelgiant į bendrą kiekvieno viešųjų paslaugų sektoriaus modernizavimo bei tinklo optimizavimo siekį: didinti efektyvumą ir kokybę, mažinti tinklo išlaidas, pritraukti kuo įvairesnių finansavimo šaltinių.

Investuojant bus siekiama iki 2013 m. padėti:

- 1) pasiekti 88 proc. bruto mokymosi aprėptį tarp 5–24 metų vaikų ir jaunuolių (84 proc., 2005 m.);
- 2) pasiekti tikėtinos vidutinės gyvenimo trukmės pailgėjimo iki 73 metų (72 m., 2004 m.);
- 3) stabilizuoti jaunesnių nei 65 metų amžiaus gyventojų mirtingumą nuo širdies ir kraujagyslių ligų (45–64 m. amžiaus grupėje – 3460 atvejų, 2004 m.), 2 proc. sumažinti šio amžiaus gyventojų mirtingumą nuo piktybinių navikų (231,7 atvejų 100000 gyventojų, 2004 m.) bei 3 proc. sumažinti mirtingumą nuo išorinių mirties priežasčių (147,8 atvejų 100000 gyventojų, 2004 m.).

Geresnė aplinkos kokybė

Svarbus siekiamos gyvenimo kokybės aspektas, sudarantis prielaidas ilgalaikiam darniam ūkio vystymuisi, yra *aplinkos kokybės gerinimas ir racionalus gamtos išteklių naudojimas*.

Siekiant atkurti ir išsaugoti gerą vandens išteklių būklę bei užtikrinti visuomenės poreikius tenkinantį, saugų ir subalansuotą jų naudojimą, būtina įgyvendinti Bendrosios vandens politikos direktyvos 2000/60/EB bei kitų vandens apsaugą ir naudojimą reglamentuojančių direktyvų nuostatas. Įgyvendinant Miestų nuotekų valymo direktyvos 91/271/EEB bei Geriamo vandens direktyvos 98/83/EC reikalavimus, numatoma tęsti Sanglaudos fondo strategijoje numatytą vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ūkio plėtrą. Sėkmingas minėtos strategijos įgyvendinimas užtikrins, kad nuo 2008 m. bus tinkamai valomos visos didesnių kaip 10000 GE aglomeracijų nuotekos, o nuo 2010 m. bus visiškai įgyvendintos ir visos kitos Lietuvai suteikto pereinamojo laikotarpio Miestų nuotekų valymo direktyvai įgyvendinti sąlygos. Tačiau gerai vandenių būklei pasiekti vien taršos mažinimo priemonių nepakaks. Būtina pašalinti praeities poveikio padarinius ir sukurti efektyvią vandens išteklių valdymo sistemą. Užterštų teritorijų sutvarkymas ir išvalymas taip pat padės pagerinti požeminio vandens kokybę bei sumažinti grėsmę žmonių sveikatai.

Siekiant didinti komunalinių atliekų tvarkymo sistemų efektyvumą, Lietuvoje su Sanglaudos fondo pagalba jau kuriama dešimt regioninių komunalinių atliekų tvarkymo sistemų. Būtina tęsti šių sistemų vystymą, nes tai užtikrins ne tik saugų ir aplinkai nekenksmingą atliekų šalinimą bei Sąvartynų direktyvos 1999/31/EB reikalavimų vykdymą, bet prisidės ir prie kitų atliekų tvarkymą reglamentuojančių ES teisės aktų (Pakuočių ir pakuočių atliekų direktyvos 94/62/EB, Elektros ir elektroninės įrangos atliekų direktyvos 2002/96/EB ir kt.) nuostatų įgyvendinimo. Investicijos į biodegraduojamųjų atliekų tvarkymą, diegiant modernias biodujų gamybos, komunalinių atliekų deginimo ar kitas technologijas bei atitinkamą atliekų surinkimo infrastruktūrą, padės užtikrinti ES politinius tikslus atspindintį integruotą požiūrį į atliekų tvarkymą. Bus siekiama, kad ir toliau gamybinių atliekų susidarymo augimas būtų gerokai mažesnis už BVP augimą, o susidaranti atliekos būtų perdirbamos bei naudojamos energijai gaminti ir tik išimtiniais atvejais šalinamos saugiai įrengtuose kontroliuojamuose sąvartynuose. Daug dėmesio ir toliau bus skiriama praeityje sukauptų pavojingų atliekų tvarkymui, siekiant, kad iki 2013 metų visos tokios atliekos būtų saugiai sutvarkytos.

Norint įgyvendinti Buveinių direktyvos 92/43/EEC reikalavimus ir pasiekti Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje numatytą saugomų teritorijų plotą – 17 proc. šalies teritorijos – būtina ir toliau plėtoti *Natura 2000* teritorijų ekologinį tinklą bei steigti buveinių apsaugai svarbias teritorijas. Lankytojų srautų suregulavimas ir tinkamos lankytojams infrastruktūros sukūrimas leis sumažinti rekreacinės veiklos neigiamą poveikį saugomoms teritorijoms ir čia saugomoms rūšims. Siekiant sumažinti intensyvios ūkinės veiklos padarytą žalą vertingiems ir vaizdingiems kraštovaizdžio kompleksams, padidinti saugomų teritorijų rekreacinį potencialą, būtina atkurti pažeistas teritorijas ir sutvarkyti apleistus nenaudojamus pastatus. Norint užtikrinti stabilią Lietuvos Baltijos jūros kranto būklę, būtina įgyvendinti integruotą pakrančių zonų tvarkymą.

Lietuvoje aplinkos monitoringo ir taršos kontrolės sistemų vystymo tempai nėra pakankami, palyginti su ūkinės veiklos vystymusi bei nuolat didėjančiais aplinkosaugos reikalavimais. Todėl yra būtina kuo skubiau atnaujinti esamas ir diegti šiuolaikines monitoringo ir taršos kontrolės priemones, siekti aplinkos analitinės kontrolės laboratorijų akreditacijos. Labai svarbų vaidmenį užtikrinant geresnę aplinkos kokybę ir racionalų gamtinių išteklių naudojimą atlieka ir deramas visuomenės informavimas bei švietimas, be to, bendra informacijos valdymo sistema aplinkosaugos srityje.

Atitinkamų tikslų bus siekiama ir investuojant į *energijos efektyvumo didinimą bei platesnį atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą* Lietuvoje. Lietuvos ūkis kol kas naudoja palyginti nedaug energijos, tačiau daro tai labai neefektyviai ir taip tampa labai jautrus išoriniams

energijos išteklių kainų ir prieinamumo svyravimams. Bus skatinamas energijos gamybos ir vartojimo efektyvumas, tarp jų ir viešajame sektoriuje, ir taip prisidedama prie minėto siekio gerinti aplinkos kokybę, nes energijos gamybos ir vartojimo efektyvumo didinimo priemonių diegimas mažintų importuojamo kuro vartojimą bei aplinkos taršą. Be to, didinant atsinaujinančių energijos išteklių dalį pirminės energijos balanse, tikimasi spręsti energijos tiekimo saugumo ir aplinkosaugos problemas. Taip pat bus siekiama sumažinti vieną iš opiausių oro taršos problemų Lietuvoje. Sustabdžius Ignalinos AE 2009 m. pagrindinis elektros energijos gamybos krūvis teks šiluminėms elektrinėms, naudojančioms naftos produktus ir gamtines dujas, dėl to neišvengiamai didės ir šiltnamio dujų bei teršalų emisija. Taigi Didelių kurą deginančių įrenginių direktyvos 2001/80/EB reikalavimų įgyvendinimą ir oro taršos sumažinimą padės užtikrinti investicijos į šiuolaikinės išmetamų į orą teršalų valymo įrangos diegimą didžiuosiuose energetikos objektuose, naudojančiuose iškastinį kurą ir kurių į orą išmetami teršalai sudaro apie 60 proc. energetikos sektoriuje. Planuojama, kad skiriant finansavimą iš Sanglaudos fondo aplinkosaugai skirtų lėšų iki pereinamojo laikotarpio pabaigos, t. y. 2015 metų, minėtos direktyvos reikalavimai bus įgyvendinti trijuose didžiausiuose objektuose. Visuomeninio transporto atnaujinimas ir platesnis bevariklio transporto naudojimas taip pat sudarys galimybes mažinti asmeninių automobilių naudojimą, sumažins gatvių apkrovimą ir transporto kamščius bei oro taršą ir neigiamą poveikį žmonių sveikatai.

Investuojant bus siekiama iki 2013 m. padėti:

- 1) pasiekti, kad visose gyvenvietėse, kuriose yra per 500 gyventojų, būtų centralizuotai surenkamos ir išvalomos iki nustatytų normatyvų nuotekos prieš išleidžiant į vandens telkinius, taip pat būtų teikiamos kokybiškos normatyvus atitinkančio geriamo vandens centralizuoto tiekimo paslaugos (115 gyvenviečių, 2006 m.);
- 2) padidinti saugomų teritorijų plotą iki 17 proc. (apie 15 proc., 2005 m.);
- 3) padidinti atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą 20 proc. (760 kt n.e., 2005 m.).

2.4. BENDROSIOS (HORIZONTALUS LYGMUO) SRITYS

Trys pristatytos strategijos prioritetinės kryptys atspindi pačias pagrindines investavimo kryptis, kurios turi daug tarpusavio sąlyčio taškų. Vienas iš tokių juos jungiančių aspektų yra keturios bendrosios (horizontalaus lygmens) sritys: informacinė visuomenė, darnus vystymasis, lygios galimybės ir regioninė plėtra. Šios sritys yra būdingos visoms trimis prioritetinėms kryptims ir bus aktualios jų įgyvendinimo metu. Pažymėtina, kad minėtosios sritys yra svarbios ne tik ES struktūrinei paramai: remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės strateginių tikslų (prioritetų), panašūs principai taikomi rengiant strateginius planus ir biudžeto programas, kurių įgyvendinimas finansuojamas iš valstybės biudžeto. Tuo tikslu toliau formuluojami keturi horizontalūs šios nacionalinės strategijos įgyvendinimo prioritetai.

Skirtingai nei aukščiau suformuluotų prioritetinių krypčių ir jas detalizuojančių investavimo sričių atveju, žemiau pateikiamiems horizontaliems prioritetams nėra nustatomi tokie detalūs kiekybiškai apibrėžti tikslai. Visų pirma tam sąlygas sudaro šių prioritetų horizontalus pobūdis, nulemiantis, jog atskirose investavimo srityse pastangos aktyviai diegti šias horizontalias temas duos skirtingai apibrėžiamus ir matuojamus rezultatus ir poveikį. Kartu tai nereiškia, jog pastarieji padariniai nebus matuojami: kiekvienoje veiksmų programoje bus privalu šiuos horizontalius prioritetus integruoti į bendrą tos veiksmų programos įgyvendinimo priežiūros

rodiklių sistemą. Taip bus užtikrinta, jog įgyvendinant atskiras veiksmų programas galima būtų atlikti ir šių horizontalių prioritetų įgyvendinimo priežiūrą.

INFORMACINĖ VISUOMENĖ

Siekiant žinių visuomenės, labai svarbus aspektas yra spartus ir pigus žinių sklaidimas, kuriam sąlygas geriausiai sudaro efektyvus informacinių ir ryšių technologijų (IRT) naudojimas. Tokia informacinės visuomenės plėtra susijusi su daugeliu sektorių, t. y. jos procesai sudaro svarbią įvairių sektorių – švietimo ir mokslo, pramonės, smulkiojo ir vidutinio verslo, transporto, žemės ūkio, sveikatos apsaugos, krašto gynybos ir t. t. – dalį. Toks informacinės visuomenės plėtros pobūdis lemia platų galimą investavimą į šią sritį. Plėtojant informacinę visuomenę, viešojo administravimo institucijos padidins elektroninės valdžios galimybes, gyventojams ir verslui bus teikiamos naujos rūšies viešosios paslaugos, pagrįstos IRT, bus sudarytos Vyriausybės ir Vyriausybės institucijų veiklos modernizavimo, viešojo administravimo procedūrų skaidrumo didinimo prielaidos. Informacinės visuomenės plėtra parems ir pastangas išsaugoti Lietuvos kultūrinį tapatumą: Lietuvos vartotojams bus sudarytos sąlygos naudotis lietuviškai aplinkai pritaikytomis IRT ir internete rasti išsamius informacinius išteklius valstybine kalba, Lietuvos kultūros paveldo duomenys bus saugomi skaitmeniniu pavidalu.

Informacinei visuomenei teks svarbus vaidmuo padedant įgyvendinti šios strategijos tikslus, susijusius su švietimo ir profesinio mokymo sistemos tobulinimu, visą gyvenimą trunkančio mokymosi kultūros puoselėjimu, gerinant paslaugų (švietimo ir kitų) prieinamumą periferinių vietovių gyventojams ir neįgaliesiems. Tad pagrindinis siekis plėtojant informacinę visuomenę – padidinti bendrą naudojimosi IRT lygį bei sumažinti skaitmeninę skirtį. To pasiekti padės koordinuotas investavimas pagal visas tris šios strategijos prioritetines kryptis: pirmoji prisidės plėtojant bendrąją kompetenciją, taip pat modernizuojant viešąjį administravimą ir viešųjų paslaugų teikimą; antroji padės šias paslaugas kelti į elektroninę erdvę bei plėtoti bendrą IRT infrastruktūrą, skatins aktyviau išnaudoti IRT galimybes versle; pagaliau trečioji skatins efektyviai išnaudoti IRT galimybes modernizuojant sveikatos, švietimo ir kitas esmines valstybės sistemas.

Investuojant bus siekiama padėti, kad Lietuvoje 2013 m. būtų 70 proc. interneto vartotojų (30 proc. 2005 m.).

DARNUS VYSTYMASIS

Darnus vystymasis suprantamas kaip ekonomikos, socialinės plėtros ir aplinkos apsaugos tikslų derinimas, atkreipiant dėmesį į daugialypę jų tarpusavio priklausomybę bei numatomus įgyvendinimo padarinius. Darnus vystymasis lemia lanksčią, žiniomis grindžiamą ekonomiką, demokratiją, teisingumą ir socialinę sanglaudą, aplinkos apsaugą ir išmintingą išteklių vartojimą – kad būtų sudarytos ilgalaikės sąlygos žmogaus gyvenimo kokybei gerinti ir visuomenės pažangai.

Prognozuojamas spartus Lietuvos ekonomikos augimas ir kiti didelio masto pokyčiai, kurie turėtų tęstis Lietuvoje artimiausiais metais, neabejotinai veiks aplinką (didinant aplinkos išteklių naudojimą ir galimą aplinkos taršą) ir socialines sąlygas. Todėl labai svarbu išlaikyti nuosaikų ir darnų atskirų ūkio sektorių ar regionų vystymąsi. 2007–2013 metų ES struktūrinės paramos naudojimas turėtų prisidėti prie Lietuvos darnaus vystymosi siekių, numatytų šioje strategijoje bei kituose strateginiuose dokumentuose, ir ES reikalavimų bei kitų tarptautinių susitarimų

įgyvendinimo bei laikymosi. Ypač reikėtų atsižvelgti į Lietuvos darnaus vystymosi prioritetus, suformuluotus Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje. Įgyvendinant šią strategiją bus siekiama pagal ekologinio efektyvumo rodiklius pasiekti kai kurių prie ES-15 priklausančių valstybių vidurkį, turint tikslą, kad sparčiai augant šalies ūkiui gamtos išteklių naudojimas didėtų perpus lėčiau negu gamyba ir paslaugos.

Siekiant užtikrinti šios horizontalaus lygmens srities integravimą, klausimų, susijusių su darniu vystymusi, stebėjimas ir vertinimas bus vykdomas veiksnių programų lygmeniu. Darnaus vystymosi stebėseną vykdys Stebėsenos komitetas. Taip pat aplinkos apsaugos srities integravimo bus siekiama ir priimant sprendimus.

Investuojant bus siekiama padėti iki 2013 m. sumažinti šalies pirminės energijos intensyvumą 10 proc. (132 kg n.e./1000 LTL 2000 m. kainomis, 2005 m.).

LYGIOS GALIMYBĖS

Lietuvoje pasiekta pažanga įtvirtinant moterų ir vyrų lygias galimybes. Tačiau daugelis darbo rinkos rodiklių (nedarbo, skurdo lygis, vertikalioji ir horizontalioji darbo rinkos segregacija, gaunamas atlygis už darbą) rodo, kad praktikoje vyrų ir moterų padėtis skiriasi. Nelygybė gali dar sustiprėti turint omenyje gilėjančią ekonominę integraciją pasaulyje, kuri savo ruožtu yra palankesnė lankstesnei ir mobilesnei darbo jėgai. Tai sukelia nemažai sunkumų moterims, kurios dažnai verčiamos rinktis tarp vaikų ir karjeros. Dar gilesnė ir sunkiai sprendžiama problema yra visuomenėje vis dar labai stiprūs lyčių vaidmenų stereotipai, kurie išsivysto šeimoje, yra formuojami žiniasklaidos priemonėmis bei nepakankamai sprendžiami švietimo sistemoje.

Kaip pabrėžta jau pačioje plėtros vizijoje, šios strategijos įgyvendinimas sieks užtikrinti lygias galimybes visiems žmonėms, visų pirma socialiai atskirtoms grupėms, pasinaudoti naujomis plėtros teikiamomis galimybėmis: galimybe naudotis fizine infrastruktūra, dalyvauti švietimo ir mokymo veikloje, tobulinti įgūdžius ir įgyti naujų, gauti kitą tiesioginę ar netiesioginę pagalbą siekiant išlikti aktyviais ekonominio ir socialinio gyvenimo dalyviais ar jais tapti. Lyčių lygybės įsigalėjimas bus naudojamas kaip priemonė įgyvendinti moterų ir vyrų bei kitų tradiciškai diskriminuojamų socialinių grupių lygias galimybes visose remiamose srityse. To pasiekti padės ne tik lygių galimybių principo laikymasis investuojant pagal visas tris šios strategijos prioritetines kryptis, bet ir aktyvios visų jų remiamos pastangos gerinti esamą situaciją, pavyzdžiui, plėtojant lanksčias darbo formas, skatinant moterų verslumą, tobulinant lygių galimybių principo įgyvendinimo ir laikymosi reglamentavimą.

Investuojant bus siekiama padėti iki 2013 m. padidinti moterų užimtumo lygį iki 61,5 proc. (59,4 proc. 2005 m.).

REGIONINIS PLĖTROS STRATEGIJOS ASPEKTAS

Regioninis plėtros strategijos aspektas yra integruotas į bendrą plėtros viziją ir strategiją, kuri turės stiprų regioninį poveikį jos įgyvendinimo metu. Dėl atskirų apskričių santykinai didelių ir augančių išsivystymo netolygumų Lietuvai būdingas ilgalaikis regionų išsivystymo netolygumų mažinimo poreikis, kuris turėtų būti tenkinamas naudojant 2007–2013 metų ES struktūrinę paramą kompleksiniu būdu. Siekiant skirtumų tarp didžiųjų miestų ir kitų regioninių

centrų, tarp miesto ir kaimo mažinimo, šios strategijos įgyvendinimas remsis Lietuvos nacionalinės regionų plėtros politikos suformuluotomis veiklos kryptimis: sustiprinti penkis regioninius ekonominės plėtros centrus (ir du didelį potencialą turinčius subcentrus) bei papildomai skirti dėmesio išskirtų probleminių teritorijų (savivaldybių) plėtrai. Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijoje išskirti penki regioniniai centrai (Alytus, Marijampolė, Tauragė, Telšiai ir Utena su aplink juos esančiomis teritorijomis), o nuo 2007 metų – ir 2 papildomi regioniniai centrai (Mažeikiai ir Visaginas su aplink juos esančiomis teritorijomis), kurie bus plėtojami siekiant didinti ekonominę ir socialinę sanglaudą ilguoju laikotarpiu, tuo tarpu probleminės teritorijos yra išskirtos Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu.

Nors šioje strategijoje yra išskiriamos atskiros miesto tipo (vertikalaus lygmens investicijų kryptys, kurios būtų orientuotos išskirtinai tik į regioninius plėtros centrus ir problemines teritorijas, tačiau, investuojant pagal visas šios strategijos prioritetas kryptis, daug dėmesio bus skiriama minėtų regioninių ekonominės plėtros centrų ir probleminių teritorijų plėtrai. Toks prioritetas svarbos investicijoms šiose teritorijose suteikimas leis pasiekti, kad jos tektų labiausiai atsilikusioms vietovėms bei prisidėtų prie Bendrijos strateginėse gairėse pabrėžiamo poreikio skatinti labiau subalansuotą, policentrišką plėtrą, įskaitant sąsajų tarp ekonomiškai stipriausių miestų ir kitų, mažesnių, miestų plėtojimą. Kartu toks šių prioritetinių teritorijų išskyrimas sudarys sąlygas aktyviau plėtoti sąsajas tarp miesto ir kaimo vietovių, nes išskirti regioniniai ekonominės plėtros centrai turės teigiamą poveikį platesnei teritorijai, įskaitant labiau periferines kaimo vietoves. Tad formuluojant veiksmų programų strategijas, prioritetus, o vėliau ir nustatant projektų atrankos kriterijus, bus privaloma atsižvelgti į regioninių ekonomikos augimo centrų ir probleminių teritorijų poreikius, su jais derinant numatomas ūkio sektorių plėtros skatinimo priemones.

Regioninių plėtros strategijos aspektą padės užtikrinti ir tai, jog įgyvendinant šios strategijos pagrindu parengtas veiksmų programas, į vietos savivaldos kompetenciją patenkančios investicijos bus remiamos laikantis subsidiarumo principo (dalį funkcijų – pirminę projektų atranką ir investicijų paketo sudarymą – perduodant regioninėms institucijoms), proporcingumo principo (investicijų apimtį atskirų regionų plėtrai nustatant pagal aiškiai suformuluotus kriterijus), taip pat viešumo principo. Tuo būdu vietos ir regioniniai partneriai aktyviai įsitrauktų į investicijų planavimo ir įgyvendinimo procesą ir padėtų jas nukreipti taip, kad jos geriausiai atitiktų vietos poreikius ir galimybes, be to, efektyviau prisidėtų prie šios strategijos ir pagal ją parengtų veiksmų programų tikslų įgyvendinimo.

Investuojant bus siekiama padėti iki 2013 m. pasiekti, kad nedidėtų skurdžiausių regionų išsivystymo lygio atsilikimas nuo Lietuvos vidurkio.
---

3. ATITIKTIS ES IR LIETUVOS STRATEGINIAMS DOKUMENTAMS

ES strateginiai dokumentai

Ši strategija yra nuosekliai suderinta su įvairiais ES ir Lietuvos strateginiais dokumentais. Visų pirma tai 2005 m. pavasario ES Vadovų Tarybos susitikime atnaujinta Lisabonos strategija, kurioje, siekiant paversti Europą dinamiška ir konkurencinga erdve, patrauklia investuoti ir dirbti, dabar daugiau dėmesio teikiama ūkio augimui ir darbo vietų kūrimui. Kuriant ūkio plėtrą, skatinančią žinių ekonomiką ir visuomenę, būtina žinias paversti pridėtine verte, todėl Lisabonos strategijoje buvo išskirti keli svarbūs veiksniai, kurie apima žinias ir išsilavinimą bei inovacijas ir technologijų plėtrą, kurioms strategijoje skiriamas esminis dėmesys. Siekiant ūkio plėtos ir ekonomikos augimo, taip pat pabrėžiama būtinybė skatinti mokymąsi visą gyvenimą, sudaryti geresnes sąlygas MVĮ plėtrai, daugiau dėmesio skirti gamtos apsaugai. Siekiant socialinės sanglaudos, prioritetinės sritys yra užimtumo skatinimas, darbo vietų kūrimas ir jų kokybės gerinimas, investicijų į žmogiškuosius išteklius didinimas, socialinės apsaugos modernizavimas, socialinės atskirties mažinimas, tolygaus IRT tinklo kūrimas. Visi šie atnaujintoje Lisabonos strategijoje išskirti tikslai ir prioritetai išdėstyti Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijoje konvergencijos tikslui įgyvendinti ir jos prioritetuose.

Lisabonos strategijai įgyvendinti buvo parengtos ir patvirtintos Jungtinės ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo gairės (2005–2008 m.), kuriose numatytos veiklos kryptys makroekonomikos, mikroekonomikos ir užimtumo srityse. Remdamasi šiomis gairėmis Lietuva parengė Nacionalinę Lisabonos strategijos įgyvendinimo programą. Nacionalinėje programoje nustatyti nacionaliniai prioritetai, tikslai ir uždaviniai bei priemonės tikslams pasiekti ir uždaviniams išspręsti. Nacionaliniai šios programos prioritetai yra šie:

- 1) išlaikyti spartų ūkio (ekonomikos) augimą ir makroekonominį stabilumą ir siekti visateisės narystės Ekonominėje ir pinigų sąjungoje;
- 2) skatinti Lietuvos įmonių konkurencingumą;
- 3) skatinti užimtumą ir investicijas į žmogiškąjį kapitalą.

Lietuvos 2007–2013 m. struktūrinės paramos strategija buvo derinama su Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos prioritetais, tikslais ir uždaviniais bei su konkrečiomis priemonėmis, kurioms įgyvendinti reikia ES struktūrinės paramos (nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje pateiktas reikalingų finansinių šaltinių apibūdinimas apima ir ES struktūrinę paramą 2004–2006 bei 2007–2013 m. laikotarpiu). Toliau rengiant ES struktūrinės paramos finansuojamas veiksmų programas, bus atsižvelgiama į atitinkamas Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos nuostatas įvairiose srityse. Kadangi pastaroji programa yra platesnės apimties (ją sudaro ne tik investicinės, bet ir teisinės, administracinės ir kitokios priemonės), ji iš dalies sudaro 2007–2013 metų ES struktūrinės paramos programavimo aplinką, kurios pokyčiai sudarytų palankesnes sąlygas efektyviai panaudoti ES struktūrinės paramos investicijas įvairiose srityse.

Ši Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti suderinta ir su Bendrijos strateginių gairių „Ekonomikos augimą ir darbo vietas remianti sanglaudos politika“ (2007–2013 m.) projektu. Valstybėms narėms ir regionams, kurie gaus ES struktūrinę paramą pagal naują konvergencijos tikslą, numatyta, kad svarbiausias uždavinys bus skatinti ūkio augimo potencialą, kad būtų palaikoma ar pasiekta aukšta ūkio augimo norma. Tai būtina dėl precedento neturinčių

išsivystymo netolygumų padidėjimo po ES plėtros ir ilgojo laikotarpio pastangų, kurios reikalingos šiems netolygumams sumažinti, pobūdžio. Todėl Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijoje konvergencijos tikslui įgyvendinti daugiausia dėmesio teikiama ūkio augimui skatinti, koncentruojant investicijas į tam tikras „proveržio“ sritis: mokslinius tyrimus ir inovacijas bei švietimą.

Siūlomi Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijos konvergencijos tikslui įgyvendinti prioritetai ir jų kryptys visiškai suderinti su minėtų Bendrijos strateginių gairių projekto bendromis ir specifinėmis gairėmis. Derinimo metu buvo atsižvelgta į strateginės esamos būklės ir tendencijų analizės, SSGG (stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių) analizės, netolygumų ir struktūrinių rodiklių analizės rezultatus, kurie irgi darė didelį poveikį tinkamų investicijų pasirinkimui 2007–2013 m. programavimo laikotarpiui. Derinant šios strategijos turinį su Bendrijos strateginėmis gairėmis taip pat buvo atsižvelgta į nacionalinius investicinius poreikius, kurie būdingi Lietuvai, kaip santykinai neturtingai ES valstybei narei.

Nacionaliniai strateginiai dokumentai

Šiuo metu Lisabonos strategijos tikslų Lietuvoje siekiama įgyvendinant Valstybės ilgalaikės raidos strategiją (iki 2015 m.), patvirtintą Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. IX-1187, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimu Nr. 853 patvirtintą Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaikę strategiją ir Nacionalinę Lisabonos strategijos įgyvendinimo programą. Taigi Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti yra nuosekliai suderinta su paminėtais strateginiais dokumentais, jų prioritetais.

Valstybės ilgalaikės raidos strategijos prioritetai yra šie:

1. Žinių visuomenė (apima mokslo ir švietimo, gyventojų kompetencijos, valstybės valdymo ir savivaldos bei kultūros kryptis).
2. Konkurencinga ekonomika (apima pramonės ir verslo, energetikos, transporto ir tranzito, žinių ekonomikos ir elektroninio verslo, kaimo ir žemės ūkio plėtros, finansų politikos, regionų plėtros ir turizmo kryptis).
3. Saugi visuomenė (apima aplinkos apsaugos, krašto apsaugos, viešojo saugumo, socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos, užsienio politikos ir teisėkūros kryptis).

Šios strategijos prioritetai (žinių visuomenė, konkurencinga ekonomika bei gyvenimo kokybė ir socialinė sanglauda) visiškai atitinka Valstybės ilgalaikės raidos strategijos prioritetus. Bet kadangi Lietuvos valstybės ilgalaikės raidos strategijos prioritetas („Saugi visuomenė“) apima ir tam tikras sritis, kurios bus finansuojamos ne vien iš ES struktūrinės paramos lėšų (krašto apsaugos, viešojo saugumo, užsienio politikos ir teisėkūros bei iš dalies socialinės apsaugos), trečiasis strategijos prioritetas (gyvenimo kokybė ir socialinė sanglauda) yra siauresnės apimties. Tačiau reikia pažymėti, kad Valstybės ilgalaikės raidos strategijai įgyvendinti (tarp jų saugios visuomenės prioritetui, kuris mažiau atitinka nacionalinės strategijos turinį) yra naudojama ne tik ES struktūrinė parama, bet ir kiti ES ir nacionalinių lėšų šaltiniai.

Be to, šios strategijos prioritetai suderinti su kitais nacionaliniais ilgalaikiais strateginiais dokumentais (Lietuvos Respublikos teritorijos bendruoju planu, Nacionaline darnaus vystymosi strategija, Regioninės politikos iki 2013 m. strategija ir įvairių sektorių strategijomis). Be to,

rengiant atskiras veiksmų programas, kurių įgyvendinimas bus finansuojamas iš ES struktūrinės paramos lėšų 2007–2013 m. laikotarpiu, jų turinys bus derinamas ne tik su šia strategija ir minėtomis Valstybės ilgalaikės raidos strategijos kryptimis (jau žemesniu lygiu), bet ir atskiromis nacionalinėmis įvairių sričių strategijomis, įskaitant Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007–2013 metų nacionalinį planą.

4. LIETUVOS 2007–2013 METŲ EUROPOS SAJUNGOS STRUKTŪRINĖS PARAMOS PANAUDOJIMO STRATEGIJOS KONVERGENCIJOS TIKSLUI ĮGYVENDINTI ĮGYVENDINIMO NUOSTATOS

4.1. VEIKSMŲ PROGRAMŲ SARAŠAS IR APRAŠYMAS

Ši Nacionalinė bendroji strategija bus įgyvendinama per keturias veiksmų programas:

1. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programą.
2. Ekonomikos augimo veiksmų programą.
3. Sanglaudos skatinimo veiksmų programą.
4. Techninės paramos veiksmų programą.

Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa

Ši veiksmų programa atitinka pirmąjį Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos konvergencijos tikslui įgyvendinti prioritetą „Produktyvūs žmogiškieji ištekliai žinių visuomenei“. Įgyvendinant Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programą bus siekiama pritraukti ir išlaikyti žmones darbo rinkoje, skatinti aktyvesnį mokymąsi visą gyvenimą, plėtoti aukščiausios kvalifikacijos darbo jėgą ir tobulinti viešąjį administravimą.

Šiai programai bus skirta 13,8 proc. ES struktūrinės paramos lėšų, gaunamų pagal konvergencijos tikslą. Programos įgyvendinimas bus finansuojamas iš Europos socialinio fondo.

Ekonomikos augimo veiksmų programa

Ši veiksmų programa atitinka antrąjį Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos konvergencijos tikslui įgyvendinti prioritetą „Konkurencinga ekonomika“. Įgyvendinant Ekonomikos augimo veiksmų programą, bus siekiama didinti aukštos pridėtinės vertės verslo lyginamąją dalį Lietuvos ūkyje, sudaryti palankią aplinką smulkiąjam ir vidutiniam verslui bei inovacijoms ir efektyvinti ekonominę infrastruktūrą.

Šiai programai bus skirta 45,7 proc. ES struktūrinės paramos lėšų, gaunamų pagal konvergencijos tikslą. Programa bendrai finansuojama Europos regioninės plėtros fondo ir Sanglaudos fondo (transportui) lėšomis.

Sanglaudos skatinimo veiksmų programa

Ši veiksmų programa atitinka trečiąjį Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos konvergencijos tikslui įgyvendinti prioritetą „Gyvenimo kokybė ir sanglauda“. Įgyvendinant Sanglaudos skatinimo veiksmų programą, bus siekiama geriau išnaudoti vietos potencialą, teikti kokybiškas ir prieinamas viešąsias paslaugas, išsaugoti ir gerinti aplinkos kokybę.

Šiai programai bus skirta 39,1 proc. ES struktūrinės paramos lėšų, gaunamų pagal konvergencijos tikslą. Veiksmų programa bus bendrai finansuojama Europos regioninės plėtros fondo ir Sanglaudos fondo (aplinkos apsaugai) lėšomis.

Techninės paramos veiksmų programa

Lietuva kaip ir anksčiau naudos centralizuotą bendrą valdymo ir kontrolės sistemą ES struktūrinei paramai, gaunamai pagal konvergencijos tikslą, administruoti. Administravimo veiksmai, bendri visoms veiksmų programoms, bus finansuojami iš Techninės paramos veiksmų programos lėšų, t. y. iš šios veiksmų programos bus finansuojami horizontalūs veiksmai, susiję su visomis teminėmis veiksmų programomis, tokie kaip struktūrinės paramos koordinavimas ir priežiūra, koordinatoriaus, vadovaujančiosios, tvirtinančiosios ir audito institucijų atliekamos funkcijos, taip pat valdymo ir kontrolės sistemos institucijų gebėjimų ir kompetencijos stiprinimas, stebėsenos komiteto veikla, kompiuterinės informacijos sistemos vystymas ir palaikymas ir kiti veiksmai, susiję su visa administravimo sistema. Taip pat iš Techninės paramos veiksmų programos lėšų bus finansuojami viešinimo ir vertinimo veiksmai, susiję su strateginėmis ir horizontaliomis temomis. Tuo tarpu kiekvienoje teminėje veiksmų programoje numatyta techninė parama bus skiriama daugiausiai valdymo ir kontrolės išlaidoms, kurios yra skirtos konkrečiai veiksmų programai (tokios kaip tarpinių institucijų, atsakingų už tam tikrus veiksmų programų prioritetus, išlaidos, taip pat einamųjų vertinimų ir informavimo veiklos išlaidos ir pan.). Tokiu būdu Techninės paramos veiksmų programa ir techninės paramos prioritetai, numatyti kiekvienoje teminėje veiksmų programoje, papildys vienas kitą.

Programa bus finansuojama iš Europos socialinio fondo lėšų. Šiai programai bus skirta 1,4 proc. ES struktūrinės paramos lėšų, gaunamų pagal konvergencijos tikslą. Įskaitant lėšas, numatytas teminių veiksmų programų techninės paramos prioritetams įgyvendinti, techninei paramai bus skirta 3 proc. visos ES struktūrinės paramos lėšų, gaunamų pagal konvergencijos tikslą.

4.2. FINANSINIS PLANAS

Veiksmų programa	Fondas	ES struktūrinė parama (eurais)							
		Viso	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ESF									
Žmogiškųjų išteklių plėtros	ESF	935.018.009	117.398.982	118.920.478	121.407.777	129.335.299	139.720.757	148.532.819	159.701.897
Techninės paramos	ESF	93.288.718	11.713.144	11.864.947	12.113.110	12.904.055	13.940.235	14.819.432	15.933.795
ERPF ir Sanglaudos fondas									
Ekonomikos augimo	ERPF + Sanglaudos fondas	3.098.853.525	341.188.962	372.916.036	406.039.015	439.634.981	474.691.609	513.024.864	551.358.058
	ERPF	1.966.562.132	246.917.589	250.117.652	255.349.026	272.022.462	293.865.516	312.399.348	335.890.539
	Sanglaudos fondas	1.132.291.393	94.271.373	122.798.384	150.689.989	167.612.519	180.826.093	200.625.516	215.467.519
Sanglaudos skatinimo	ERPF, Sanglaudos fondas	2.648.332.571	282.902.803	314.854.833	347.672.610	377.711.747	407.787.205	442.202.263	475.201.110
	ERPF	1.475.388.221	185.246.780	187.647.587	191.572.358	204.081.391	220.468.865	234.373.637	251.997.603
	Sanglaudos fondas	1.172.944.350	97.656.023	127.207.246	156.100.252	173.630.356	187.318.340	207.828.626	223.203.507
IŠ VISO									
Iš viso (ESF, ERPF, Sanglaudos fondas)		6.775.492.823	753.203.891	818.556.294	887.232.512	959.586.082	1.036.139.806	1.118.579.378	1.202.194.860
Iš viso (ESF)		1.028.306.727	129.112.126	130.785.425	133.520.887	142.239.354	153.660.992	163.352.251	175.635.692
Iš viso (ERPF)		3.441.950.353	432.164.369	437.765.239	446.921.384	476.103.853	514.334.381	546.772.985	587.888.142
Iš viso (Sanglaudos fondas)		2.305.235.743	191.927.396	250.005.630	306.790.241	341.242.875	368.144.433	408.454.142	438.671.026
EŽŪFKP ir EŽF									
EŽŪFKP		1.743.360.093	260.974.835	248.836.020	236.928.998	244.741.536	248.002.433	250.278.098	253.598.173
EŽF		54.713.408	6.937.316	6.978.531	7.086.453	7.546.096	8.161.553	8.671.254	9.332.205

4.3. VEIKSMŲ PROGRAMŲ TARPUSAVIO IR JŲ BEI KITŲ ES FINANSAVIMO ŠALTINIŲ KOORDINAVIMO MECHANIZMAI

Veiksmų programų tarpusavio koordinavimas

Nors šią strategiją numatoma įgyvendinti per keturias veiksmų programas, pastarųjų įgyvendinimas bus glaudžiai koordinuojamas. Remiantis teminiu požiūriu, kurio buvo laikomasi rengiant veiksmų programas, visų svarbiausių institucijų bendradarbiavimas ir tarpusavio koordinacija yra būtina siekiant bendrą Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijoje nustatytą tikslą. Finansų ministerijai bus priskirtos ES struktūrinės paramos ir sanglaudos politikos koordinatoriaus funkcijos. Viena iš koordinatoriaus funkcijų bus užtikrinti veiksmų koordinavimą ir suderinamumą tarp atskirų veiksmų programų bei tarp veiksmų programų ir Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos. Koordinatorius taip pat prižiūrės Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos įgyvendinimą ir užtikrins suderinamumą su Nacionaline Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa.

Glaudus visų ministerijų bendradarbiavimas programavimo proceso metu bus tęsiamas ir programų įgyvendinimo metu per Stebėsenos komiteto veiklą, siekiant užtikrinti tolesnį remiamų veiksmų koordinavimą ir papildomumą ir sudaryti galimybę sekti ES struktūrinės paramos poveikį visai ekonomikai.

Atsižvelgiant į mažą šalies dydį ir ribotą administracinių gebėjimų potencialą, efektyvų visų veiksmų programų administravimą užtikrins bendra nacionalinė ES struktūrinės paramos valdymo ir kontrolės sistema, kuri remsis vienodais esminiais principais, standartizuotomis administravimo procedūromis ir bendromis sistemomis, pvz., kompiuterizuota valdymo ir priežiūros informacinė sistema, kuri sudarys visoms keturioms veiksmų programoms bendros įgyvendinimo priežiūros sistemos pagrindą. Tai kartu reikš ir bendrą, visas keturias veiksmų programas apimančią institucinę administravimo sistemą, kuri užtikrins tinkamą koordinavimą tarp veiksmų programų visuose administravimo (detalių investicijų planavimo, atskirų veiksmų finansavimo ir priežiūros, programos priežiūros ir kt.) etapuose.

Toks pats požiūris taikomas ir organizuojant vertinimo sistemos darbą. Nacionalinis vertinimo planas, paruoštas visam programavimo periodui, apima vertinimo veiklas visoms veiksmų programoms, o jų įgyvendinimą užtikrina koordinatorius.

Be to, kaip matyti ir šioje strategijoje, kai kurios prioritetinės kryptys, tad atitinkamai ir veiksmų programos (pavyzdžiui, investicijos į žmogiškuosius gebėjimus su investicijomis į infrastruktūrą švietimo srityje arba parama žmonių ir įmonių prisitaikymui prie darbo rinkos su tiesiogine parama verslo įmonėms), bus glaudžiai derinamos tarpusavyje, siekiant maksimalaus teigiamo investicijų efekto.

Koordinavimas su kitu ES finansavimu

ES struktūrinės paramos panaudojimas taip pat bus koordinuojamas su Europos žemės ūkio fondo (kuris padeda spręsti žemės ir miškų ūkio konkurencingumo ir struktūrinės problemas kaime bei kaimo plėtros klausimus palaikant žemdirbių ir kaimo gyventojų pajamų lygį) parama kaimo plėtrai, taip pat su Europos žuvininkystės fondo (skirto Lietuvos žvejybos laivynui modernizuoti, subalansuoti su esamais ištekliais, žvejų darbo sąlygoms bei produkcijos kokybei gerinti, akvakultūros bei žuvų perdirbimo pramonei modernizuoti, siekiant padidinti žuvininkystės sektoriaus konkurencingumą) teikiamos paramos

įgyvendinimu. Rengiant strategiją buvo nustatytos aiškios ribos, kas bus finansuojama iš ES struktūrinės paramos, o kas iš kaimo ir žuvininkystės plėtros lėšų. Komisijoje strategijos projektui parengti bei veiksmų programų rengimo darbo grupėse dalyvavo Žemės ūkio ministerijos atstovai.

Veiksmų programų lygiu, apibūdinant investavimo priemones, bus pateikta informacija apie struktūrinės paramos, gaunamos pagal konvergencijos tikslą, koordinavimą su Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai ir Europos žuvininkystės fondo parama. Siekiant mažinti skirtingų ES finansinių priemonių persidengimo galimybę, bus nustatyti aiškūs atrankos kriterijai (pvz., paramos gavėjai, paramos dydis, geografinė vietovė ir pan.). Tokie kriterijai apibūdinys paramos iš kiekvienos ES finansinės priemonės mastą ir skiriamąją ribą tarp jų ir padės vadovaujančiai institucijai ir paramos gavėjams kreiptis į tinkamą paramos šaltinį.

Už veiksmų, finansuojamų iš skirtingų ES finansinių priemonių, planavimą ir įgyvendinimą atsakingos institucijos bendradarbiaus įgyvendindamos programas, kurdamos ir tvirtindamos projektų atrankos kriterijus, ypač veiksmams, skirtiems kaimo ir žuvininkystės vietovių ir sektorių plėtrai, dalyvaus skirtingų ES finansinių priemonių finansuojamų programų stebėsenos komitetų veikloje ir veiksmų programų valdymo komitetų veikloje, įgyvendintų veiklų, gerinančių gyvenimo sąlygas ir ekonominių veiklų diversifikavimą kaimiškose ar žuvininkystės vietovėse, poveikio kaimo vietovių ir žuvininkystės sritims, vertinime. Visos šios institucijos turės priėjimą prie atitinkamos informacijos.

Taip pat ES struktūrinės paramos įgyvendinimas bus koordinuojamas su kitų ES finansinių programų, 7-ąja bendrąja mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros programa ir Bendrąja konkurencingumo ir inovacijų programa bei Transeuropinių tinklų finansavimo priemonės lėšų panaudojimu. Bus siekiama, kad skirtingų ES paramos šaltinių panaudojimas duotų didžiausią galimą naudą – projektams, kurių viena dalis gavo finansavimą iš kitų minėtų ES finansinių šaltinių, bus teikiamas prioritetas.

Be to, esant poreikiui, bus pasinaudota ES iniciatyvomis *Jeremie* (finansinė inžinerija teikiant paramą smulkiam ir vidutiniam verslui), *Jaspers* (parama taikant viešą-privačią partnerystę rengiant stambius infrastruktūros projektus), *Jessica* (urbanistinė plėtra), Europos investicijų banko ir kitų ES finansinių institucijų teikiamomis galimybėmis.

Siekiant išvengti skirtingų ES finansinių priemonių persidengimo, investavimo srityse, kurios gali būti finansuojamos iš kelių ES finansinių šaltinių, kiekvienos veiksmų programos lygiu bus pateikiama informacija apie skiriamosios ribos nustatymą tarp skirtingų ES finansinių priemonių.

Anksčiau minėtas koordinatorius taip pat koordinuos paramos, gaunamos pagal konvergencijos tikslą, ir paramos, gaunamos pagal Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslą, ir visų kitų ES finansinių priemonių panaudojimo suderinamumą, ir suderinamumą su kitomis ES politikos sritimis. Koordinatorius savo veiksmuose remsis tarpinstituciniu bendradarbiavimu ir kompiuterizuota informacine sistema.

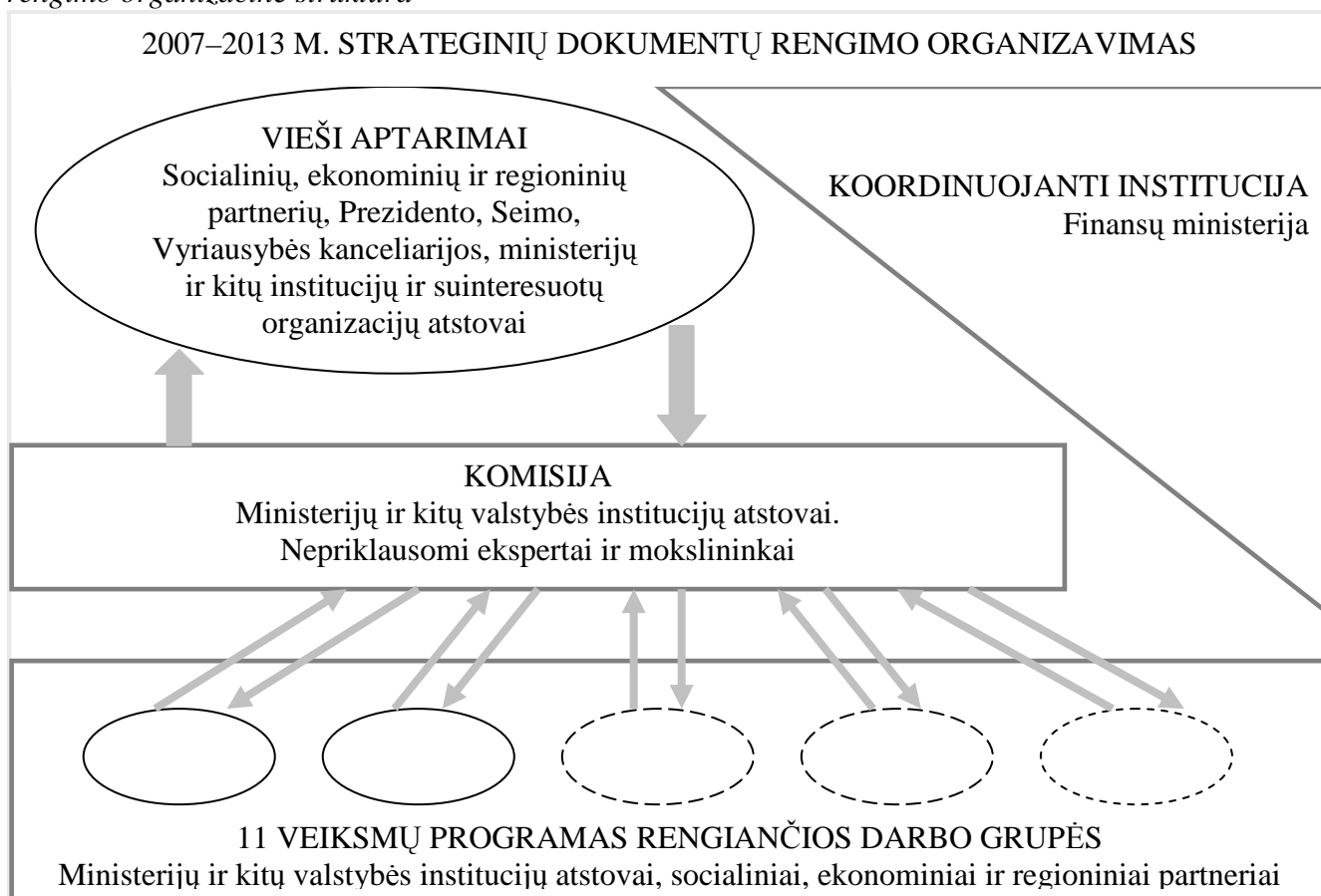
4.4. PARTNERYSTĖ

Aktyvios partnerystės principas, kai platus suinteresuotų institucijų ir organizacijų ratas įtraukiamas į politikos formavimo ir sprendimų priėmimo procesą, Lietuvoje realiai buvo pradėtas taikyti tik 2002 m., kai buvo pradėtas rengti Lietuvos 2004–2006 m. bendrasis programavimo dokumentas. Be to, nevyriausybinių sektoriaus plėtra iki šiol yra netolygi (kai kurios sritys išlieka neatstovaujamos arba nepakankamai atstovaujamos) ir nepasižymi giliomis tradicijomis, atitinkamai jo dalyvavimas politikos formavime yra gana fragmentiškas. 2002 m.

pradėtas ES struktūrinių fondų paramos planavimas buvo nauja Lietuvai sritis, todėl proceso pradžioje partnerių dalyvavimas buvo gana pasyvus, o įtrauktos į šį procesą institucijos laikėsi sektorinio požiūrio. Todėl suinteresuotos institucijos ir partneriai buvo įtraukti į šį dokumentą rengiančios darbo grupės pograpių veiklą, vyko atviros diskusijos ir kiti informaciniai renginiai. Ši patirtis gana sėkmingai ir toliau taikoma įgyvendinant BPD, o visuomenės ir partnerių domėjimasis ES struktūrine parama ir aktyvus įsitraukimas labai išaugo, ypač pradėjus rengtis 2007–2013 m. laikotarpiui.

Planuojant pasirengimo ES struktūrinės paramos panaudojimui Lietuvoje 2007–2013 m. procesą buvo imtasi priemonių tinkamai įgyvendinti partnerystės principą (rengimo schema pateikiama 1 paveikslėlyje), taikant jį plačiau nei rengiant BPD. Galima išskirti tris partnerystės, rengiant Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strateginius dokumentus, kryptis: tiesioginį įtraukimą į rengimo procesą, tarpinių rezultatų aptarimą su partneriais ir institucijomis bei visuomenės informavimą.

1 pav. 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strateginių dokumentų rengimo organizacinė struktūra

Dalyvavimas

2005 m. gegužės mėn. buvo sudaryta komisija, atsakinga už strategijos ir veiksmų programų parengimą. Šią komisiją sudaro 17 narių – skirtingų ministerijų ir kitų institucijų aukšto rango pareigūnų. Komisija sprendžia strateginius klausimus, užtikrina strategijos ir veiksmų programų, taip pat numatomų finansuoti skirtingų sričių tarpusavio suderinamumą.

Komisijos veikloje taip pat dalyvauja institucijų, kurios koordinuoja pasirengimą Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai ir Europos žuvininkystės fondo paramos panaudojimui 2007–2013 metais. Į komisijos posėdžius taip pat kviečiami ekspertai, mokslininkai, Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos ir Seimo atstovai.

Sudaryta 11 darbo grupių pagal sritis, kurios rengė veiksmų programas. Darbo grupės rengė veiksmų programų dalis tam tikroje srityje, o jų sekretariatų apibendrinti narių indėliai buvo svarstomi darbo grupių posėdžių metu ir teikiami komisijai svarstyti. Iš viso darbo grupėse yra 376 nariai, iš jų trečdalį sudaro bendruosius interesus atstovaujančių socialinių, ekonominių ir regioninių partnerių atstovai, taip pat įvairių įstaigų, agentūrų ir kitų suinteresuotų institucijų atstovai. Darbo grupių nariai, tarp jų ir partneriai, teikė informaciją atskiroms konkrečios darbo grupės rengiamoms veiksmų programų dalims, siūlė sritis, kurias būtina remti, dalyvavo darbo grupės diskusijose.

Kadangi sudarant darbo grupes nebuvo galimybės įtraukti visų norinčių dalyvauti, kai kurie darbo grupių vadovai organizavo viešus darbo grupių veiklos rezultatų aptarimus, pavyzdžiui, darbo grupės „Žmonių išlaikymas ir pritraukimas darbo rinkoje“, kuri rengė Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos atitinkamą dalį, rezultatai buvo aptariami dalyvaujant platesniam nei darbo grupė suinteresuotų organizacijų ratui.

Diskusijos

Visi tarpiniai strateginių ES struktūrinės paramos panaudojimo 2007–2013 m. dokumentų rengimo rezultatai aptariami viešai su socialiniais, ekonominiais ir regioniniais partneriais, mokslininkais bei kitomis suinteresuotomis institucijomis ir organizacijomis. Iki šiol įvyko 4 vieši aptarimai.

Šie renginiai – tai rengėjų, valstybės politikos formuotojų, mokslininkų ir partnerių forumai. Juose dalyvauja savivaldybių, apskričių atstovai, įvairios nevyriausybinės organizacijos, jų asociacijos, verslo, mokslo atstovai, įstaigos ir organizacijos, kurios tiesiogiai dirba su tam tikromis sritimis, tačiau jų steigėjas yra valstybės institucija, pavyzdžiui, viešoji įstaiga Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra, taip pat savarankiški institucijų padaliniai, pavyzdžiui, Kultūros paveldo departamentas, Turizmo departamentas. Pastebimas didelis Lietuvos Respublikos Seimo, Prezidento kanceliarijos susidomėjimas pasirengimo procesu ir aktyvus šių institucijų atstovų dalyvavimas viešuose aptarimuose.

Pirmame viešame aptarime, kuris įvyko 2005 m. birželio 23 d., buvo pristatyti ir aptarti pasiūlymai dėl Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo prioritetų. Antras viešas aptarimas įvyko 2005 m. rugsėjo 29 dieną, jo metu buvo pristatytas siūlomas teminis investicijų krypčių grupavimas į veiksmų programas. Trečio viešo aptarimo, kuris įvyko 2006 m. sausio 1 d., metu buvo aptartas pirmasis strategijos projektas, pristatytos ir aptartos intervencijos sričių finansinės proporcijos ir administravimo principai. Ketvirtasis viešas aptarimas įvyko 2006 m. birželio 23 d. Veiksmų programų projektai buvo aptarti platesnėje auditorijoje, dalyvaujant visų 11 darbo grupių atstovams.

Visuomenės (partnerių) susidomėjimą pasirengimo ES struktūrinės paramos panaudojimui procesu atspindi ir didėjantis dalyvaujančiųjų viešuosiuose aptarimuose skaičius, kuris per metus beveik padvigubėjo (pirmajame viešajame aptarime dalyvavo 114 dalyvių, antrame – 129, trečiame – 206, ketvirtame – 220). Daugiau nei du trečdaliai visų šių susirinkimų dalyvių yra socialinių, ekonominių ir regioninių partnerių atstovai.

Kiekvieno viešo aptarimo pabaigoje partnerių pateikti siūlymai, komentarai ir nuomonės apibendrinamos. Taip pat fiksuojami pasiūlymai, kuriuos apsvarstyti bus galima vėlesniame pasirengimo etape, pavyzdžiui, dėl administravimo sistemos, projektų atrankos ir tvirtinimo procedūrų.

Su ES struktūrinės paramos panaudojimu 2007–2013 m. susiję klausimai taip pat aktyviai svarstomi ne tik išvardytų aptarimų metu. Kai kurios už konkrečias sritis atsakingos institucijos taip pat organizuoja panašaus pobūdžio renginius, kuriuose svarsto, kur ir kaip geriausiai panaudoti ES struktūrinę paramą konkrečiame sektoriuje, pavyzdžiui, Švietimo ir mokslo ministerija 2005 m. rugsėjo 28 d. organizavo konferenciją „Europos Sąjungos struktūrinės paramos viešinimui ir mokslui ateities perspektyvos (2007–2013 m.)“.

Į pasirengimo procesą taip pat aktyviai įsitraukė Lietuvos Respublikos Seimas. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Seimo Regioninės plėtros komisija 2006 m. vasario 14 d. sukviėtė savivaldybių ir apskričių atstovus į konferenciją „Vietiniai, regioniniai poreikiai ir Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos galimybės 2007–2013 metais“. Lietuvos Respublikos Seimo komitetai į Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos konvergencijos tikslui įgyvendinti svarstymus kviečia ir partnerių atstovus, tokius kaip *Transparency International*, *Pilietinės visuomenės institutas* ir kt.

Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos atstovai taip pat aktyviai dalyvauja pasirengimo procese: dalyvauja Komisijos posėdžiuose, yra veiksmų programų rengiančių darbo grupių nariai. Prezidento kanceliarija taip pat bendradarbiauja su partneriais ir remia jų iniciatyvas, pavyzdžiui, Prezidento rūmuose 2006 m. balandžio 4 d. vyko Prezidento Valdo Adamkaus ir nevyriausybinių organizacijų inicijuota konferencija „Kaip ir kam bus panaudota Europos Sąjungos struktūrinė parama 2007–2013 metais?“.

Partneriai kartu su kitomis organizacijomis taip pat organizuoja savarankiškus renginius, į kuriuos pakviečia institucijų, atsakingų už strategijos ir veiksmų programų parengimą, atstovus. Partneriai ėmėsi tokių iniciatyvų gana anksti. Štai 2005 m. lapkričio 24 d. INVEGA, Saulėtekio slėnis ir SEB bankas suorganizavo tarptautinę konferenciją „Verslumo skatinimas: nuo inovacijos iki tarptautinės korporacijos“, kurios metu daug dėmesio buvo skiriama ES struktūrinės paramos teikiamoms galimybėms. 2005 m. lapkričio 28 d. Vilniaus universitetas ir Kauno technologijos universitetas suorganizavo tarptautinę konferenciją „Žinių ekonomikos iššūkiai jau artinasi“, partnerių iniciatyva taip pat buvo surengta daug kitų konferencijų, telekonferencijų, diskusijų, susijusių su ES struktūrinės paramos teikiamomis galimybėmis.

Ne mažiau aktyviai partneriai teikė ir savo pasiūlymus bei nuomones dėl strategijos ir veiksmų programų kokybės, turinio, informaciją apie problemas atskiruose sektoriuose, pasiūlymus dėl administravimo sistemos tobulinimo ir t. t. Dėl to buvo sukurta 49 asocijuotų partnerių, (kuriems nebeatstovauja nei viena kita asociacija ar organizacija, pvz., pramoninkų konfederacija, darbdavių organizacija, gydytojų sąjunga, savivaldybių asociacija ir kt.), 18 kitų institucijų (pvz., galimi paramos gavėjai, tokie kaip AB „Lietuvos geležinkeliai“, Lietuvos darbo birža ir kt.) ir 14 už strategijos ir veiksmų programų rengimą atsakingų institucijų el. pašto grupė. El. pašto adresu: 2007-2013@finmin.lt galima buvo teikti nuomones ir pasiūlymus, kuriuos gaudavo visi el. pašto grupės nariai. Šiuo el. paštu ir raštu gautos nuomonės ir pasiūlymai buvo išplatinti, juos vertino darbo grupės, rengdamos savo srities veiksmų programų dalis.

Informavimas

Nuo pat pasirengimo ES struktūrinės paramos panaudojimui 2007–2013 m. pradžios daug dėmesio skiriama ne tik partnerių bei kitų suinteresuotų organizacijų įtraukimui, bet ir visuomenės informavimui. Visa susijusi informacija yra skelbiama Finansų ministerijos interneto tinklalapyje, detalesnė informacija apie pasirengimo atskirose srityse rezultatus skelbiama kitų atsakingų institucijų interneto tinklalapiuose. Rengiantis 2007–2013 m. bendradarbiaujama su žiniasklaidos atstovais, jiems teikiama informacija, interviu. Suinteresuotų organizacijų pageidavimu vyksta dvišaliai susitikimai su už strateginių dokumentų rengimą atsakingais pareigūnais, taip pat taikomi kiti visuomenės informavimo būdai.

4.5. VALSTYBĖS PAGALBA

Bet kokia viešoji parama teikiama pagal šią strategiją turi atitikti procedūrinės ir svarbiausias valstybės pagalbos taisykles, taikomas tuo metu, kai suteikiama viešoji parama.

5. PRIEDAI

5.1. 1 PRIEDAS. PAPILDOMUMO PRINCIPO UŽTIKRINIMAS

Igyvendinant šią strategiją bus užtikrinta, kad ES struktūrinių fondų parama nepakeis ir nesumažins nacionalinių struktūrinių išlaidų lygio. Tuo tikslu žemiau pateikiama informacija, kuria remiantis siūloma nustatyti tą nacionalinių struktūrinių išlaidų lygį, kurį Lietuva privalės išlaikyti 2007–2013 m. Kaip parodoma žemiau esančioje lentelėje, numatomas metinis vidutinis nacionalinių struktūrinių išlaidų lygis 2007–2013 m. palyginamosiomis kainomis yra ne mažesnis nei metinis vidutinis nacionalinių struktūrinių išlaidų lygis atskaitos laikotarpiu (2004–2005 m.).

Nacionalinės struktūrinės išlaidos papildomumo principui užtikrinti nustatytos vadovaujantis Europos Komisijos metodika (*The verification of additionality for the Convergence objective*. – CDRR-06-0003-01-EN. – March, 2006). Europos Komisijai pateikta Lietuvos 2007–2013 metų programavimo periodo papildomumo principo išankstinio (ex-ante) vertinimo ataskaita, apimanti visą metodologinę informaciją, leidžiančią užtikrinti skaičiavimų nuoseklumą. Pagrindinis išankstinių (ex-ante) skaičiavimų rezultatas, patvirtinantis papildomumo principo užtikrinimą Lietuvoje 2007–2013 metams, yra pateikiamas žemiau esančioje lentelėje.

PAPILDOMUMO PRINCIPŲ UŽTIKRINIMAS 2007–2013 M. (SUVESTINĖ VIEŠŲJŲ IŠLAIDŲ LENTELĖ, EURAIS, 2006 M. KAINOMIS)

	Vidutinės metinės išlaidos 2004–2005 m.						Vidutinės metinės išlaidos 2007–2013 m.					
	Iš viso	Iš kurių: valstybės įmonės	BPD		Nacionalinės išlaidos nefinansuoja mos bendrai ES lėšomis	Iš viso	Iš viso	Iš kurių: valstybės įmonės	Strategija		Nacionalinės išlaidos nefinansuoja mos bendrai ES lėšomis	Iš viso
			ES	Nac.					ES	Nac.		
	Nac. + ES	Nac.	ES	Nac.	Nac.	Nac.	Nac. + ES	Nac.	ES	Nac.	Nac.	Nac.
1	2	3	4	5	6	7= 5+6=2-4	8	9	10	11	12	13=11+12=8-10
Infrastruktūra	446.890.535	92.952.717	31.181.296	10.165.658	405.543.582	415.709.240	653.021.980	92.952.717	237.312.739	38.594.446	377.114.793	415.709.241
Transportas	336.964.249	88.970.914	26.351.656	8.783.885	301.828.708	310.612.593	415.322.840	88.970.914	104.710.245	18.478.279	292.134.315	310.612.595
Telekomunikacijos	9.265.301	3.981.803	140.115	51.823	9.073.363	9.125.186	27.415.185	3.981.803	18.289.999	3.227.647	5.897.539	9.125.186
Energetika	10.107.592		764.453	282.743	9.060.396	9.343.139	35.863.638		26.520.499	1.395.816	7.947.323	9.343.139
Aplinkos apsauga ir vandentvarka	53.708.322		791.261	263.754	52.653.307	52.917.060	122.419.057		69.501.997	12.265.058	40.652.002	52.917.060
Sveikata	36.845.071		3.133.810	783.453	32.927.808	33.711.261	52.001.260		18.289.999	3.227.647	30.483.614	33.711.261
Žmogiškieji ištekliai	276.209.428		7.263.596	2.309.311	266.636.520	268.945.831	391.031.575		122.085.744	13.071.183	255.874.648	268.945.831
Švietimas	202.596.856		3.599.362	1.163.901	197.833.593	198.997.494	236.034.742		37.037.248	6.535.985	192.461.509	198.997.494
Mokymas	53.383.662		1.666.136	515.263	51.202.263	51.717.526	101.557.774		49.840.248	2.623.171	49.094.355	51.717.526
Moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra	20.228.910		1.998.099	630.147	17.600.664	18.230.811	53.439.059		35.208.248	3.912.028	14.318.783	18.230.811
Gamybinis sektorius	36.493.613		4.014.021	1.438.947	31.040.646	32.479.593	107.011.339		74.531.746	3.922.723	28.556.869	32.479.592
Pramonė	12.756.596		3.487.593	1.263.471	8.005.532	9.269.003	46.580.600		37.311.598	1.963.768	7.305.234	9.269.002
Paslaugos	2.843.678		526.427	175.476	2.141.775	2.317.251	11.645.151		9.327.900	490.942	1.826.309	2.317.251
Turizmas ir kultūra	20.893.339		0	0	20.893.339	20.893.339	48.785.588		27.892.249	1.468.013	19.425.326	20.893.339
Kitos išlaidos*	38.671.594		479.272	159.757	38.032.565	38.192.322	61.512.071		23.319.749	4.115.250	34.077.072	38.192.322
Iš viso	798.265.170	92.952.717	42.938.184	14.073.673	741.253.313	755.326.986	1.212.576.965		457.249.979	59.703.604	695.623.382	755.326.986

* Kategorija „Kitos išlaidos“ apima nacionalines išlaidas socialinėje infrastruktūroje, administracinių gebėjimų stiprinimo ir būsto srityse.

5.2. 2 PRIEDAS. ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS PANAUDOJIMAS LISABONOS STRATEGIJOS ĮGYVENDINIMO TIKSLAMS

Kodas	Prioritetinė tema	Veiksmų programa	Bendrijos paramos dalis (eurais)	Visa Bendrijos paramos dalis (eurais)	Paramos dalis (proc.)
Iš viso	Moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra (MTTP), inovacijos ir verslumas		1.098.121.466	1.098.121.467	16,21
01	MTTP veikla mokslinių tyrimų centruose	Ekonomikos augimo	74.327.186	74.327.186	1,10
02	MTTP infrastruktūra (<i>įskaitant pačią įmonę, prietaisus ir didelės spartos kompiuterių tinklus, jungiančius mokslinių tyrimų centrus</i>) ir konkrečios technologijos kompetencijos centrai	Ekonomikos augimo	241.562.993	241.562.993	3,57
03	Technologijų perdavimas ir mažų ir vidutinių įmonių (MVĮ), mažų įmonių ir kitų įmonių bei universitetų, visų rūšių aukštesniojo švietimo įstaigų, regionų valdžios institucijų, mokslinių tyrimų centrų ir mokslo bei technologijų polių (mokslo ir technologijų parkų, technopolijų ir t. t.) bendradarbiavimo tinklų tobulinimas	Ekonomikos augimo	124.567.553	124.567.553	1,84
04	Parama MTTP, visų pirma MVĮ (<i>įskaitant galimybę naudotis MTTP paslaugomis mokslinių tyrimų centruose</i>)	Ekonomikos augimo	70.487.695	70.487.695	1,04
05	Aukšto lygio paramos bendrovėms ir bendrovių grupėms paslaugos	Ekonomikos augimo	39.284.215	39.284.215	0,58
07	Investicijos į bendroves, tiesiogiai susijusias su moksliniais tyrimais ir inovacijomis (novatoriškos technologijos, naujų bendrovių prie universitetų steigimas, esami MTTP centrai ir bendrovės ir t. t.).	Ekonomikos augimo	128.156.812	128.156.812	1,89
08	Kitos investicijos į bendroves	Ekonomikos augimo	184.866.894	184.866.894	2,73
09	Kitos priemonės, skirtos skatinti mokslinius tyrimus ir inovacijas bei verslumą MVĮ	Ekonomikos augimo	234.868.119	234.868.119	3,47
Iš viso	Informacinė visuomenė		240.086.875	240.086.875	3,54
10	Telefono infrastruktūra (<i>įskaitant plačiajuosčius tinklus</i>)	Ekonomikos augimo	43.215.638	43.215.638	0,64
11	Informacijos ir ryšio technologijos (<i>prieiga, saugumas, sąveika, rizikos prevencija, moksliniai tyrimai, inovacijos, el. turinys ir t. t.</i>)	Ekonomikos augimo	55.219.981	55.219.981	0,81
13	Paslaugos ir taikomosios programos piliečiams (<i>el. sveikata, el. vyriausybė, el. mokymasis, el. įtrauktis ir t. t.</i>)	Ekonomikos augimo	100.836.488	100.836.487	1,49
14	Paslaugos ir taikomosios programos MVĮ (<i>el. komercija, švietimas ir mokymas, tinklai ir t. t.</i>)	Ekonomikos augimo	40.814.769	40.814.769	0,60
Iš viso	Transportas		1.168.321.431	1.168.321.431	17,2
16	Geležinkeliai	Ekonomikos augimo	22.942.119	22.942.119	0,34

17	Geležinkeliai (transeuropiniai transporto tinklai)	Ekonomikos augimo	535.359.806	535.359.806	7,90
21	Greitkeliai (transeuropiniai transporto tinklai)	Ekonomikos augimo	232.609.105	232.609.105	3,43
22 ²	Nacionaliniai keliai	Ekonomikos augimo	164.968.683	164.968.683	2,4
27	Ivairiarūšis transportas (transeuropiniai transporto tinklai)	Ekonomikos augimo	63.616.796	63.616.796	0,94
29	Oro uostai	Ekonomikos augimo	48.066.024	48.066.024	0,71
30	Uostai	Ekonomikos augimo	94.950.024	94.950.024	1,40
32	Vidaus vandenų keliai (transeuropiniai transporto tinklai)	Ekonomikos augimo	5.808.874	5.808.874	0,09
Iš viso	<i>Energija</i>		366.725.135	366.725.135	5,41
41	Atsinaujinantys energijos šaltiniai: biomasės	Sanglaudos skatinimo	36.763.789	36.763.789	0,54
43	Energijos efektyvumas, bendra gamyba, energijos valdymas	Ekonomikos augimo	73.346.296		
		Sanglaudos skatinimo	256.615.050	329.961.346	4,87
Iš viso	<i>Aplinkos apsauga ir rizikos prevencija</i>		40.652.957	40.652.957	0,60
52	Švaraus miesto transporto skatinimas	Sanglaudos skatinimo	40.652.957	40.652.957	0,60
Iš viso	<i>Darbuotojų ir bendrovių, įmonių ir verslininkų gebėjimo prisitaikyti didinimas</i>		214.610.347	214.610.347	3,17
62	Mokymosi visą gyvenimą sistemų ir strategijų rengimas bendrovėse; mokymas ir paslaugos darbuotojams siekiant padidinti jų gebėjimą prisitaikyti prie pokyčių; verslumo ir naujovių skatinimas	Žmogiškųjų išteklių plėtros	149.619.820	149.619.820	2,21
63	Inovacinių ir produktyvesnių darbo organizavimo būdų kūrimas ir platinimas	Žmogiškųjų išteklių plėtros	14.123.515	14.123.515	0,21
64	Konkrečių užimtumo, mokymo ir paramos paslaugų plėtojimas pertvarkant sektorius ir bendroves bei sistemų, skirtų numatyti ekonominius pokyčius ir būsimus reikalavimus, susijusius su darbo vietomis ir gebėjimais, rengimas	Žmogiškųjų išteklių plėtros	50.867.012	50.867.012	0,75
Iš viso	<i>Užimtumo ir tvarumo galimybių gerinimas</i>		138.857.251	138.857.251	2,05
65	Darbo rinkos institucijų atnaujinimas ir stiprinimas	Žmogiškųjų išteklių plėtros	3.279.339	3.279.339	0,05
66	Aktyvių ir prevencinių priemonių įgyvendinimas darbo rinkoje	Žmogiškųjų išteklių plėtros	58.431.850	58.431.850	0,86
67	Priemonės, kuriomis skatinamas aktyvus senėjimas ir ilginamas darbingumo amžius	Žmogiškųjų išteklių plėtros	9.912.546	9.912.546	0,15

² Įtraukta vadovaujantis Tarybos reglamento Nr. 1083/2006 9 (3) straipsniu. Dalį išlaidų, planuojamų pagal kategoriją „Nacionaliniai keliai“ (165 mln. eurų), sudarys investicijos į transeuropinių transporto tinklų plėtrą (kelias E67 (Via Baltica), E85 (Vilnius–Lyda), E272 (Panevėžys–Šiauliai, Šiauliai–Palanga), E262 (Kaunas–Zarasai–Daugpilis). Šių investicijų negalime priskirti 21 kategorijai (Greitkeliai (TEN-T)), nes šie keliai neatitinka greitkelių standartų, tuo tarpu kategorija „Nacionaliniai keliai (TEN-T)“ sąraše nėra numatyta. Tokios investicijos turi būti įtrauktos į šią lentelę, lygiai taip pat kaip ir visos kitos investicijos į transeuropinius transporto tinklus.

Likusi išlaidų dalis, suplanuota pagal kategoriją „Nacionaliniai keliai“ (230 mln. eurų), skirta priegoms prie transeuropinių transporto tinklų, bei vietinės ir regioninės reikšmės transporto infrastruktūros rekonstravimui, į šią lentelę nėra įtraukiama, nors tokios investicijos yra numatytos Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje.

68	Parama savarankiškam darbui ir verslo kūrimui	Žmogiškųjų išteklių plėtros	3.577.460	45.172.511	0,67
		Ekonomikos augimo	41.595.051		
69	Priemonės, skirtos pagerinti užimtumo galimybes ir didinti tvarų moterų dalyvavimą ir pažangą užimtumo srityje siekiant mažinti segregaciją dėl lyties darbo rinkoje, ir derinti darbą ir asmeninį gyvenimą, pavyzdžiui, sudarant geresnes sąlygas naudotis vaikų priežiūros ir išlaikomų asmenų globos galimybėmis	Žmogiškųjų išteklių plėtros	17.365.588	17.365.588	0,26
70	Konkretūs veiksmai, kuriais didinamas migrantų užimtumas ir taip stiprinama jų socialinė integracija	Žmogiškųjų išteklių plėtros	4.695.417	4.695.417	0,07
Iš viso	<i>Socialiai pažeidžiamų žmonių socialinės integracijos gerinimas</i>		59.288.950	59.288.950	0,88
71	Būdai integruoti ir sugrąžinti į darbą socialiai pažeidžiamus žmones; kova su galimybių dalyvauti darbo rinkoje ir daryti joje pažangą diskriminacija bei įvairovės darbo vietoje pripažinimo skatinimas	Žmogiškųjų išteklių plėtros	59.288.950	59.288.950	0,88
Iš viso	<i>Žmogiškojo kapitalo gerinimas</i>		372.652.106	372.652.106	5,50
72	Švietimo ir mokymo sistemų reformų kūrimas, diegimas ir įgyvendinimas siekiant plėtoti galimybes gauti darbą, gerinant pradinio ir profesinio švietimo bei mokymo pritaikymą darbo rinkos poreikiams ir atnaujinant mokymo personalo įgūdžius atsižvelgiant į inovacijas ir žiniomis paremtą ekonomiką	Žmogiškųjų išteklių plėtros	84.033.050	84.033.050	1,24
73	Priemonės, skirtos didinti dalyvavimą švietime ir mokyme visą gyvenimą, šiuo tikslu taip pat imantis veiksmų, skirtų sumažinti anksti mokyklą paliekančių asmenų skaičių, lytimi pagrįstą mokymosi dalykų segregaciją ir sudaryti geresnes galimybes gauti kokybišką pradinį profesinį ir paslaugų sektoriaus išsilavinimą ir mokymą	Žmogiškųjų išteklių plėtros	170.612.556	170.612.556	2,52
74	Žmogiškojo potencialo mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje plėtojimas, visų pirma skatinant antrosios ir trečiosios pakopų studijas, mokslo darbuotojų mokymą bei užmezgant ryšius tarp universitetų, mokslinių tyrimų centrų ir įmonių	Žmogiškųjų išteklių plėtros	118.006.500	118.006.500	1,74
<i>Bendrijos paramos dalis tenkanti Lisabonos strategijos kategorijoms</i>				3.699.316.519	54,6
<i>Visa Bendrijos parama</i>				6.775.492.823	100,00